S. FREUD

ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΕΡΜΗ ΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

30/11/36.

Honorabe Monsieur Criste.
Je vous prierez de gardes.
bien mon souvenir.

Toujour à vous.

Litsa.

SIGMUND FREUD

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ
Σ. ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΥ

Monsieur Criste Antsicea.
Rue Pitagora.
N°: 18.
En ville.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Α΄

Εἰς ἐποχήν, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν προεπιστημονικήν, ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ὄνειρα. Ὅσα ὄνειρα ἐνεθυμοῦντο κατὰ τὴν ἐγρήγορσιν, τὰ ἐθεώρουν ὡς φιλικὰς ἢ ἐχθρικὰς ἐκδηλώσεις τῶν ἀνωτέρων δυνάμεων, τῶν θεῶν ἢ τῶν δαιμόνων. Μὲ τὴν ἐμφάνισιν ὅμως τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος ὅλον τὸ μυθολογικὸν τοῦτο κατασκεύασμα ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ψυχολογίας, καὶ σήμερον πάντες οἱ ἐπιστήμονες, ἐκτὸς ἐλαχίστων, ἀποδίδουν ὁμοφώνως τὸ ὄνειρον εἰς τὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν τοῦ κοιμωμένου.

Πάντως, ἀφοῦ ἡ μυθολογικὴ ὑπόθεσις ἀπερρίφθη, παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη νέας ἐξηγήσεως τοῦ ὀνείρου. Ὑπὸ τίνας συνθήκας δημιουργεῖται τὸ ὄνειρον; Τίνες εἶναι αἱ σχέσεις του πρὸς τὴν ψυχικὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως; Πῶς εἶναι τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα ἱκανὰ νὰ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ κοιμωμένου; Ποῖον λόγον ἔχουσιν ὡρισμέναι λεπτομέρειαι, αἱ ὁποῖαι συχνότατα εἶναι ἀντικείμενα ἀποστροφῆς κατὰ τὴν ἐγρήγορσιν, καὶ ἡ ἀσυμφωνία αὕτη μεταξὺ τῶν μέσων ἐκφράσεως τοῦ ὀνείρου καὶ τῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων τὰς ὁποίας συνοδεύει; Πόθεν ἡ ἀστάθεια τοῦ ὀνείρου; Διατί ἅμα τῇ ἐγρηγόρσει, ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὴν σκέψιν ὡς ξένο σῶμα καὶ ἐξαφανίζεται ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἀπὸ τὴν μνήμην; Τὰ προβλήματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ αἰώνων ἐτέθησαν, δὲν εὗρον ἕως σήμερον ἱκανοποιητικὴν λύσιν.

Τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει, τὸ πρόβλημα τῆς ἐννοίας τοῦ ὀνείρου, παρουσιάζεται ὑπὸ

δύο ὄψεις: Ἀφ' ἑνὸς μὲν ζητοῦν νὰ εὕρουν τὴν σημασίαν τοῦ ὀνείρου ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως καὶ νὰ καθορίσουν τὴν θέσιν του μεταξὺ τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ζητοῦν νὰ μάθουν ἐὰν τὸ ὄνειρον εἶναι ἐπιδεκτικὸν ἑρμηνείας καὶ ἐὰν τὸ περιεχόμενόν του παρουσιάζει, ὅπως πᾶν ψυχικὸν δημιούργημα πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἠθέλαμεν νὰ τὸ ἐξομοιώσωμεν, μίαν «ἔννοιαν».

Ἐξετάζοντες τὴν σημερινὴν κατάστασιν τοῦ ζητήματος, εὑρισκόμεθα πρὸ τριῶν σαφῶς διακεκριμμένων τάσεων. Ἡ πρώτη, ἡ ὁποία φαίνεται ὡς καθυστερημένη ἀπήχησις τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἀπεδίδετο εἰς τὸ ὄνειρον ὑπερφυσικὴ προέλευσις ἐκδηλοῦται παρ' ὡρισμένοις φιλοσόφοις. Κατ' αὐτούς, ἡ ζωὴ τοῦ ὀνείρου ὀφείλεται εἰς ἰδιαιτέραν κατάστασιν τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας· εἶναι ὡς ἀνύψωσις τῆς ψυχῆς εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον. Αὕτη, π. χ., εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Schubert: «Διὰ τοῦ ὀνείρου τὸ πνεῦμα ἀποσπᾶται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, ἡ ψυχὴ ἀπελευθεροῦται ἀπὸ τὸν κλοιὸν τῶν αἰσθήσεων». Χωρὶς νὰ φθάσωσιν ἕως ἐκεῖ, ἄλλοι βεβαιοῦσιν ἐν τούτοις ὅτι τὰ ὄνειρα, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, εἶναι ψυχικὰ ἐρεθίσματα, ὅτι εἶναι ἐκδηλώσεις ὡρισμένων ψυχικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἡ κατάστασις ἐγρηγόρσεως ἐμποδίζει ν' ἀναπτυχθοῦν ἐλευθέρως. Εἶναι γεγονὸς ὅτι εἰς ὡρισμένας περιοχὰς (π.χ. τὴν τῆς μνήμης) ἡ πλειονότης τῶν παρατηρητῶν ἀποδίδει εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ ὀνείρου πρόδηλον ὑπεροχήν.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἰατροὺς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι γράφουν περὶ τῶν ὀνείρων, ἐκφράζουν γνώμας ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους πρὸς τὰς τῶν φιλοσόφων. Μόλις δέχονται νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς τὸ ὄνειρον σημασίαν ψυχικοῦ φαινομένου. Κατ' αὐτοὺς προκαλεῖται ὑπὸ τῶν σωματικῶν καὶ αἰσθητηρίων ἐρεθισμάτων τὰ ὁποῖα φθάνουν εἰς τὸν κοιμώμενον τόσον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἰδίων του ὀργάνων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου δὲν θὰ εἶχεν οὐδεμίαν ἔννοιαν καὶ θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἑρμηνευθῇ, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθοῦν μουσικοὶ φθόγγοι τυχαίως παιζόμενοι εἰς τὸ πιάνο ἀπὸ ἄνθρωπον ἀγνοοῦντα τὴν μουσι-

κήν, καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ ὀνείρου θὰ ἦτο ἁπλούστατα: «Φαινόμενον τῆς ὕλης, ἄχρηστον καὶ συχνότατα παθολογικὸν» (Bing). Πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ ὀνείρου ἐξηγοῦνται τότε διὰ τῆς ἀσυναρτήτου δράσεως ὡρισμένων κυτταρικῶν ὁμάδων αἱ ὁποῖαι παραμένουν ἐν ἐγρηγόρσει ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν φυσιολογικῶν ἐρεθισμάτων, ἐνῷ ὁ ὑπόλοιπος ὀργανισμὸς ἔχει βυθισθῇ εἰς ὕπνον.

Ὁ λαός, μετρίως ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτὰς κρίσεις, καὶ μὴ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὰς βαθυτέρας πηγὰς τοῦ ὀνείρου, ἐπιμένει εἰς τὰς παλαιάς του ἀντιλήψεις. Δι᾽ αὐτόν, τὸ ὄνειρον ἔχει ἔννοιαν, καὶ ἡ ἔννοια αὐτὴ περιέχει μίαν πρόρρησιν. Διὰ νὰ τὴν ἐξαγάγωμεν ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου, τὸ ὁποῖον συχνότατα εἶναι συγκεχυμένον καὶ αἰνιγματικόν, εἶναι ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὡρισμένας μεθόδους ἑρμηνείας, αἱ ὁποῖαι συνίστανται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου, ὅπως τοῦτο διετηρήθη εἰς μνήμην, ὑπὸ ἄλλου περιεχομένου. Ἡ ἀντικατάστασις γίνεται δι᾽ ἑκάστην λεπτομέρειαν διὰ μιᾶς «κλειδός», πάντοτε τῆς αὐτῆς· ὁμοίως εἶναι δυνατὸν ν᾽ ἀντικατασταθῇ τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ ὀνείρου ὑπὸ ἄλλου, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον ὑπῆρξεν ἁπλοῦν σύμβολον.

Οἱ σοβαροὶ ἄνθρωποι μειδιῶσι διὰ τὰς ἀνοησίας αὐτάς, διότι ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι τὰ ὄνειρα ψεύδονται.

Β′

Φαντάζεσθε τὴν ἔκπληξίν μου ὅτε ἀντελήφθην ἡμέραν τινὰ ὅτι τὴν ὀρθοτέραν ἀντίληψιν περὶ ὀνείρου δὲν θὰ τὴν εὕρωμεν παρὰ τοῖς ἰατροῖς, ἀλλὰ ἔξω τῆς ἐπιστήμης, κεκαλυμμένην ἀκόμη ἀπὸ τὸ πέπλον τῆς δεισιδαιμονίας! Εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ὀνείρου, εἶχον καταλήξει εἰς συμπεράσματα τὰ ὁποῖα δὲν προέβλεπον καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς μίαν νέαν μέθοδον ψυχολογικῆς ἐρεύνης, ἐκείνην ἡ ὁποία μοὶ προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἄγχους, τῶν ἐμμόνων καὶ τῶν παραληρικῶν ἰδεῶν καὶ ἄλλων ψυχικῶν παθήσεων καὶ ἡ ὁποία ἔκτοτε, ὑπὸ τὸ ὄνομα «ψυχανάλυσις», υἱοθε-

τήθη ὑπὸ σχολῆς ὅλης ἐρευνητῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν τούτων ἀνεγνώρισαν τὰς πολλαπλὰς ἀναλογίας, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῆς ζωῆς τοῦ ὀνείρου καὶ τῶν παντοίων ψυχολογικῶν διαταραχῶν τῶν ἐκδηλουμένων ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως. Διὰ τοῦτο ἐνομίσαμεν ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐφηρμόζαμεν ἐπὶ τῶν εἰκόνων τοῦ ὀνείρου τὴν μέθοδον ἐκείνην ἐρεύνης ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη δώσει εὐχάριστα ἀποτελέσματα εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ψυχοπαθητικῶν εἰκόνων. Αἱ ἰδέαι, αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ περιεχόμενόν του, ὡς καὶ αἱ ἔμμονοι ἰδέαι εἶναι τόσον ξέναι πρὸς τὴν φυσιολογικὴν συνείδησιν, ὅσον τὰ ὄνειρα πρὸς τὴν συνείδησιν ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως. Τόσον αἱ πρῶται ὅσον καὶ τὰ δεύτερα ἔχουσι τὴν πηγήν των εἰς τὸ ὑποσυνείδητον. Ἂν ἐθεωρήσαμεν ἐνδιαφέρον ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως νὰ μελετήσωμεν τὴν γέννησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχοπαθητικῶν αὐτῶν εἰκόνων, τοῦτο ἐπράξαμεν ἐπειδὴ εἶχεν ἀποδειχθῆ πειραματικῶς ὅτι ἤρκει ἡ ἀνακάλυψις τῶν ὑποσυνειδήτων ὁδῶν διὰ τῶν ὁποίων αἱ νοσηραὶ ἰδέαι ἑνὸς ἀτόμου συναντῶσι τὸ ὑπόλοιπον ψυχικόν του περιεχόμενον, ἵνα ἑρμηνευθῇ τὸ σύμπτωμα τῆς νευρώσεως καὶ ἵνα ἡ νοσηρὰ ἰδέα ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς θελήσεως καὶ κατασταλῇ. Εἰς τὴν ψυχοθεραπείαν λοιπὸν ὀφείλεται ἡ μέθοδος τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησα διὰ νὰ λύσω τὸ πρόβλημα τοῦ ὀνείρου.

Ἡ μέθοδος αὕτη περιγράφεται εὐκόλως, ἀλλ᾽ ἡ ἐφαρμογή της ἀπαιτεῖ πεῖραν καὶ ἱκανότητα. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀσθενοῦς πάσχοντος ἐξ ἄγχους. Θὰ τὸν καλέσωμεν νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῆς ἰδέας ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἄγχους, ὄχι ὅπως τὰς ἄλλας ὥρας, διὰ νὰ τὴν συλλογισθῇ ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναφέρῃ ἀδιστάκτως εἰς τὸν ἰατρὸν ὅ,τι τοῦ ἔλθει κατὰ νοῦν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ ἀσθενὴς ἀπαντᾷ κατ᾽ ἀρχὰς ὅτι, παρ' ὅλην τὴν προσοχὴν τὴν ὁποίαν καταβάλλει, τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀντιληφθῇ τίποτε ἡμεῖς πρέπει νὰ τὸν διαψεύσωμεν καὶ νὰ τὸν διαβεβαιώσωμεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς τὸν νοῦν του διάφοροι εἰκόνες. Καὶ

πράγματι, ἐντὸς ὀλίγου, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πλῆθος ἰδεῶν καὶ συνδυασμῶν ἰδεῶν ἐμφανίζονται, ἀλλὰ κατὰ κανόνα θὰ προηγεῖται αὐτῶν μία παρατήρησις τοῦ ἀσθενοῦς, ὅτι τὰς εὑρίσκει ἀνοήτους ἢ ἀσημάντους, ἢ θὰ εἴπῃ ὅτι τοῦ ἦλθαν κατὰ νοῦν τυχαίως καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν τὸν ἐκαλέσαμεν νὰ ἐξετάσῃ. Ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ αὐτοκριτικὴ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠμπόδιζε τὸν ἀσθενῆ νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὰς ἰδέας του, ἢ ἔστω νὰ λάβῃ συνείδησιν αὐτῶν. Ἂν ἐπιτύχωμεν ὥστε οὗτος νὰ παραιτηθῇ πάσης κριτικῆς ἐπὶ τῶν ἰδεῶν του, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἀναφέρῃ ἁπλῶς τοὺς διαφόρους συνειρμοὺς ἰδεῶν οἱ ὁποῖοι, μὲ ἐπίμονον προσπάθειαν καὶ προσοχὴν θὰ τῷ ἔλθωσι κατὰ νοῦν, θὰ συλλέξωμεν ψυχικὸν ὑλικὸν τὸ ὁποῖον θὰ εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχικὴν νοσηρὰν ἰδέαν, καὶ θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ ἀνακαλύψωμεν τοὺς συνδέσμους οἱ ὁποῖοι ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπὶ πλέον, χάρις εἰς τὸ ὑλικὸν τοῦτο, ὁ ἰατρὸς θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν νοσηρὰν ἰδέαν δι᾽ ἄλλης, ἀκριβῶς προσηρμοσμένης εἰς τὰς ψυχολογικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πελάτου του.

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰς ὑποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ πείραμα τοῦτο, οὔτε τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς ὁδηγεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἀλάνθαστον. Θὰ ἀρκεσθῶμεν ν᾽ ἀναφέρωμεν ὅτι διὰ τῆς προσηλώσεως τῆς προσοχῆς μας ἐπὶ τῶν «ἀκουσίων» συνειρμῶν, ἐπὶ ἐκείνων «οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζουν τὸν ἀσθενῆ νὰ σκεφθῇ», ἐπὶ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἡ αὐτοκριτικὴ ἀπορρίπτει ἀμέσως ὡς πολὺ ἀσημάντους, συλλέγομεν, πλὴν τῆς νοσηρᾶς ἰδέας, καὶ ὑλικὸν τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπιτρέπει νὰ λύσωμεν αὐτήν. Ἐὰν δοκιμάσωμεν τὴν μέθοδον ταύτην ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὁ καλύτερος τρόπος διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ πείραμα εἶναι νὰ γράφωμεν, καθόσον παρουσιάζονται, τὰς ἰδέας, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφάνισις μᾶς φαίνεται ἀνεξήγητος.

Θὰ ἤθελον τώρα νὰ δείξω τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς

μεθόδου ταύτης εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνείρου. Κατ' ἀρχήν, πᾶν ὄνειρον εἶναι ἐπιδεκτικὸν τοιαύτης ἀναλύσεως, διὰ διαφόρους ὅμως λόγους προτιμῶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶδον τὴν τελευταίαν νύκτα. Εἶναι βραχύ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸ χρησιμοποιήσωμεν, καὶ ὅ,τι συνεκράτησα εἶναι ὅσον ἀνόητον καὶ συγκεχυμένον δυνάμεθα νὰ ἐπιθυμήσωμεν. Ἰδοὺ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἔγραψα ἅμα τῇ ἐγρηγόρσει.

Γεῦμα — ἢ τὰμπλ ντ' ὅτ. Παρατίθενται σπανάκια. Ἡ κ. Ε.Λ. κάθεται πλησίον μου βλέπουσα πρὸς ἐμέ. Θωπεύει φιλικῶς μὲ τὰς χεῖράς της τὰ γόνατά μου. Κάμνω μίαν κίνησιν διὰ νὰ ἀπομακρύνω τὴν χεῖρά της. Τότε μοῦ λέγει: «Εἴχατε πάντοτε τόσον ὡραῖα μάτια!» Καὶ διακρίνω ἀμυδρῶς κάτι ὡς εἰκόνα παριστῶσαν δύο ὀφθαλμούς, ἢ τοὺς φακοὺς ἑνὸς ζεύγους διόπτρων.

Ἰδοὺ τὸ ὄνειρον, ἢ τοὐλάχιστον, ὅ,τι ἠδυνήθην νὰ σημειώσω ἐξ αὐτοῦ. Τὸ εὑρίσκω σκοτεινόν, ἀσήμαντον καὶ κάπως παράδοξον. Ἡ κ. Ε. Λ. εἶναι πρόσωπον μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχον ἐλαχίστας φιλικὰς σχέσεις καί, καθ' ὅσον γνωρίζω, οὐδέποτε ἐπεθύμησα περισσοτέρας. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου δὲν τὴν εἶδον πλέον καὶ νομίζω ὅτι τὸν τελευταῖον καιρὸν δὲν ἤκουσα νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς. Εἰς τὸ ὄνειρον τοῦτο δὲν συναντῶ οὐδὲ ἴχνος αἰσθηματικότητος.

Ὅσον περισσότερον τὸ σκέπτομαι, τόσον περισσότερον δυσνόητον μοῦ φαίνεται. Θὰ προχωρήσω τώρα εἰς τὴν αὐτοπαρατήρησίν μου καὶ θὰ σημειώσω ἀπροκαταλήπτως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς κρίσεως τὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι θὰ μοῦ ἔλθουν κατὰ νοῦν. Δὲν βραδύνω ὅμως ν' ἀντιληφθῶ ὅτι ἡ ἐργασία αὐτη εἶναι ἀσυγκρίτως εὐκολωτέρα ἐὰν ἀναλύσω προηγουμένως τὸ ὄνειρον εἰς τὰ στοιχεῖα του καὶ ἐὰν συγκεντρώσω περὶ τὰ ἀπομεμονωμένα ταῦτα στοιχεῖα τὰς σχετικὰς πρὸς ἕκαστον ἰδέας

Γεῦμα ἢ τὰμπλ ντ' ὅτ. Ἐνθυμοῦμαι κατ' ἀρχὰς τὶ συνέβη χθὲς τὸ ἑσπέρας. Ἐπέστρεφον μεθ' ἑνὸς φίλου μου ἐκ μικρᾶς συγκεντρώσεως ὅτε ὁ τελευταῖος οὗτος προέτεινε νὰ πάρῃ μίαν ἅμαξαν καὶ νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς

τὴν οἰκίαν μου. «Μοῦ ἀρέσει πολὺ — προσέθεσε — τὸ ταξίμετρον. Τὸ παρακολουθεῖ κανείς, ἀσχολεῖται μὲ αὐτό, περνᾷ τὴν ὥραν του». Ὅτε ἀνήλθομεν ἐπὶ τῆς ἁμάξης καὶ ὁ ἁμαξηλάτης ἔφερε τὸ ταξίμετρον εἰς τὸν ἀριθμὸν 60 χέλλερ, τοῦ εἶπον καὶ ἐγὼ ἀστεϊζόμενος: «Μόλις ἀνεβήκαμε, καὶ καταχρεωθήκαμε ἀμέσως. Τὸ ταξίμετρον τῆς ἁμάξης εἶναι ὅπως ἡ τὰμπλ ντ' ὅτ. Γίνεσαι φιλάργυρος καὶ ἐγωϊστὴς ἐπειδὴ συλλογίζεσαι διαρκῶς τὸ χρέος ποὺ αὐξάνει. Τόσον γρήγορα, ὥστε φοβεῖσαι μήπως πληρώσῃ περισσότερον ἀπ' ὅ,τι ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν διαδρομήν. Καὶ εἰς τὴν τὰμπλ ντ' ὅτ, συχνὰ εἶχον τὴν κωμικὴν ἐνασχόλησιν νὰ μὴν αὐξηθεῖ εἰς βάρος μου ὁ λογαριασμός». Καὶ ἀνέφερον, εἰς ἀκατάλληλον κάπως στιγμήν, ὁμολογουμένως, δύο στίχους τοῦ Γκαῖτε:

«Μᾶς δίνετε τὴ ζωή,
μᾶς ἀφίνετε, τοὺς πτωχοὺς ἐμᾶς, νὰ κάνουμε χρέη»

Δευτέρα ἰδέα ἀναφερομένη εἰς τὴν τὰμπλ ντ' ὅτ: Πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων τρώγων ἔν τινι πανδοχείῳ τοῦ Τυρόλου εἶχον μίαν συζήτησιν μὲ τὴν γυναῖκά μου. Δὲν μοῦ ἤρεσε νὰ περιποιεῖται ὡρισμένα πρόσωπα, τὴν συναναστροφὴν τῶν ὁποίων ἤθελον ν' ἀποφύγω πάσῃ θυσίᾳ. Τὴν παρεκάλεσα ν' ἀφίσῃ τοὺς ξένους αὐτοὺς καὶ ν' ἀσχοληθῇ μὲ ἐμέ. Καὶ ἐδῶ ἀκόμη μοῦ φαίνεται ὅτι μὲ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον, ἡ τὰμπλ ντ' ὅτ μοῦ ἐσφετερίσθη κάτι. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μοῦ κάμνει ἐπίσης ἐντύπωσιν εἶναι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς στάσεως τῆς γυναικός μου ἐκεῖ καὶ τῆς στάσεως τὴν ὁποίαν λαμβάνει εἰς τὸ ὄνειρόν μου ἡ κ. Ε. Λ. ἡ ὁποία βλέπει πρὸς ἐμέ.

Ἄλλη παρατήρησις: Ἡ λεπτομέρεια αὐτη τοῦ ὀνείρου μου εἶναι ἀναπαράστασις μικρᾶς σκηνῆς ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν μεταξὺ τῆς γυναικός μου καὶ ἐμοῦ, ὅτε τῆς ἔκαμον κρυφίως κόρτε. Τὴν θωπείαν ὑπὸ τὴν τράπεζαν μοῦ τὴν ἔδωσεν ὡς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς, διὰ τῆς ὁποίας τὴν ἐζήτουν εἰς γάμον. Εἰς τὸ ὄνειρον τοῦτο, τὸ ξένον πρόσωπον, ἡ κ. Ε.Λ., ἀντικαθιστᾷ τὴν γυναῖκά μου.

Ἡ κ. Ε.Λ. εἶναι κόρη ἀνθρώπου εἰς τὸν ὁποῖον ὄφειλον ἄλλοτε χρήματα. Ἐδῶ ἀνακαλύπτω σχέσιν τὴν ὁποίαν δὲν ὑποπτευόμην μεταξὺ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ὀνείρου

μου καὶ τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας διεγείρει τοῦτο ἐν ἐμοί. Ἀκολουθῶν τις τὴν ἅλυσσιν τῶν συνειρμῶν ἰδεῶν ἡ ὁποία ἄρχεται ἀπό τινος τῶν στοιχείων τοῦ ὀνείρου, φθάνει ταχέως εἰς ἄλλον στοιχεῖον· ἄλλαις λέξεσι, μεταξὺ τῶν ἰδεῶν τῶν προκαλουμένων ἀπὸ τὸ ὄνειρον ὑπάρχουν δεσμοὶ μὴ διακρινόμενοι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ.

Ὅτε προσωπόν τι φαίνεται ὑπολογίζον ἐπὶ τῶν περιποιήσεων τῶν ἄλλων χωρὶς νὰ ὑποβάλῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν παραμικρὸν κόπον, ποία παρατήρησις συνηθίζεται νὰ τοῦ γίνεται; Τοῦ λέγομεν: «Νομίζετε ὅτι εὑρισκόμεθα ἐδῶ διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰ ὡραῖα σας μάτια;» (*) Εἰς τρόπον ὥστε οἱ λόγοι τῆς κ. Ε. Λ. εἰς τὸ ὄνειρόν μου: «Εἴχατε πάντοτε τόσον ὡραῖα μάτια», δὲν σημαίνουν, ἤ: «ὅ,τι κάμνουν, τὸ κάμνουν πρὸς χάριν σας· πάντοτε εἴχατε δωρεὰν ὅ,τι ἐπεθυμήσατε». Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἀντίθετον συμβαίνει. Πάντοτε οἱ φίλοι μου μὲ ἠνάγκασαν νὰ πληρώσω ἀκριβὰ τὰς περιποιήσεις των: Δι' αὐτὸ ὁ περίπατος τὸν ὁποῖον ἔκαμα δωρεὰν χθὲς ἐφ' ἁμάξης μετὰ τοῦ φίλου μου, μοῦ ἔκαμε ἐντύπωσιν, διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ πράγματος.

Ἐξ ἄλλου, ὁ ἄλλος φίλος, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐδειπνήσαμεν χθές, ὑπῆρξε συχνάκις πιστωτής μου. Πρὸ ὀλίγου μάλιστα ἄφισα νὰ παρέλθῃ μία εὐκαιρία νὰ ἐξοφλήσω ἓν χρέος μου πρὸς αὐτόν. Οὐδέποτε τοῦ ἔκαμα ἄλλο δῶρον, ἐκτὸς ἑνὸς παλαιοῦ κυπέλλου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν ζωγραφισμένοι ὀφθαλμοί. Τὰ τοιαῦτα κύπελλα καλοῦνται «occhiale» καὶ προφυλάττουσι ἀπὸ τῆς βασκανείας. Ὁ φίλος μου μάλιστα εἶναι ὀφθαλμολόγος. Χθὲς δὲ τὴν ἑσπέραν τὸν ἠρώτησα σχετικῶς μὲ μίαν ἀσθενῆ τὴν ὁποίαν τῷ εἶχον συστήσει διὰ νὰ τῆς ἀναγράψῃ ἓν ζεῦγος διόπτρων.

Ἂς παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ ὀνείρου μου ἀνευρίσκονται εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἰδέας. Μοὶ ὑπολείπεται νὰ εὕρω τὶ παριστῶσι τὰ σπανάκια τὰ ὁποῖα παρετίθεντο εἰς τὴν τάμπλ

(*) Σημ. μετ.— Ἡ ἔκφρασις αὐτή, ἄχρηστος ἐν Ἑλλάδι, εἶναι κοινοτάτη ἐν Γερμανίᾳ.

ντ᾿ ὅτ. Ἔ, λοιπόν, τὰ σπανάκια ὑπενθυμίζουσι μικρὰν σκηνὴν ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν τὴν προτεραίαν εἰς τὴν οἰκίαν μου κατὰ τὸ φαγητόν, ἐπειδὴ ἓν ἐκ τῶν τέκνων μου, ἐκεῖνο μάλιστα τὸ ὁποῖον ἔχει τοὺς ὡραιοτέρους ὀφθαλμούς, ἠρνεῖτο νὰ φάγῃ σπανάκια. Καὶ ἐγὼ κατὰ τὴν παδικήν μου ἡλικίαν, ᾐσθανόμην ἀποστροφὴν πρὸς τὸ λαχανικὸν τοῦτο, καὶ βραδύτερον μόνον, ὅτε ἤλλαξα ὀρέξεις, ἤρχισε νὰ μοὶ ἀρέσῃ. Εἰς τρόπον ὥστε ἡ μνεία τοῦ φαγητοῦ τούτου συνδέει πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ μικροῦ υἱοῦ τὴν εἰκόνα τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας.

«Πρέπει νὰ θεωρῇς τὸν ἑαυτόν σου εὐτυχῆ ποὺ ἔχεις σπανάκια», μοὶ ἔλεγεν ἡ μήτηρ μου, ἡ ὁποία δὲν ἐνέκρινε τὴν ἀποστροφήν μου· «πολλὰ παιδιὰ θὰ ἦσαν ποκὺ εὐτυχῆ ἐὰν εὑρίσκοντο εἰς τὴν θέσιν σου!» Αὐτὸ μὲ ἐπαναφέρει εἰς τὰ καθήκοντα τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα των. καὶ οἱ στίχοι τοῦ Γκαῖτε:

«Μᾶς δίνετε τὴ ζωή,
μᾶς ἀφίνετε, τοὺς πτωχοὺς ἐμᾶς, νὰ κάνουμε χρέη»

σχετιζόμενοι μὲ τὰ ἀνωτέρω, ἀποκτοῦν νέαν σημασίαν.

Ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ καὶ ἂς ρίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τὰ ὁποῖα κατελήξαμεν μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ ὀνείρου τούτου. Ἤρχισα ἀπομονῶν πάσας τὰς λεπτομερείας, αἴρων οὕτω πως τὸν δεσμὸν ὁ ὁποῖος τὰς συνέδεε μεταξύ των. Κατόπιν, ἀρχόμενος ἀπὸ μιᾶς ἑκάστης τῶν λεπτομερειῶν τούτων, ἠκολούθησα τοὺς συνειρμοὺς ἰδεῶν οἱ ὁποῖοι μοὶ ἤρχοντο κατὰ νοῦν. Οὕτω πως ἐπέτυχα σύνολον ἰδεῶν καὶ ἀναμνήσεων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζω ἀρκετὰ οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς ζωῆς μου. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἡ ἀνάλυσις ἔφερεν οὕτω πως εἰς φῶς, εὑρίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὄνειρον, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάλυσιν ἐπεχείρησα. Ἁπλῆ ὅμως ἐξέτασις τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου δὲν θὰ μοὶ ἐπέτρεπε νὰ ἀνακαλύψω τὸ ὑλικὸν τοῦτο. Τὸ ὄνειρον ἦτο ἀσυνάρτητον, δυσνόητον καὶ ἐστερημένον παντὸς συναισθηματικοῦ στοιχείου. Εἰς τὰς ἰδέας ὅμως τὰς ὁποίας ἀνέπτυξα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου του, διακρίνεται ἀπεναντίας ἔντονον καὶ καλῶς ἠτιολογημένον τὸ συναισθηματικὸν στοιχεῖον. Αἱ ἰδέαι

αὗται συνδέονται μὲ ἀπόλυτον λογικότητα, καὶ εἰς τοὺς συνειρμούς των αὐτούς, αἱ σημαντηκώτεραι εἰκόνες ἐπαναλαμβάνονται συνηθέστερον ἀπὸ τὰς ἄλλας. Εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου τὸ ὁποῖον ἐφέραμεν ὡς παράδειγμα, ὡρισμέναι ἐκ τῶν οὐσιωδῶν τούτων ἰδεῶν δὲν ἀντιπροσωπεύονται: ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ «συμφεροντολογικοῦ» καὶ «ἀνιδιοτελοῦς», ἡ ἔννοια τοῦ «χρέους» καὶ τοῦ «δώρου». Εἰς τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν σκέψεων, τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη διὰ τῆς ἀναλύσεως, θὰ ἠδυνάμην διὰ στενωτέρου συσχετισμοῦ νὰ ἀποδείξω ὅτι πᾶσαι αἱ σκέψεις αἱ ὁποῖαι τὸ ἀποτελοῦν καταλήγουν εἰς μίαν καὶ μόνην πηγήν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν συμφερόντων τῆς ἐπιστήμης, ὑπάρχουσι καὶ συμφέροντα ἰδιωτικῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα μοὶ ἀπαγορεύουν ἀπολύτως τὴν δημοσίευσιν τοιαύτης ἐργασίας. Θὰ ἔπρεπε, ἐὰν ἤθελον νὰ πράξω τοῦτο, νὰ ἀποκαλύψω ὡρισμένα αἰσθήματά μου, τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυψα διὰ τῆς ἀναλύσεως, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα δὲν θέλω νὰ ὁμολογήσω οὔτε εἰς τὸν ἑαυτόν μου. Προτιμότερον νὰ σιωπήσω. Καὶ ἐὰν μὲ ἐρωτήσουν διατὶ δὲν ἐξέλεξα ὄνειρον τοῦ ὁποίου θὰ ἠδυνάμην νὰ δώσω τὴν ἀνάλυσιν ἄνευ περιορισμῶν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀντιληφθῇ καλύτερον τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σύνδεσιν τῶν παρουσιαζομένων ἰδεῶν, ἡ ἀπάντησις εἶναι εὔκολος: οἱονδήποτε ὄνειρον καὶ ἐὰν ἐξέλεγον, θὰ κατέληγον ἐν τέλει εἰς τὰ αὐτὰ δυσχερῶς ἀνακοινώσιμα στοιχεῖα, καὶ θὰ μὲ ὑποχρέωνε εἰς τὴν αὐτὴν ἐχεμύθειαν. Ἡ δυσκολία δὲν θὰ εἶναι μικροτέρα ἐὰν ὑποβάλω εἰς ἀνάλυσιν τὸ ὄνειρον ξένου προσώπου· θὰ ἔπρεπε τοὐλάχιστον ἡ ἀνάλυσις νὰ γίνῃ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὥστε νὰ δύναμαι νὰ ἀποκαλύψω πᾶσαν λεπτομέρειαν χωρὶς νὰ διαψεύσω τὴν ἐμπιστοσύνην ἐκείνου ὁ ὁποῖος θὰ μοὶ εἶχεν ἀνακοινώσει τὸ ὄνειρόν του.

Ἀπὸ τώρα δύναμαι νὰ θεωρήσω τὸ ὄνειρον ὡς **ὑποκαταστάτην τοῦ συνόλου τοῦ αἰσθηματικοῦ καὶ διανοητικοῦ περιεχομένου τῶν συνειρμῶν ἰδεῶν εἰς τοὺς ὁποίους κατέληξα διὰ τῆς ἀναλύσεως**. Δὲν γνωρίζω ἀκόμη μὲ ποῖον τρόπον αἱ ἰδέαι αὗται ἔφερον τὸ ὄνειρον, δύναμαι ὅμως ἀπὸ τοῦδε νὰ βεβαιώσω ὅτι θὰ ἦτο

σφάλμα ἐὰν τὸ ἐθεώρει τις ὡς ἁπλοῦν φαινόμενον τῆς ὕλης ἀσήμαντον διὰ τὴν ψυχολογίαν καὶ ἔχον ὡς μόνην αἰτίαν τὴν συνέχισιν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου τῆς λειτουργίας ὡρισμένων κυτταρικῶν ὁμάδων.

Ἄς παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου εἶναι πολὺ βραχύτερον ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦτο τῶν ἰδεῶν, τῶν ὁποίων παρουσιάζεται ὡς ὑποκαταστάτης. Ἡ ἀνάλυσις μᾶς διδάσκει ἐπίσης ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὸ ὄνειρον εἶναι ἀσήμαντον γεγονὸς τῆς προηγουμένης ἑσπέρας.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐξαγάγω γενικὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς ἀναλύσεως ἑνὸς μόνον ὀνείρου. Ὅτε ὅμως ἡ πεῖρα μοὶ δείξει ὅτι οἱονδήποτε ὄνειρον, ὑποβαλλόμενον εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀνάλυσιν, παρουσιάζει παρομοίυς συνειρμοὺς ἰδεῶν, ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται, ὄχι μόνον εἶναι συνδεδεμέναι λογικῶς μεταξύ των, ἀλλ' ἀναπαριστῶσιν ἐν μέρει τὰ στοιχεῖα τοῦ ὀνείρου, θὰ ἔχω ἴσως τότε τὸ δικαίωμα νὰ βεβαιώσω ὅτι οἱ συνειρμοὶ ἰδεῶν τοὺς ὁποίους παρετήρησα εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν δὲν εἶναι τυχαῖοι καὶ ἴσως θεωρήσω ἐπιβεβλημένον νὰ καθορίσω τὴν ὁρολογίαν τῆς νέας μου ἐργασίας.

Τὸ ὄνειρον, ὅπως τὸ εὑρίσκω εἰς τὴν μνήμην μου, τὸ ἀντιτάσσω εἰς τὸ ὑλικὸν τὸ ὁποῖον θὰ δώσῃ βραδύτερον εἰς ἐμὲ ἡ ἀνάλυσις: Τὸ πρῶτον τὸ καλῶ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου· τὸ δεύτερον, τὸ καλῶ, ἄνευ ἄλλης τινος διακρίσεως, λανθάνον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου.

Εὑρίσκομαι τώρα πρὸ δύο νέων προβλημάτων τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἀκόμη διατυπώσει.

1) Διὰ ποίας σειρᾶς ψυχικῶν φαινομένων μετεμορφώθη τὸ λανθάνον περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον ἀνευρίσκω εἰς τὴν μνήμην μου κατὰ τὴν ἐγρήγορσιν;

2) Διὰ ποῖον λόγον ἦτο ἀναγκαία ἡ μεταβολὴ αὕτη;

Τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου εἰς ἔκδηλον θὰ τὴν ὀνομάσω ὀνειρικὸν ἔργον. Τὴν ἀντίθετον ἐργασίαν, ἐκείνην ἡ ὁποία καταλήγει εἰς τὴν ἀντίστροφον μεταβολήν, θὰ τὴν ὀνομάσω ἀναλυτικὸν

ἔργον. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἄλλα προβλήματα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν φύσιν τῆς ὑποκινήσεως πρὸς ὄνειρον, εἰς τὴν καταγωγὴν τοῦ ὑλικοῦ του, εἰς τὴν πιθανήν του ἔννοιαν, τὴν λειτουργίαν του, τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους λησμονεῖται ταχέως, περὶ αὐτῶν θὰ ἀσχοληθῶ βραδύτερον, ὅτε, ἀφοῦ ἐξετάσω τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, φθάσω εἰς τὸ ζήτημα τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου του.

Ἐπιμελέστατα ὅμως θ' ἀποφύγω τὴν σύγχυσιν τοῦ ἐκδήλου περιεχομένου τοῦ ὀνείρου μετὰ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν του, διότι συχνάκις ἐσκέφθην ὅτι αἱ ψευδεῖς καὶ ἀντιφατικαὶ πληροφορίαι τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τὰ βιβλία τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ὀνείρου, ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι οἱ συγγραφεῖς ἀγνοοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅτι τὸ ὄνειρον περιέχει λανθανούσας σκέψεις, τὰς ὁποίας εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀποκαλύψωμεν προηγουμένως διὰ τῆς ἀναλύσεως.

Γ'

Ἡ μεταμόρφωσις τῶν λανθανουσῶν σκέψεων τοῦ ὀνείρου εἰς ἔκδηλον περιεχόμενον ἀξίζει νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχήν μας, διότι εἶναι τὸ πρῶτον γνωστὸν παράδειγμα μεταβολῆς ψυχικοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ μιᾶς μορφῆς ἐκφράσεως εἰς ἄλλην, ἤτοι ἀπὸ μιᾶς ἀπολύτως καταληπτῆς μορφῆς ἐκφράσεως εἰς ἄλλην τὴν ὁποίαν μόνον κατόπιν μεθοδικῆς ἐργασίας δυνάμεθα ν' ἀντιληφθῶμεν.

Ἀναλόγως τῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου τοῦ ὀνείρου καὶ τοῦ ἐκδήλου περιεχομένου αὐτοῦ, τὰ ὄνειρα δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας.

Εἰς τὴν πρώτην ὑπάγομεν τὰ σαφῆ καὶ λογικὰ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα φαίνονται ὡς ἀντληθέντα ἀμέσως ἐκ τῆς ἐνσυνειδήτου ψυχικῆς ζωῆς. Τὰ ὄνειρα ταῦτα παρουσιάζονται συχνάκις. Εἶναι βραχείας διαρκείας καὶ δὲν ἐνδιαφέρουν, διότι δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἐκπληκτικόν. Ἡ ὕπαρξις τοιούτων ὀνείρων εἶναι τὸ καλύτερον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς θεωρίας ἡ ὁποία θέλει τὸ ὄνειρον προϊὸν τῆς

αὐτοτελοῦς ἐνεργείας ὀλίγων κυτταρικῶν ὁμάδων. Οὐδόλως μαρτυροῦσι μετριασμὸν ἢ τεμαχισμὸν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ ἐν τούτοις δὲν διστάζομεν νὰ τοὺς ἀναγνωρίσωμεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὀνείρου, οὐδέποτε δὲ θὰ τὰ συγχύσωμεν μὲ τὰ προϊόντα τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως.

Ὑπάρχει, δεύτερον, ἡ ὁμὰς τῶν λογικῶν ὀνείρων, τῶν ὁποίων ἡ ἔννοια, ἂν καὶ σαφεστάτη, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐκπληκτική, διότι δὲν εὑρίσκομεν τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ δικαιολογῇ τοιαύτας σκέψεις. Τοῦτο π. χ. συμβαίνει ὅτε βλέπομεν ἐν ὀνείρῳ ὅτι προσφιλής μας συγγενὴς ἀποθνήσκει ἐκ πανώλους, ἐνῷ δὲν ἔχομεν λόγον νὰ φοβούμεθα παρόμοιον γεγονὸς ἢ νὰ τὸ θεωρῶμεν δυνατόν. Καὶ διερωτώμεθα ἔκπληκτοι: «Πόθεν μοὶ ἦλθεν τοιαύτη ἰδέα;»

Τέλος, ἡ τρίτη ὁμὰς περιλαμβάνει τὰ ὄνειρα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσαφῆ καὶ ἄνευ νοήματος, ἀσυνάρτητα, σκοτεινὰ καὶ παράλογα. Συνήθως μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην παρουσιάζονται τὰ ὄνειρα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἰατροί, οἱ ὁποῖοι ἐλαχίστην σημασίαν ἀποδίδουσιν εἰς αὐτά, δὲν τὰ βλέπουν ἢ ὡς ἀποτελέσματα μειώσεως τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας. Ἐπὶ πλέον δέ, κατὰ γενικὸν κανόνα τὰ κάπως μακρὰ ὄνειρα σπανιώτατα μόνον δὲν παρουσιάζουν ἴχνη ἀσυναρτησίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ λανθάνοντος καὶ τοῦ ἐκδήλου περιεχομένου τοῦ ὀνείρου μόνον διὰ τὰ ὄνειρα τῆς δευτέρας καὶ κυρίως τῆς τρίτης κατηγορίας ἔχει σημασίαν: Εἰς ταῦτα ἀπαντῶνται τὰ αἰνίγματα τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ λυθῶσιν ἢ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἐκδήλου περιεχομένου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ λανθάνοντος· καὶ ἡ ἀνάλυσις τὴν ὁποίαν ἐξεθέσαμεν προηγουμένως εἶναι ἀνάλυσις ὀνείρου τῆς κατηγορίας ταύτης, συγκεχυμένου καὶ δυσνοήτου. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἐλπίδας μας, προσεκρούσαμεν εἰς λόγους ἐχεμυθείας οἱ ὁποῖοι μᾶς ἠμπόδισαν νὰ προχωρήσωμεν βαθύτερον ἐν τῇ ἀναλύσει μας, καὶ μετ' ὀλίγας παρομοίας προσπαθείας θεωροῦμεν τὸν ἑαυτόν μας εἰς θέσιν νὰ συμπεράνῃ τὰ ἑξῆς:

Μεταξὺ τοῦ συγκεχυμένου καὶ δυσνοήτου χαρακτῆρος τοῦ ὀνείρου καὶ τῆς ἀντιστάσεως ἡ ὁποία συναντᾶται κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς λανθανούσης σκέψεως ἡ ὁποία κρύπτεται ὀπίσω του, ὑπάρχει μυστικὴ καὶ ἀναγκαία σχέσις.

Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ εὕρωμεν τὴν φύσιν τῆς σχέσεως ταύτης, ἀλλά, προηγουμένως, καλὸν θὰ ἦτο ἐὰν ἐστρέφαμεν τὴν προσοχήν μας πρὸς τὰ ἁπλούστερα ὄνειρα τῆς πρώτης κατηγορίας, ἐκεῖνα τῶν ὁποίων τὸ ἔκδηλον καὶ τὸ λανθάνον περιεχόμενον συγχέονται τόσον καλῶς ὥστε τὸ ὀνειρικὸν ἔργον φαίνεται μὴ ὑπάρχον.

Ἡ ἐξέτασις τῶν ὀνείρων τούτων εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως. Διότι εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τὰ ὄνειρα τῶν παιδίων, ὄνειρα τὰ ὁποῖα εἶναι πάντοτε σαφέστατα καὶ οὐδόλως ἀσυνάρτητα. Ἂς παρατηρήσωμεν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο εἷς ἐπὶ πλέον λόγος διὰ νὰ μὴν ἀναγάγωμεν τὸ ὄνειρον εἰς μερικὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου διότι, τότε, διὰ τίνα λόγον ἡ μείωσις αὕτη τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν νὰ συμβαίνῃ μόνον κατὰ τὸν ὕπνον τοῦ ἐνηλίκου καὶ οὐχὶ καὶ κατὰ τὸν ὕπνον τοῦ παιδίου ; Πάντως, ἕνεκα τῆς ἄκρας ἁπλότητος τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τῶν παιδίων, νομίζομεν ὅτι ἡ μελέτη των εἶναι ἀναγκαία προπαρασκευὴ διὰ τὴν μελέτην τῆς ψυχολογίας τῶν ἐνηλίκων.

Θὰ δώσω ἐνταῦθα παραδείγματα ὀλίγων παιδικῶν ὀνείρων, τὰ ὁποῖα ἠδυνήθην νὰ συλλέξω.

Κοράσιον δεκαεννέα μηνῶν ὑποβάλλεται εἰς δίαιταν ἐπὶ μίαν ἡμέραν διότι τὴν πρωΐαν ἔκαμε ἐμετόν· ἡ ὑπηρέτρια λέγει ὅτι τὴν ἔβλαψαν αἱ φράουλαι. Κατὰ τὴν νύκτα ἡ ὁποία ἠκολούθησε τὴν ἡμέραν ταύτην, τὸ κοράσιον, κοιμώμενον, προφέρει κατ᾽ ἀρχὰς τὸ ὄνομά του καὶ κατόπιν : «φράουλα...φέτα...σοῦπα». Ὥστε τὸ κοράσιον βλέπει ὅτι τρώγει, καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἐστερήθη.

Παιδίον εἰκοσιδύο μηνῶν βλέπει ἐνῷ κοιμᾶται ἀπαγορευθεῖσαν εὐχαρίστησιν : Τὴν προτεραίαν εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν θεῖόν του καλάθιον κερα-

σίων, ἐκ τῶν ὁποίων τοῦ ἐπετράπη νὰ φάγῃ μόνον ἕν. Τὴν πρωΐαν, ἐξυπνόν, ἐδήλωσεν ἐνθουσιασμένον: «Ὁ Χέρμαν ἔφαγεν ὅλα τὰ κεράσια».

Κοράσιον τριῶν ἐτῶν καὶ τριῶν μηνῶν κάμνει περίπατον ἐπὶ ἀτμοπλοίου πολὺ βραχύτερον ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἐπεθύμει, διότι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποβιβάσεως ἀναλύεται εἰς δάκρυα. Τὴν ἑπομένην διηγεῖται ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ἔπλεεν ἐπὶ τῆς λίμνης ὥστε εἰς τὸ ὄνειρόν του ἐσυνέχισε τὴν διακοπεῖσαν διασκέδασιν.

Παιδίον πέντε ἐτῶν καὶ τριῶν μηνῶν ἐφαίνετο δύσθυμον κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκδρομῆς εἰς Νταχστάϊν· εἰς πᾶσαν νέαν κορυφὴν ἠρώτα ἐὰν ἦτο αὕτη τὸ Νταχστάϊν, καὶ ἐν τέλει, ἠρνεῖτο νὰ μεταβῇ μετὰ τῶν ἄλλων διὰ νὰ θαυμάσῃ τὸν καταράκτην· Ἡ στάσις του, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησαν ὡς ὀφειλομένην εἰς τὴν κούρασιν, ἐξηγήθη τὴν ἑπομένην· κατὰ τὴν ἀφύπνισιν εἶπεν ὅτι εἶχεν ἰδῆ εἰς τὸν ὕπνον του ὅτι ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ Νταχστάϊν. Ἐνόμισεν ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ περιπάτου ἦτο ἡ ἀνάβασις ἐπὶ τοῦ Νταχστάϊν, καί, μὴ βλέπον τὸ ὄρος, ἐνόμισεν ὅτι τὸ ἐξηπάτησαν. Τὸ ὄνειρον ὅμως τὸ ἀπεζημίωσε διὰ τὴν ἀπογοήτευσιν τῆς ἡμέρας.

Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς ἑξαετὲς κοράσιον, τὸ ὁποῖον ἐπῆγεν εἰς περίπατον μετὰ τοῦ πατρός του, ἀλλ᾽ ἕνεκα τῆς ὥρας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ χωρὶς νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ὅπου ἐπεθύμει. Εἶδεν ὅμως ἕνα στύλον ὅπου ἦτο ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομα ἄλλου τόπου ἐκδρομῆς, καὶ ὁ πατήρ του τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὸ ὁδηγήσῃ ἄλλην φοράν. Τὴν ἑπομένην πρωΐαν διηγήθη εἰς τὸν πατέρα του ὅτι εἶδεν εἰς τὸ ὄνειρόν του ὅτι ἐπήγαινε μετ᾽ αὐτοῦ εἰς τὴν πρώτην ἐκδρομὴν καὶ κατόπιν καὶ εἰς τὴν δευτέραν.

Βλέπει τις εὐκόλως ὅτι πάντα ταῦτα τὰ παιδικὰ ὄνειρα ἔχουν ἓν σημεῖον κοινόν. Πραγματοποιοῦσιν ἐπιθυμίας τὰς ὁποιας ἐγέννησεν ἡ ἡμέρα χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὰς ἱκανοποιήσῃ. Εἶναι λοιπόν, σαφῶς καὶ ἄνευ ὑπεκφυγῶν, πραγματοποιούμεναι ἐπιθυμίαι.

Ἰδοὺ καὶ ἄλλο παιδικὸν ὄνειρον, ἀκατανόητον ἐκ πρώτης ὄψεως, τὸ ὁποῖον ὅμως πραγματοποιεῖ ἐπίσης μίαν ἐπιθυμίαν. Κοράσιον τεσσάρων περίπου ἐτῶν εἶ-

χεν ὁδηγηθῇ ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς εἰς τὴν πόλιν ἐπειδὴ εἶχεν ἀσθενήσει ἐκ πολιομυελίτιδος· εἶχε διαμείνει τὴν νύκτα εἰς τὴν οἰκίαν ἀτέκνου θείας της, εἰς κλίνην δυσανάλογον πρὸς τὸ ἀνάστημά της. Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης διηγήθη ὅτι ὠνειρεύθη πὼς ἡ κλίνη εἶχε γίνει πολὺ μικροτέρα, εἰς τρόπον ὥστε δὲν εἶχεν ἀρκετὸν τόπον. Τὸ αἴνιγμα τοῦ ὀνείρου τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διασαφηνισθῇ εὐκόλως καὶ νὰ εὑρεθῇ ἡ ἐπιθυμία τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖ. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὰ παιδία ἓν πρᾶγμα κυρίως ἐπιθυμοῦν : νὰ γίνουν μεγάλα! Αἱ διαστάσεις τῆς κλίνης εἶχον ὑπενθυμίσει πολὺ ζωηρῶς εἰς τὸ κοράσιον τὴν ἀσημότητά του, διὰ τοῦτο ἐβιάσθη νὰ διορθώσῃ ἐν ὀνείρῳ τὴν ταπεινωτικὴν ταύτην κατάστασιν καὶ ἔγινε τόσον μεγάλη, ὥστε καὶ ἡ μεγάλη κλίνη διόλου δὲν ἐπήρκει εἰς αὐτήν.

Καὶ ὅτε ἀκόμη τὸ ὄνειρον τοῦ παιδίου καθίσταται πλέον πολύπλοκον καὶ λεπτότερον, εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ἐπιθυμίας. Παιδίον πενταετὲς βλέπει εἰς τὸ ὄνειρόν του ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Ἀχιλλέως εἰς τὸ ἅρμα τὸ ὁδηγούμενον ὑπὸ τοῦ Διομήδους. Ἀλλὰ τὴν προτεραίαν εἶχε βυθισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἡρωϊκῶν μύθων τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ διὰ τοὺς δύο τούτους ἥρωας, ἐλυπήθη διότι δὲν ἔζησεν εἰς τὴν ἐποχήν των.

Τὰ διάφορα ταῦτα παραδείγματα μᾶς ἀποκαλύπτουσι καὶ δεύτερον χαρακτῆρα τοῦ ὀνείρου τῶν παιδίων. Εὑρίσκονται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον. Τὰς ἐπιθυμίας τὰς ὁποίας πραγματοποιεῖ τὸ ὄνειρον τὰς ἐσχημάτισε τὸ παιδίον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, τῆς προτεραίας κυρίως, καὶ μάλιστα μὲ ἰδιαιτέραν ἔντασιν. Ἐξ ἄλλου οὐδέποτε ὀνειρεύεται πράγματα τὰ ὁποῖα εἰς τὸν παιδικὸν ἐγκέφαλον φαίνονται ἀσήμαντα ἢ ἀδιάφορα. Καὶ εἰς τὸν ἐνήλικον συναντῶμεν πολυάριθμα παραδείγματα τοιούτων ὀνείρων παιδικοῦ τύπου, ἀλλά, ὅπως εἴπομεν ἤδη, πάντοτε σχεδὸν εἶναι βραχύτατα. Οὕτω, πολλὰ ἄτομα, ὅταν διψάσουν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου, ὀνειρεύονται ὅτι πίνουν, ἡ ἐπιθυμία ἀπομα-

κρύνεται οὕτω πως πρὸς στιγμήν, καὶ δύνανται νὰ συνεχίσουν τὸν ὕπνον των. Τὰ ὄνειρα ταῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσιν ἀνακουφιστικά, δὲν εἶναι σπάνια καὶ ἐπέρχονται συνήθως ὀλίγον πρὸ τῆς ἐγρηγόρσεως, ὅτε ὁ κοιμώμενος προαισθάνεται ὅτι πρέπει νὰ ἐγερθῇ. Βιάζεται τότε νὰ ὀνειρευθῇ ὅτι εὑρίσκεται ἤδη ἐπὶ ποδός, ὅτι ἐνδύεται ἢ ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὸ γραφεῖον, ἐκεῖ ὅπου πρόκειται νὰ ὑπάγῃ. Κατὰ τὴν νύκτα ἡ ὁποία προηγεῖται ταξειδίου, συχνάκις ὀνειρευόμεθα ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ. Ὁμοίως πρὸ μιᾶς θεατρικῆς παραστάσεως ἢ φιλικῆς συγκεντρώσεως, τὸ ὄνειρον, ἕνεκεν τῆς ἀνυπομονησίας τοῦ κοιμωμένου, προτρέχει τῆς ἀναμενομένης εὐχαριστήσεως.

Ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐπιθυμίας ἐκφράζεται συχνάκις ἐν τῷ ὀνείρῳ ἐμμέσως. Τότε, διὰ νὰ ἀνακαλυφθῇ ἡ πραγματικὴ σκέψις τοῦ κοιμωμένου, πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς τὴν ἅλυσσιν ὁ ἐλλείπων δεσμός· εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνείρου. Π. χ., εἷς σύζυγος μοὶ διηγεῖται τὸ ὄνειρον τῆς νεαρᾶς συζύγου του, ἡ ὁποία εἶδεν ὅτι εἶχεν ἔμμηνον ρύσιν. Εἶναι ὅμως γνωστόν, ὅτι ἡ διακοπὴ τῆς ἐμμήνου ρύσεως εἶναι σύμπτωμα ἐγκυμοσύνης· αἱ δύο αὗται ἰδέαι δὲν δύνανται παρὰ νὰ συμπίπτουν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς νεαρᾶς γυναικός, καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου της, ὡς πραγματοποιουμένη ἐπιθυμία, μαρτυρεῖ καταφανῶς ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ βραδύνῃ ἡ ἐγκυμοσύνη.

Εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις μεγάλων στερήσεων τὰ ὄνειρα τοῦ παιδικοῦ τύπου γίνονται ἐξαιρετικῶς συνήθη. Ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς πολικῆς ἀποστολῆς διηγεῖται ὅτι κατὰ τὴν διαχείμασιν ἐπὶ τῶν πάγων, οἱ ἄνδρες του ἠναγκασμένοι νὰ τρώγουν τὰς αὐτὰς πάντοτε τροφὰς καὶ εἰς ἰσχνὰς μάλιστα μερίδας ἔβλεπον καθ' ἑκάστην εἰς τὸν ὕπνον των ὅπως τὰ παιδία, πλουσιώτατα γεύματα, ὄρη καπνοῦ καὶ θαλπωρὴν τῆς οἰκογενειακῆς των ἑστίας.

Οὐχὶ σπανίως ὄπισθεν ὀνείρου σκοτεινοῦ, μακροῦ καὶ συγκεχυμένου διακρίνομεν σαφέστερον ὡρισμένον σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζομεν ἀμέσως ὡς πραγμα-

τοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας. Ἀλλὰ τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι συνυφασμένον μετὰ τῶν ἀκαταλήπτων στοιχείων τοῦ ὀνείρου καὶ ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ κοπιάσωμεν ἀναλύοντες τὰ ὄνειρα τῶν ἐνηλίκων, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φαίνονται ἁπλούστατα, ἐκπληττόμεθα διαπιστοῦντες ὅτι οὐδέποτε ἔχουσι τὴν ἁπλότητα τῶν παιδικῶν ὀνείρων καὶ ὅτι ὄπισθεν τῆς ἰδέας τῆς πραγματοποιουμένης ἐπιθυμίας κρύπτεται μυστηριώδης τις ἔννοια.

Τὸ αἴνιγμα τοῦ ὀνείρου θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς λυθῆ κατὰ τὸν ἁπλούστερον καὶ ἱκανοποιητικώτερον τρόπον, ἐὰν ἡ ἀνάλυσις μᾶς ἐπέτρεπε νὰ ἀναγάγωμεν τὰ σκοτεινὰ καὶ δυσνόητα ὄνειρα τῶν ἐνηλίκων εἰς τὸν παιδικὸν τύπον, νὰ τὰ θεωρήσωμεν δηλαδὴ ὡς πραγματοποιήσεις ζωηρῶν ἐπιθυμιῶν αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Ἀλλ' ἡ προσδοκία αὕτη οὐδόλως φαίνεται δικαιολογημένη. Τὰ ὄνειρα τῶν ἐνηλίκων εἶναι, σχεδὸν πάντοτε, πλήρη ἀνοήτων καὶ ποικιλωτάτων στοιχείων, τὰ ὁποῖα οὐδὲ ἴχνος πραγματοποιουμένης ἐπιθυμίας ἐνέχουσι.

Πρoτοῦ ἐγκαταλείψω τὰ παιδικὰ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἔκδηλοι πραγματοποιήσεις ἐπιθυμιῶν, σημειώνω ἰδιορρυθμίαν τινὰ πρὸ πολλοῦ παρατηρηθεῖσαν εἰς τὸ ὄνειρον καὶ ἡ ὁποία σαφέστερον διαπιστοῦται εἰς τὰ ὄνειρα τῆς πρώτης ὁμάδος. Ὅλα τὰ ὄνειρα τὰ ὁποῖα ἐμελετήσαμεν μέχρι τοῦδε δύνανται νὰ διατυπωθῶσι διὰ μιᾶς εὐχῆς : «Ὤ, ἐὰν ὁ περίπατος διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου διήρκει περισσότερον!—Διατί νὰ μὴν ἔχω ἤδη ἐγερθῆ καὶ ἐνδυθῆ!—Διατί νὰ μὴν ἔχω φάγει ὅλα τὰ κεράσια ἀντὶ νὰ τὰ δώσω εἰς τὸν θεῖόν μου!» Ἀλλὰ τὸ ὄνειρον δίδει κἄτι περισσότερον ἀπὸ τὴν εὐχὴν ταύτην· μᾶς παρουσιάζει τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας ὑπὸ μορφὴν ἀντικειμενικήν· καὶ τὰ ὑλικὰ τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ πρὸς τοῦτο συνίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς αἰσθητικὰς εἰκόνας καὶ καταστάσεις, σχεδὸν δὲ πάντοτε ὀπτικάς. Ὥστε καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὁμάδα παρατηρεῖται μία μεταβολὴ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ὀνειρικὸν ἔργον: **σκέψις ὑπάρχουσα ὑπὸ μορφὴν εὐκτικὴν ἀντικαθίσταται ὑπὸ εἰκόνος πραγματικῆς.**

IV

Κατελήξαμεν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι εἰκόνες τινὲς τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τὰ πλέον ἀσυνάρτητα ὄνειρά μας εἶναι ἀποτελέσματα μεταθέσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἡ μετάθεσις αὕτη ἀφεώρα μίαν ἐπιθυμίαν· πάντως τὸ παράδειγμα τοῦ ὀνείρου τὸ ὁποῖον ἀνέφερον ἀνωτέρω καὶ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὁποίου ἐπροχώρησα ἐπαρκῶς ἐπικυροῖ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην εἰς δύο τουλάχιστον σημεῖα. Ἐνθυμεῖσθε ὅτι εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὀνείρου τούτου, εἰς τὴν τὰμπλ ντ᾿ ὃτ ἡ σύζυγός μου ἀσχολεῖται περισσότερον μὲ τοὺς ξένους παρὰ μὲ ἐμέ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μὲ δυσαρεστεῖ. Εἰς τὸ ὄνειρον συμβαίνει τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς: τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὴν σύζυγόν μου στρέφεται πρὸς ἐμέ. Ἀλλ᾿ ὡς γνωστόν, ἡ ἐπιθυμία, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ φέρῃ ἓν δυσάρεστον ἐπεισόδιον, εἶναι ἡ ἐπιθυμία νὰ ἴδωμεν νὰ συμβαίνῃ τὸ ἀντίθετον ἐπεισόδιον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ μὲ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ὀνείρου. Καὶ τὸ ἄλλο αἴσθημα τὸ ὁποῖον ἀνακαλύπτω διὰ τῆς ἀναλύσεως, μεμψιμοιρία διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν μοὶ ἀρνοῦνται, δὲν εὑρίσκει ἀντιστάθμισμα εἰς τοὺς λόγους τοῦ ὀνείρου: «Εἴχατε πάντοτε τόσον ὡραῖα μάτια!» Εἰς τρόπον ὥστε μέρος τῶν ἀντιθέσεων μεταξὺ τοῦ ἐκδήλου καὶ τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου τοῦ ὀνείρου δύναται ν᾿ ἀναχθῇ εἰς πραγματοποιουμένας ἐπιθυμίας.

Τὸ ὀνειρικὸν ἔργον ἔχει καὶ ἄλλην, πλέον ἐκπληκτικήν, ἐνέργειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται ἀναμφιβόλως καὶ τὰ πλέον ἀσυνάρτητα ὄνειρά μας. Ἐὰν εἰς οἱονδήποτε ὄνειρον, ὑπολογίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκόνων του, εἴτε ἀμέσως εἴτε καταγράφοντες ταύτας καὶ ἐὰν κατόπιν ὑπολογίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ἡ ἀνάλυσις καὶ τῶν ὁποίων ἴχνη διεφύλαξε τὸ ὄνειρον, θὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι τὸ ὀνειρικὸν ἔργον ἔφερε περίεργον συμπίεσιν καὶ συμπύκνωσιν. Εἶναι δύσκο-

λον νὰ σχηματίσῃ τις ἐκ τῶν προτέρων ἰδέαν τῆς σημασίας τῆς συμπυκνώσεως ταύτης, ἀλλ' ὅσον περισσότερον προχωροῦμεν ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ ὀνείρου τόσον περισσότερον μεγαλειτέραν ἐντύπωσιν θὰ μᾶς κάμῃ. Δὲν θὰ συναντήσωμεν οὔτε ἓν στοιχεῖον τοῦ περιεχομένου του, χωρὶς τοῦτο νὰ συνδέεται πρὸς δύο ἢ τρεῖς ἰδέας, οὔτε νέαν κατάστασιν τῆς ὁποίας τὰ στοιχεῖα νὰ μὴ ἔχουσι παραληφθῆ ἀπὸ πολλῶν ἀναμνήσεων τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Μοῦ συνέβη παραδείγματος χάριν νὰ ἴδω εἰς τὸν ὕπνον μου μίαν κολυμβητικὴν δεξαμενὴν ἀπὸ ὅπου οἱ λουόμενοι ἐφαίνοντο ὅτι ἔφευγον πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Εἴς τι σημεῖον ἄτομόν τι ἔκυπτε πρὸς ἄλλο τὸ ὁποῖον ἐλούετο, ὡς διὰ νὰ τὸ σύρῃ ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Ἀνακαλύπτομεν ἐνταῦθα συνδυασμὸν ἀναμνήσεων τῆς ἐφηβικῆς μου ἡλικίας καὶ δύο πινάκων ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦτο ὁ **Αἰφνιδιασμὸς εἰς τὸ λουτρόν,** εἷς ἐκ τῶν πινάκων τοῦ Schwind ἐπὶ τῆς Μελουζὶν (λουόμενοι φεύγοντες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις) καὶ ὁ ἕτερος εἷς Κατακλυσμὸς τῆς ἰταλικῆς σχολῆς.

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχον ἰδῆ ἕνα τῶν δύο τούτων πινάκων. Ὅσον διὰ τὸ μικρὸν ἐπεισόδιον, εἶναι μία ἀνάμνησις ἀπὸ τὴν κολυμβητικὴν σχολήν, ὅτε εἶδον κάποτε τὸν διευθυντήν της νὰ βοηθῇ διὰ νὰ φύγῃ μίαν κυρίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀργοπορήσει μέχρι τῆς ὥρας τῶν ἀνδρῶν. Εἰς τὸ ὄνειρον τὸ ὁποῖον ἐξέλεξα διὰ νὰ δώσω παράδειγμα τῆς ἀναλυτικῆς ἐργασίας, ὑπάρχει περιστατικόν τι, τὸ ὁποῖον ἡ ἀνάλυσις συνδέει πρὸς πολλὰς ἀναμνήσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων συνέβαλεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου. Εἶναι κατὰ πρῶτον ἡ μικρὰ σκηνὴ τῶν ἀρραβώνων μου, ἡ ἐλαφρὰ θωπεία ὑπὸ τὴν τράπεζαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὡμίλησα ἀνωτέρω, καὶ ἡ ὁποία δίδει εἰς τὸ ὄνειρον τὴν λεπτομέρειαν «ὑπὸ τὴν τράπεζαν». Ὅσον διὰ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον «βλέπει πρὸς ἐμέ», δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ περιστατικόν. Ἡ ἀνάλυσις μὲ πληροφορεῖ ὅτι ἡ λεπτομέρεια αὕτη εἶναι πραγματοποίησις ἐπιθυμίας διὰ τοῦ ἀντιθέτου καὶ ἀνάγεται εἰς τὴν στάσιν τῆς γυναικός μου κατὰ τὴν τάμπλ ντ' ὅτ. Ὄπισθεν τῆς προσφάτου ταύτης ἀνα-

μνήσεως κρύπτεται παρομοία σκηνή, πολὺ τραγικωτέρα ὅμως, ἡ ὁποία ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἀρραβώνων μας καὶ ἡ ὁποία ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ψυχρανθῶμεν ἐπὶ ὁλόκληρον ἡμέραν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θωπείαν, μοὶ ἐνθυμίζει ἄλλα πρόσωπα καὶ ἄλλους συνειρμοὺς ἰδεῶν, γίνεται ἀφετηρία δύο σειρῶν ὅλως διαφόρων ἀναμνήσεων καὶ οὕτω καθ᾽ ἑξῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ λεπτομέρειαι, αἱ ὁποῖαι παραλαμβάνονται ἐκ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν, καὶ τῶν ὁποίων ὁ συνειρμὸς θὰ δημιουργήσῃ ἐπεισόδιόν τι τοῦ ὀνείρου πρέπει νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων χρησιμοποιήσιμοι. Ὁ πρῶτος ὅρος πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ ὕπαρξις εἰς πάσας τὰς συνιστώσας ταύτας, ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων κοινῶν στοιχείων. Τὸ ὀνειρικὸν ἔργον θὰ χρησιμοποιήσῃ λοιπὸν τὴν αὐτὴν μέθοδον τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησιν ὁ Francis Galton εἰς τὰς οἰκογενειακὰς φωτογραφίας, θὰ θέσῃ τὸ ἓν στοιχεῖον ἐπὶ τοῦ ἄλλου, εἰς τρόπον ὥστε τὰ κοινὰ σημεῖα ὅλων τῶν εἰκόνων νὰ γίνουν ἐντονώτερα, ἐνῷ τὰ ἀντιφατικὰ καὶ μεμονωμένα θὰ γίνουν ὁλονὲν ἀμυδρότερα. Ἡ μέθοδος αὕτη συνθέσεως ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὴν ἀνακρίβειαν, τὴν τόσον χαρακτηριστικὴν ρευστότητα τῶν δευτερευουσῶν λεπτομερειῶν τοῦ ὀνείρου.

Βασιζόμενος ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων, καθώρισα τοὺς κανόνας τῆς ἑρμηνείας τοῦ ὀνείρου. Ἐὰν ἐν τῇ ἀναλύσει τῶν ὀνειρικῶν ἰδεῶν εὑρεθῶμεν πρὸ ἀντιφάσεως, πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀντίθεσιν ὡς σύνθεσιν ν᾽ ἀντικαταστήσωμεν τὸ ἢ διὰ τοῦ **καί**, καὶ νὰ λάβωμεν τοὺς δύο ὅρους τῆς ψευδοῦς ἀντιφάσεως ὡς ἀφετηρίας νέων σειρῶν συνειρμῶν.

Ἐὰν αἱ λανθάνουσαι ἰδέαι δὲν ἔχουν κοινὸν σημεῖον, τὸ ὀνειρικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον τείνει πάντοτε νὰ δημιουργήσῃ μίαν μόνον εἰκόνα, κατορθώνει παρ᾽ ὅλον τοῦτο νὰ τὰς συνενώσῃ εἰς μίαν· τὸ στρατήγημα τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν τοιαύτην ἕνωσιν δύο ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι οὐδὲν κοινὸν σημεῖον ἔχουν, εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς μιᾶς ἢ ἀμφοτέρων, δι᾽ ἄλλων λέξεων· ὁ ὀνειρευόμενος χύνει δύο διαφόρους εἰκόνας εἰς τὸν κοινὸν τύπον τῆς γλώσσης. Ἡ ἐργασία αὕτη ὁμοιάζει μὲ τὴν τοῦ στιχοπλόκου, ὁ ὁποῖος

εὑρίσκει τὴν ποθητὴν ἑνότητα εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν ἤχων.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου συνίσταται εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν μετατοπίσεων τούτων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐνίοτε τεχνικώτατοι ἀλλὰ μᾶς φαίνονται συχνάκις βεβιασμέναι. Ὁ σκοπός των εἶναι νὰ συνδέσωσι τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν λανθάνουσαν ἰδέαν ἡ ὁποία ἐπεξεργασθεῖσα ὑπὸ τῶν περιστάσεων αἱ ὁποῖαι ὡδήγησαν εἰς τὸ ὄνειρον εἶναι ἀνομοιογενὴς ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον.

Συνεχίζων τὴν ἀνάλυσιν τοῦ προτύπου ὀνείρου μας, συναντῶ σκέψιν τινὰ ἡ ὁποία παρεμορφώθη ἵνα συμπέσῃ μετ' ἄλλης τελείως ξένης. Μεταξὺ τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας εὑρίσκω διὰ τῆς ἀναλύσεως ὑπάρχει καὶ ἡ ἑξῆς: Δὲν θὰ μοῦ τύχῃ τίποτε χάρισμα, ὅπως καὶ στὸν ἄλλο κόσμο; Ἡ μορφὴ ὅμως αὕτη δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, καὶ διὰ τοῦτο ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἄλλης μορφῆς: Δὲν θὰ μπορέσω κι' ἐγὼ νὰ χαρῶ κάτι χωρὶς νὰ κάμω τὰ ἔξοδα; Ἡ λέξις «ἔξοδα» (Γερμανιστὶ kosten) θὰ λάβῃ τώρα νέαν ἔννοιαν διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κύκλον ἰδεῶν τῆς τὰμπλ ντ' ὅτ, καὶ θὰ ἀντιπροσωπευθῇ ὑπὸ τῶν σπανακιῶν τὰ ὁποῖα παρατίθενται. Πράγματι, ὅτε τὰ παιδία δὲν θέλουν νὰ φάγουν ἕνα φαγητόν, ἡ μήτηρ των προσπαθεῖ νὰ τοῖς ἐπιβληθῇ μὲ μαλακὸν ὕφος καὶ τὰ πείθει νὰ «δοκιμάσουν» (γερμανιστὶ ἐπίσης kosten) ὀλίγον. Εἶναι πολὺ περίεργος ἡ χρῆσις ὑπὸ τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου καὶ τῶν δύο ἐννοιῶν τῆς αὐτῆς λέξεως· ἡ πεῖρα ὅμως δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν συνηθεστέρων φαινομένων.

Οὕτω πως διὰ τῆς συμπυκνώσεως, ἐξηγοῦμεν ὡρισμένας εἰδικὰς εἰκόνας τοῦ ὀνείρου, τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν τελείως ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως. Πρόκειται περὶ τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν μετὰ πολλαπλῆς ἢ μικτῆς προσωπικότητος, ὡς καὶ τῶν παραδόξων συνθέτων δημιουργημάτων, τὰ ὁποῖα μόνον πρὸς τὰς ζωϊκὰς μορφὰς τὰς ὁποίας συνέλαβεν ἡ φαντασία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν δύναται νὰ παραβληθῶσιν· αὗται ὅμως ἀπεκρυσταλλώθησαν ἅπαξ διὰ παντός, ἐνῷ τὰ δημιουργήματα τοῦ ὀνεί-

ρου φαίνονται λαμβάνοντα νέας διαρκῶς μορφὰς μετ' ἀνεξαντλήτου φαντασίας.

Τίς ἐξ ἡμῶν δὲν συνήντησεν εἰς τὰ ὄνειρά του τοιούτου εἴδους εἰκόνας, ἀποτελέσματα ποικιλωτάτων συνειρμῶν; Δύναμαι νὰ δημιουργήσω ἑνιαίαν εἰκόνα διὰ χαρακτηριστικῶν ληφθέντων παρὰ πολλῶν. Δύναμαι νὰ ἴδω εἰς τὸν ὕπνον μου γνωστότατον πρόσωπον καὶ νὰ δώσω εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα ἄλλου, ἢ νὰ ἀναγνωρίσω ὀρθῶς τὴν ταυτότητά του, ἀλλὰ νὰ τὸ θέσω εἰς μίαν θέσιν ὅπου εἰς τὴν πραγματικότητα εὑρίσκεται ἄλλο πρόσωπον. Εἰς τὰς διαφόρους ταύτας περιπτώσεις, ἡ συνένωσις πολλῶν ἀτόμων εἰς ἓν προσδίδει εἰς αὐτὰ εἶδος τι ἰσοτιμίας, τὰ τοποθετεῖ ἀπὸ ἀπόψεώς τινος εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον. Ἡ ἰσοτιμία αὕτη δύναται νὰ ὑποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως, μόνον διὰ τῆς ἀναλύσεως ἀποκαλύπτεται καὶ τίποτε δὲν τὴν μαρτυρεῖ εἰς τὸ ὄνειρον, πλὴν τῆς μορφῆς ἡ ὁποία ἀποδίδεται εἰς τὸ συνολικὸν πρόσωπον.

Ὁ ἁπλοῦς οὗτος κανὼν καὶ αἱ πολλαπλαὶ αὗται μέθοδοι συνθέσεως ἐφαρμόζονται ἐπὶ ὅλων τῶν συνθέτων εἰκόνων τῶν ὁποίων βρίθει τὸ ὄνειρον καὶ τῶν ὁποίων εἶναι περιττὸν ν' ἀναφέρωμεν παραδείγματα. Μᾶς φαίνονται ὀλιγώτερον παράδοξοι ἐὰν παύσωμεν παραλληλίζοντες αὐτὰς πρὸς τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα ἀντιλαμβανόμεθα ἐν ἐγρηγόρσει καὶ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶναι ἀποτελέσματα τῆς συμπυκνωτικῆς ἐξεργασίας τοῦ ὀνείρου καὶ ὅτι σκοπὸν ἔχουσι νὰ ἐκφράσουν δι' ὀλίγων τὸν κοινὸν χαρακτῆρα διαφόρων στοιχείων τῆς συνθέσεως. Τὸν κοινὸν τοῦτον χαρακτῆρα θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀνακαλύψωμεν διὰ τῆς ἀναλύσεως, διότι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δυνάμεθα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου, εἶναι ὅτι ὑπάρχει εἷς ἄγνωστος X κοινὸς εἰς τὰς διαφόρους ταύτας εἰκόνας. Καὶ ἡ ἀνάλυσις, ἀποχωρίζουσα αὐτάς, θὰ ὁδηγήσῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνείρου.

Ἂς φέρωμεν ἓν παράδειγμα. Εἶδον ὅτι ἐκαθήμην μεθ' ἑνὸς τῶν παλαιῶν καθηγητῶν μου τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπὶ θρανίου καὶ ὅτι τὸ θρανίον τοῦτο ἐξεσφενδο-

νίζετο πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετὰ μεγάλης ταχύτητος. Παραλείπω τοὺς συνειρμοὺς ἰδεῶν οἱ ὁποῖοι μὲ ὡδήγησαν εἰς τὰ συμπεράσματά μου, λέγω μόνον ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ συνθέσεως τῆς αἰθούσης παραδόσεων μετὰ τοῦ κινητοῦ πεζοδρομίου.

Εἰς ἄλλο ὄνειρον βλέπω ὅτι κάθημαι ἐντὸς σιδηροδρόμου, μὲ τὸν πίλον ἐπὶ τῶν γονάτων μου. Ὁ πίλος εἶναι ὑψηλὸς ἐκ διαφανοῦς ὑέλου. Τοῦτο φέρει εἰς τὸν νοῦν μου τὴν γερμανικὴν παροιμίαν: «βγάζοντας τὸ καπέλλο σου, καταφέρνεις ὅλα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο». Ὅσον διὰ τὸν ὑέλινον κύλινδρον, μοὶ ὑπενθυμίζει ἄνευ δυσκολίας τὸν λύχνον Ἄουερ καὶ ἐκ τούτου τὸν συμπατριώτην μου Ἄουερ ἐκ Βέλσμπαχ· σκέπτομαι ὅτι θὰ ἤμην εὐχαριστημένος ἐὰν ἔκαμνα, ὡς αὐτός, μίαν ἀνακάλυψιν, ἡ ὁποία νὰ μὲ καταστήσῃ πλούσιον καὶ ἀνεξάρτητον... Τότε θὰ ἐταξίδευον, ἀντὶ νὰ μένω ἐν Βιέννῃ. Εἰς τὸ ὄνειρόν μου ταξιδεύω μετὰ τῆς ἐφευρέσεώς μου, τοῦ ἀμφιβόλου χρησιμότητος ὑελίνου πίλου.

Οὐχὶ σπανίως ἐπίσης τὸ ὀνειρικὸν ἔργον δημιουργεῖ σύνθετον εἰκόνα ἐκ δύο ἀντιφατικῶν τοιούτων. Παραδείγματος χάριν, τὸ ὄνειρον νεαρᾶς γυναικὸς ἡ ὁποία κρατεῖ εἰς χεῖρας της κλάδον μὲ ἄνθη, ὅπως ὁ ἄγγελος εἰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν τὸν Εὐαγγελισμὸν (σύμβολον τῆς ἀθωότητος· ἡ νέα αὕτη λέγεται Μαρία). Ἀλλὰ ὁ κλάδος ἔχει μεγάλα λευκὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουσι πρὸς καμελίας. (Τὸ ἀντίθετον τῆς ἁγνότητος: ἡ κυρία μὲ τὰς καμελίας).

Μέγα μέρος τῶν ἀνακαλύψεών μας ἐπὶ τῆς συμπυκνωτικῆς ἐργασίας τοῦ ὀνείρου δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς: **Τὸ λανθάνον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου εἶναι τὸ καθορίζον μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων σχεδὸν λεπτομερειῶν αὐτοῦ τὸ ἔκδηλον· πᾶσα λεπτομέρεια δὲν κατάγεται ἐκ μιᾶς μεμονωμένης ἰδέας, ἀλλ' ἐκ πολλῶν, ληφθεισῶν ἐκ τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου καὶ μὴ εὑρισκομένων ἀναγκαίως εἰς σχέσιν μεταξὺ αὐτῶν. Δύνανται ν' ἀνήκουσιν εἰς τὰς πλέον διαφόρους περιοχὰς τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν. Πᾶσα λεπτομέρεια τοῦ ὀνείρου ἀντιπροσωπεύει, κυρίως εἰπεῖν, ἐν τῷ ἐκδήλῳ περιε-**

χομένῳ τοῦ ὀνείρου μίαν τοιαύτην ὁμάδα διακεκριμένων ἰδεῶν.

Ἡ ἀνάλυσις ὅμως ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς ἄλλην μίαν ἰδιορρυθμίαν τῶν περιπλόκων τούτων ἀνταλλαγῶν μεταξὺ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου καὶ λανθανουσῶν ἰδεῶν. Ἐκτὸς τῶν νημάτων τὰ ὁποῖα, ἀρχόμενα ἀπὸ ἑκάστης λεπτομερείας τοῦ ὀνείρου ἀποκλίνουσι πρὸς πολλὰς λανθανούσας ἰδέας, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν, ἀποκλίνουσι πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, εἰς τρόπον ὥστε μία λανθάνουσα ἰδέα νὰ δύναται ν' ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ πολλῶν λεπτομερειῶν καὶ μεταξὺ τοῦ ἐκδήλου καὶ τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου τοῦ ὀνείρου νὰ δημιουργῆται πολύπλοκον δίκτυον διασταυρουμένων νημάτων.

Ἡ συμπύκνωσις φαίνεται εἰς ἡμᾶς στοιχεῖον σημαντικὸν καὶ χαρακτηριστικώτατον τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου, ὅσον καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς ἰδέας εἰς κατάστασιν («δραματοποίησις»), ἀλλὰ τίς ὁ λόγος τῆς τοιαύτης συμπυκνώσεως; Μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώσαμεν νὰ τὸν ἀνακαλύψωμεν.

V

Εἰς τὰ πολύπλοκα καὶ συγκεχυμένα ὄνειρα, περὶ τῶν ὁποίων ἀσχολούμεθα τώρα, ἡ ἀνομοιότης ἡ παρατηρουμένη μεταξὺ τοῦ ἐκδήλου καὶ τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου αὐτῶν δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ μόνον εἰς τὴν ἀνάγκην συμπυκνώσεως καὶ δραματοποιήσεως. Ὑπάρχουν ἐνδείξεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ τονίσωμεν, καὶ αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ τρίτος παράγων συμμετέχει.

Ἂς παρατηρήσωμεν κατὰ πρῶτον ὅτι, ὅτε κατωρθώσαμεν διὰ τῆς ἀναλύσεως νὰ γνωρίσωμεν τὰς λανθανούσας ἰδέας, τὰς εὑρίσκομεν ὅλως ἀλλοίας φύσεως ἀπὸ τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου· ἐνταῦθα ὅμως δὲν πρόκειται εἰμὴ περὶ μιᾶς πρώτης ἐντυπώσεως, ἡ ὁποία ἐξεταζομένη καλύτερον θὰ διαλυθῇ, διότι θὰ εὕρωμεν ἐν τέλει ὅτι ὅλον τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου ἐξηγεῖται ὑπὸ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν καὶ ὅτι ἡ πλειονότης αὐτῶν ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον. Ὑπάρχει

πάντως μία διαφορά: ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσει τὸ ὄνειρον ἐν πλάτει καὶ καθιστᾷ αὐτὸ οὐσιῶδες μέρος τοῦ περιεχομένου του εἶναι ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἀνάλυσιν, παίζει μεταξὺ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν ὅλως δευτερεύοντα ρόλον καὶ τἀνάπαλιν, ἡ μόλις διακρινομένη νύξις, ἡ ὑποφαινομένη εἰς τὰς σκοτεινοτέρας περιοχὰς τοῦ ὀνείρου, παίζει πρωτεύοντα ρόλον. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν ὡς ἑξῆς:

Κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου, ἡ ψυχικὴ ἔντασις τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀντικείμενα αὐτῶν, μετατίθεται εἰς ἄλλας, εἰς ἐκείνας ἀκριβῶς τὰς ὁποίας οὐδόλως ἀνεμένομεν νὰ ἴδωμεν τόσον ἐντόνως.

Ἡ μετάθεσις ἀκριβῶς αὕτη τοῦ ψυχικοῦ τόνου εἶναι ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς συσκοτίσεως τῆς ἐννοίας τοῦ ὀνείρου καὶ αὕτη κυρίως καθιστᾷ δυσδιακρίτους τὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ ἐκδήλου καὶ τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαινομένου τούτου, τὸ ὁποῖον θὰ ὀνομάσω μετάθεσιν ἐν τῷ ὀνείρῳ, βλέπω ἐπίσης τὴν ψυχικὴν ἢ συναισθηματικὴν ἔντασιν τῆς λανθανούσης ἰδέας νὰ μεταβάλλεται εἰς ὑλικὴν κίνησιν καὶ ἐνῷ θὰ ἔτεινον νὰ θεωρήσω ὡς οὐσιῶδες τὸ σαφέστερον, ἀντιλαμβάνομαι ὅτι, τοὐναντίον, ὁ ὑποκαταστάτης τῆς οὐσιώδους ἰδέας τοῦ ὀνείρου εὑρίσκεται εἰς μίαν σκοτεινὴν λεπτομέρειαν.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποκαλῶ μετάθεσιν ἐν τῷ ὀνείρῳ θὰ ἠδυνάμην ἐπίσης νὰ τὸ ὀνομάσω ἀναστροφὴν τῶν ἀξιῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀξίζει νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν. Θὰ προσθέσω λοιπὸν ὅτι εἰς τὰς ἀναλύσεις διαφόρων ὀνείρων τὰς ὁποίας ἔκαμα, συνήντησα πάντας τοὺς βαθμοὺς μεταθέσεως καὶ ἀναστροφῆς. Ὑπάρχουν ὄνειρα ὅπου αὗται δὲν λαμβάνουσι σχεδὸν χώραν. Εἶναι τὰ λογικὰ καὶ εὐνόητα ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα κατ᾿ ἀρχὰς καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι, ἢ φανερὰ ἔκφρασις ἐπιθυμιῶν. Εἰς ἄλλα πάλιν ὄνειρα δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἓν στοιχεῖον τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ διατηρήσει τὴν πραγματικήν του ἀξίαν· πᾶν ὅ,τι εἶχε σημασίαν εἰς τὰς

λανθανούσας ἰδέας, ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ δευτερευουσῶν λεπτομερειῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐκείνων ἀνακαλύπτομεν ἅλυσσιν ὁλόκληρον συνειρμῶν. Ὅσον περισσότερον σκοτεινὸν καὶ συγκεχυμένον εἶναι τὸ ὄνειρον, τόσον περισσότερον πρέπει, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν του, νὰ ληφθῇ ὑπ᾽ ὄψιν τὸ φαινόμενον τῆς μεταθέσεως.

Εἰς τὸ ὄνειρον τὸ ὁποῖον ὑπεβάλαμεν εἰς ἀνάλυσιν, ἡ μετάθεσις ἐγένετο κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ ἔκδηλόν του περιεχόμενον τονίζεται εἰς ὅλως διάφορον σημεῖον ἀπὸ τὸ λανθάνον περιεχόμενον αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον πρωτεύει ἡ παράστασις τῆς γυναικός, ἡ ὁποία μοὶ ἐκδηλοῖ τὰ αἰσθήματά της· εἰς τὰς λανθανούσας ἰδέας τονίζεται κυρίως ἡ ἐπιθυμία μιᾶς ἀφιλοκερδοῦς ἀγάπης, μιᾶς ἀγάπης, ἡ ὁποία «νὰ μὴ κοστίζῃ τίποτε» καὶ ἡ ἰδέα αὕτη κρύπτεται ὑπὸ τὴν φράσιν τῶν «ὡραίων ματιῶν» καὶ τὴν ἀλληγορίαν τῶν «σπανακιῶν».

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ ὀνείρου, ἐπιτρέπουσα εἰς ἡμᾶς νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν ἀρχικήν του προοπτικήν, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐπίλυσιν δύο προβλημάτων, πέριξ τῶν ὁποίων ἐγένοντο πλεῖσται συζητήσεις, τοῦ προβλήματος περὶ τῆς προκλήσεως τοῦ ὀνείρου καὶ τοῦ προβλήματος μεταξὺ τῶν σχέσεων τοῦ ὀνείρου καὶ τῆς καταστάσεως ἐγρηγόρσεως. Ὑπάρχουν ὄνειρα ὅπου καταφαίνεται ἡ ἄμεσος σύνδεσίς των πρὸς τὰ γεγονότα τῆς προτεραίας, ἄλλα ὅπου τὰ γεγονότα οὐδένα φαίνεται ἔχοντα ρόλον. Ἂν ὅμως ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ἀνάλυσιν, ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ὄνειρα ἔχουσι τὴν πηγήν των εἰς ἐντύπωσιν τῆς ἡμέρας, ἡ ὁποία προηγήθη τοῦ ὀνείρου. Ἡ ἐντύπωσις αὕτη, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπιφέρουσαν τὸ ὄνειρον, εἶναι ἐνίοτε ἀρκετὰ ἰσχυρά, ὥστε οὐδόλως εἶναι ἐκπληκτικὸν νὰ ἔχῃ ἀπασχολήσει ἡμᾶς ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δικαίως λέγομεν ὅτι τὸ ὄνειρον τῆς νυκτὸς συνεχίζει τὰς ἀσχολίας τῆς ἡμέρας. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως, ὅτε τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου ὑπενθυμίζει τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἡμέρας, ὑπενθυμίζει μίαν τόσον ἀσήμαντον λεπτομέρειαν, ὥστε μετὰ δυσκολίας δυνάμεθα νὰ τὴν ἐνθυμηθῶμεν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ περιεχόμε-

νον τοῦ ὀνείρου καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν εἶναι ἀσυνάρτητον ἢ ἀκατάληπτον, φαίνεται ἀποτελούμενον ἀπὸ τόσον ἀσήμαντα πράγματα, ὥστε συνήθως πάσας τὰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις τὰς θεωροῦμεν ὡς ἀσημάντους.

Ἡ ἀνάλυσις πάντως δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν κρίσιν ταύτην, ἀνακαλύπτουσα τί κρύπτεται ὑπὸ τὰ φαινόμενα. Ἀσήμαντον περιστατικόν, τιθέμενον εἰς τὴν πρώτην θέσιν, δύναται νὰ θεωρηθῇ κατ' ἀρχὰς ὡς αἰτία τοῦ ὀνείρου. Διὰ τῆς ἀναλύσεως ὅμως δὲν βραδύνομεν ν' ἀνακαλύψωμεν τὴν πραγματικὴν αἰτίαν τοῦ ὀνείρου, τὴν ἀρκούντως σημαντικὴν περίστασιν ἡ ὁποία τὸ προεκάλεσε καὶ ἡ ὁποία ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς ἄλλης, διότι εἶχε πολλὰ σημεῖα κοινά. Ὅτε τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ἐστερημένην ἐννοίας καὶ ἐνδιαφέροντος, ἡ ἀνάλυσις ἀνακαλύπτει τὰς σκολιὰς ὁδοὺς διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἀσήμαντα ταῦτα στοιχεῖα συναντῶσιν ἄλλα σημαντικώτατα διὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη ἐντὸς τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου τοῦ γεγονότος τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἐντύπωσιν διὰ τοῦ ἀσημάντου περιστατικοῦ, τῶν ἐνδιαφερόντων ὑλικῶν δι' ἄλλων οἱωνδήποτε, ὀφείλεται εἰς τὴν μετάθεσιν. Στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς νέας ταύτης διαπιστώσεως, δυνάμεθα, νομίζω, νὰ ἀποπειραθῶμεν νὰ δώσωμεν μίαν λύσιν εἰς τὸ διπλοῦν πρόβλημα τῆς αἰτίας τοῦ ὀνείρου καὶ τῶν σχέσεών του πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, καὶ θὰ εἴπωμεν: **Πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι δι' ἡμᾶς ἐνδιαφέρον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, δὲν ἀποκτοῦν τοιοῦτον κατὰ τὸ ὄνειρον· καὶ τὰ μικροπράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως, εἶναι ἀδύνατον νὰ μᾶς καταδιώκουσι κατὰ τὸν ὕπνον.**

Εἰς τὸ παράδειγμα τὸ ὁποῖον, ἀνελύσαμεν, τίς δύναται νὰ εἶναι ἡ αἰτία τοῦ ὀνείρου; Εἶναι τὸ ἀσήμαντον ἀσφαλῶς γεγονὸς τῆς προτάσεως ἑνὸς φίλου μου νὰ μὲ φέρῃ δωρεὰν ἐφ' ἁμάξης εἰς τὴν οἰκίαν μου. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ὀνείρου, ἡ τὰμπλ ντ' ὄτ, εἶναι ἀλληγορία τοῦ ἀσημάντου τούτου γεγονότος. Ἀφοῦ συνομιλῶν μετὰ τοῦ ἐν λόγῳ φίλου μου εἶχον παραλληλίσει

τὸ ταξίμετρον πρὸς τὴν τὰμπλ ντ᾽ ὄτ. Τὸ σημαντικὸν γεγονὸς τὸ ὁποῖον κρύπτεται ἐνταῦθα εἶναι ὅτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχον ἐξοδεύσει σοβαρὸν ποσὸν διὰ πρόσωπόν τι τῆς οἰκογενείας μου τὸ ὁποῖον μοὶ εἶναι πολὺ προσφιλές, καὶ μεταξὺ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν εὑρίσκω τὴν σκέψιν ὅτι τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὑπεχρέωσα, θὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀλλ᾽ ὅτι τὰ πρὸς ἐμὲ αἰσθήματά του, δὲν θὰ εἶναι ἀνιδιοτελῆ. Εἰς τὸ λανθάνον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, προεξάρχει ἡ ἀνιδιοτελὴς ἀγάπη. Ἐπανειλημμένως εἶχον συνοδεύσει ἐφ᾽ ἁμάξης τὸ πρόσωπον τοῦτο, καὶ οὕτως ὁ χθεσινὸς περίπατος φέρει εἰς τὸν νοῦν μου τοὺς προηγουμένους. Τὸ ἀσήμαντον ἐπεισόδιον τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ τῶν τοιούτων σχέσεών του, προκαλεῖ τὸ ὄνειρον, πληροῖ ὅρον τινα ὅστις δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὴν πραγματικὴν πηγὴν τοῦ ὀνείρου: πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχῃ λάβει χώραν τὴν προτεραίαν.

Δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τὸ κεφάλαιον τῆς μεταθέσεως, πρὶν ἀναφέρω ἓν ἐνδιαφέρον παράδειγμα, ὅπου βλέπει τις τὴν συμπύκνωσιν καὶ τὴν μετάθεσιν νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς εἰκόνος τοῦ ὀνείρου. Ἐξεθέσαμεν ἤδη τὴν περίπτωσιν καθ᾽ ἣν δύο ὀνειρικαὶ εἰκόνες, μὲ ἓν μόνον σημεῖον κοινόν, ἑνοῦνται διὰ νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου μίαν εἰκόνα μικτήν μίαν εἰκόνα τῆς ὁποίας ὁ κεντρικὸς πυρὴν ν᾽ ἀντιστοιχῇ εἰς τὸ κοινὸν περιστατικὸν ἐνῷ τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ ἑκάστης ἰδέας δὲν θὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἐν τῷ ὀνείρῳ ἢ διὰ συγκεχυμένων δευτερευουσῶν εἰκόνων. Ἂν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τῆς συμπυκνώσεως προστεθῇ καὶ τὸ ἔργον τῆς μεταθέσεως, δὲν θὰ σχηματισθῇ μία μικτὴ εἰκών, ἀλλ᾽ ἄλλη, διάμεσος, ἡ ὁποία θὰ ἔχῃ πρὸς τὰς δύο ἀρχικὰς εἰκόνας σχέσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν σχέσιν τῆς συνισταμένης ἑνὸς παραλληλογράμμου δυνάμεων πρὸς τὰς δύο συνιστώσας.

Ἐπὶ παραδείγματι, εἰς ἓν ἐκ τῶν ὀνείρων μου πρόκειται περὶ ἐνέσεως προπυλενίου. Ἀναλύων τὸ ὄνειρον, δὲν εὑρίσκω ὡς ἀφορμὴν ἢ ἀσήμαντον περιστατικόν, ὅπου ὅμως πρόκειται περὶ ἀμυλενίου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐξηγεῖ πῶς τὸ ἀμυλένιον ἐγένετο προπυλένιον. Εἰς τοὺς

κύκλους ὅμως ἰδεῶν τοῦ αὐτοῦ ὀνείρου ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς πρώτης μου ἐπισκέψεως εἰς τὸ Μόναχον, ὅπου ἡ θέα τῶν Προπυλαίων μοῦ ἐπροξένησε ζωηρὰν ἐντύπωσιν. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς ἀναλύσεως ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ δευτέρου τούτου κύκλου ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐπιφέρει τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀμυλενίου εἰς προπυλένιον. Τὸ προπυλένιον εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, διάμεσον μεταξὺ ἀμυλενίου καὶ Προπυλαίων καὶ παρουσιάζεται εἰς τὸ ὄνειρον ἐξ αἰτίας τῆς κοινῆς ἐνεργείας τῆς συμπυκνώσεως καὶ τῆς μεταθέσεως.

Νομίζομεν ὅτι ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου προέχει ἡ λύσις εἶναι τὸ αἴνιγμα τῆς μεταθέσεως, ἢ μᾶλλον τῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα τὴν καθιστῶσιν ἀναγκαίαν.

ΣΤ΄

Ἐξετάζοντες προσεκτικῶς, δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν εἰς τὸ ὀνειρικὸν ἔργον καὶ ἄλλο φαινόμενον, ὀλιγώτερον συντελεστικὸν ἀπὸ τὸ φαινόμενον τῆς μεταθέσεως, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον συμβάλλει οὐχ ἧττον εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν, παραμορφῶνον ἔτι μᾶλλον αὐτάς. Ὅτε διὰ τῆς ἀναλύσεως κατορθώνομεν νὰ ταυτίσωμεν ὡρισμένας ἰδέας, εἶναι σπάνιον νὰ μὴ ἐκπλαγῶμεν ἀμέσως ἐκ τῆς περιέργου μετεμφιέσώς των. Δὲν παρουσιάζονται εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τὴν λιτὴν μορφὴν τοῦ λόγου, διὰ τῆς ὁποίας περιβάλλομεν συνήθως τὰς σκέψεις μας, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὑρίσκουν ἕνα συμβολικὸν τρόπον ἐκφράσεως, ὅπως ὁ ποιητής, ὁ ὁποῖος συσσωρεύει εἰς τὸ ἔργον του παραβολὰς καὶ μεταφοράς. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸν λόγον τῆς τόσον ἀποκλειστικῆς χρήσεως τῶν εἰκόνων· ἐφόσον τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου ἀποτελεῖται ἀπὸ συγκεκριμένας καταστάσεις, πρέπει κατ᾽ ἀνάγκην αἱ λανθάνουσαι ἰδέαι, διὰ νὰ λάβωσι μέρος εἰς αὐτό, νὰ ὑποστῶσι μίαν μεταμόρφωσιν, ἡ ὁποία νὰ τὰς καθιστᾷ ἱκανὰς νὰ παρασταθῶσιν ἐν αὐτῷ. Ἂν σκεφθῶμεν τὰς φράσεις ἑνὸς ἄρθρου ἐφημερίδος ἢ ἑνὸς δικαστηρίου καὶ φαντασθῶμεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἀντικαταστήσωμεν ὑπὸ

σειρᾶς ὀπτικῶν εἰκόνων, θὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν μεταβολῶν τὰς ὁποίας ὀφείλει τὸ ὀνειρικὸν ἔργον νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὰς λανθανούσας ἰδέας διὰ νὰ γίνωσιν ἐπιδεκτικαὶ συγκεκριμένης παραστάσεως.

Μεταξὺ τῶν ψυχικῶν εἰκόνων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρυώμεθα τὰς ἰδέας, συναντῶνται συχνάκις ἀναμνήσεις πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνέρχονται μέχρι τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας καὶ τὰ ὁποῖα ἔκαμαν εἰς ἡμᾶς ζωηρὰν ἐντύπωσιν. Αἱ ἀναμνήσεις αὗται, παρέχουσιν εἰς τὸ ὄνειρον μίαν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται πάντοτε ὑπὸ συγκεκριμένην μορφὴν καὶ εἶναι σημαντικώτατον στοιχεῖον αὐτοῦ, διότι συντελοῦσιν ἐνεργῶς εἰς τὴν διαμόρφωσίν του, ἀποτελοῦσαι πυρῆνα κρυσταλλώσεως περὶ τὸν ὁποῖον διατίθεται καὶ συρρέει τὸ ὑπόλοιπον ὑλικόν. Εἰς τρόπον ὥστε πᾶσαι αἱ καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὰ ὄνειρα ἡμῶν, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σημαντικῶς ἀναθεωρημέναι καὶ ἐπηυξημέναι ἀντιγραφαὶ ὡρισμένων ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τούτων, αἱ ὁποῖαι ἐνεποίησαν κάποτε ζωηρὰν ἐντύπωσιν. Ἀντιθέτως δὲ εἶναι σπανιώτατον νὰ δώσῃ τὸ ὄνειρον ἀκριβῆ καὶ πιστὴν εἰκόνα σκηνῆς ἐκ τοῦ βίου μας ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως.

Πάντως, τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἐκ καταστάσεων. Πλὴν τούτων, ὑπάρχουσι καὶ τεμαχισμέναι καὶ ἀσυνάρτητοι ὀπτικαὶ εἰκόνες, συνομιλίαι, ἐνίοτε δὲ καὶ μεμονωμένα τμήματα φράσεως. Θὰ ἦτο δὲ καλὸν νὰ ἐξητάζαμεν ὀλίγον πάσας τὰς μορφὰς ταύτας ἐκφράσεως, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ μέσα, ἅτινα τὸ ὀνειρικὸν ἔργον χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ ἀναγάγῃ τὴν ὁμάδα τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν εἰς μορφὴν κατάλληλον ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου.

Αἱ λανθάνουσαι ἰδέαι τὰς ὁποίας ἀπεκάλυψεν ἡ ἀνάλυσις φαίνονται ὡς ψυχικὸν σύμπλεγμα ἐκτάκτως συγκεχυμένης ὑφῆς, τὰ στοιχεῖα τοῦ ὁποίου ἔχουσι μεταξύ των τὰς πλέον διαφόρους σχέσεις· εἶναι πρόχειρα ἢ κεκρυμμένα ὄπισθεν ἄλλων· ἀποτελοῦσι συνθήκας, παρεκβάσεις, ἐπεξηγήσεις, δικαιολογίας καὶ ἀπαιτήσεις. Πάντοτε σχεδόν, παραπλεύρως ἑνὸς συνειρμοῦ ἰδεῶν ὑπάρχει ἄλλος ὁ ὁποῖος ἀντιφάσκει πρὸς αὐτόν· καὶ τὸ ὑλικὸν

τοῦτο παρουσιάζει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὴν σκέψιν ἡμῶν ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως. Διὰ νὰ γίνῃ ἐξ αὐτοῦ ἓν ὄνειρον πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ ὑποβληθῇ εἰς πίεσιν, ἥτις θὰ ἐπιφέρῃ ἀρχικῶς τὴν συμπύκνωσίν του καὶ κατόπιν τὴν διάλυσίν του εἰς τὰ διάφορα ἐσωτερικὰ στοιχεῖα του. Τὰ οὕτω πως ἐπ' ἄπειρον τεμαχιζόμενα στοιχεῖα, θὰ συνδυασθῶσιν ἐπὶ νέων βάσεων· τέλος ἡ ἐργασία τῆς ἐπιλογῆς θὰ ἀπομακρύνῃ πᾶν ὅ,τι εἰς τὸ νέον ὑλικὸν τοῦ ὀνείρου θὰ κριθῇ ὡς ἀκατάλληλον διὰ συγκεκριμένην παράστασιν. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν καταγωγὴν τοῦ ὑλικοῦ τούτου, ὅλη ἡ ἐργασία αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς παλινδρομική. Οἱ λογικοὶ δεσμοὶ οἱ ὁποῖοι συνέδεον μεταξύ των τὰς λανθανούσας ἰδέας χάνονται τελείως μόλις διαμορφωθῇ τὸ ἔκδηλον ὄνειρον, διότι τὸ ὀνειρικὸν ἔργον δὲν ἐπιδρᾷ ἢ ἐπὶ τοῦ χρησιμοποιησίμου ὑλικοῦ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν. Ἡ δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποκατάστασις τῆς λογικῆς ἀλληλουχίας καὶ τῶν σχέσεων τῶν ἰδεῶν τούτων εἶναι ἔργον τῆς ἀναλύσεως.

Ἂς παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα μέχρι ποίου βαθμοῦ εἶναι περιωρισμένα τὰ μέσα ἐκφράσεως τοῦ ὀνείρου ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μέσα ἐκφράσεως τῆς σκέψεως ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως. Πάντως ὅμως τὸ ὄνειρον δὲν παραιτεῖται τελείως τῆς ἀναπαραστάσεως τῶν λογικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ὑλικῶν του. Συχνάκις κατορθώνει νὰ τὰς ἀφομοιώσῃ. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖται ὅπως τὰς ἀντικαταστήσῃ ὑπὸ ἄλλων συμφωνοτέρων πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι τὸ ὄνειρον, εὑρισκόμενον πρὸ τῶν διασκορπισμένων τούτων ἰδεῶν, προσπαθεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιτακτικὰς ἀπαιτήσεις τῆς λογικῆς. Πρὸς τοῦτο συγκεντρώνει τὸ σύνολον τῶν ὑλικῶν του εἰς μίαν μόνην κατάστασιν καὶ δημιουργεῖ ἐξ αὐτῶν ἕνα λογικὸν συνδυασμὸν διὰ χρονικῆς καὶ τοπικῆς προσαρμογῆς, ὅπως περίπου καὶ ὁ ζωγράφος παριστᾷ ποιητὰς συνηθροισμένους ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ, ἐνῷ γνωρίζει κάλλιστα ὅτι οὐδέποτε τὰ πρότυπά του συνηντήθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς ὄρους καὶ ὅτι ὁ πίναξ του εἶναι σαφῶς συμβολικός.

Ἡ αὐτὴ μέθοδος παραστάσεως κυριαρχεῖ καὶ εἰς τὸ ὄνειρον. Ὅταν τοῦτο θέτη δύο στοιχεῖα πλησίον ἀλλήλων, ἐννοεῖ ὅτι ὑπάρχει στενὴ σχέσις μεταξὺ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας τὰ στοιχεῖα ταῦτα παριστῶσι. Σημειωτέον ὅτι, ὑποβαλλόμενα εἰς ἀνάλυσιν, πάντα τὰ ὄνειρα μιᾶς νυκτὸς ἀνάγονται ἀνεξαιρέτως εἰς ἕνα καὶ μόνον κύκλον ἰδεῶν.

Ὁ αἰτιολογικὸς δεσμὸς μεταξὺ δύο ἰδεῶν δύναται νὰ καταργηθῇ ἢ ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς παραθέσεως δύο μακρῶν ἑτεροειδῶν τμημάτων ἰδεῶν. Τὰ τμήματα ταῦτα εἶναι πολλάκις ἀνεστραμμένα, τὸ πρῶτον δηλαδὴ παριστᾷ τὸ συμπέρασμα καὶ τὸ δεύτερον τὴν ὑπόθεσιν. Πᾶσα ἄμεσος μεταβολὴ ἑνὸς πράγματος εἰς ἄλλο παριστᾷ, ἐν τῷ ὀνείρῳ, νομίζομεν, τὴν σχέσιν τοῦ αἰτίου πρὸς τὸ αἰτιατόν.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ ὄνειρον δὲν δέχεται τὴν διαστολὴν καὶ ὅτι, ὅτε παρουσιάζονται δύο ὑποθέσεις, εἰσάγει ἀμφοτέρας εἰς τὸν αὐτὸν συνειρμὸν ἰδεῶν. Ἄλλαις λέξεσι, ὁ σύνδεσμος «ἢ» τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου τοῦ ὀνείρου ἀντικαθίσταται εἰς τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον διὰ τοῦ συνδέσμου «καί».

Αἱ ἀντιφατικαὶ παραστάσεις ἐκφράζονται, πάντοτε σχεδόν, εἰς τὸ ὄνειρον διὰ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου (1). Φαίνεται ὅτι τὸ «ὄχι» εἶναι ἄγνωστον. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ δύο ἰδεῶν, ὁ ἀνταγωνισμός των, ἐκφράζεται εἰς τὸ ὄνειρον δι' ὅλως χαρακτηριστικοῦ τρόπου: ἓν στοιχεῖον μεταβάλλεται εἰς τὸ ἀντίθετόν του. Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν πῶς ἄλλως εἶναι ἐπίσης δυνατὸν εἰς τὸ ὄνειρον νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀντίθεσιν. Ἃς εἴπωμεν ἐπίσης ὅτι τὸ τόσον σύνηθες αἴσθημα ἀδυναμίας πρὸς κίνησιν σημαίνει ὅτι ἐπὶ τοῦ κοιμωμένου ἐνεργοῦσι δύο ἀντίθετοι παρορμήσεις δημιουργοῦσαι διχασμὸν τῆς βουλήσεως.

Ὑπάρχει ἐπίσης ἀριθμός τις σχέσεων αἱ ὁποῖαι φαίνονται χρησιμώτεραι ἀπὸ τὰς ἄλλας εἰς τὸν μηχανισμὸν

(1) Διάσημοι γλωσσολόγοι βεβαιοῦν ὅτι εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας γλώσσας, αἱ ἀντίθετοι ἔννοιαι, ὡς: «ἰσχυρὸς-ἀσθενής», «ἐντὸς-ἐκτὸς» ἐκφράζονται διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως. Αἱ ἀρχέγονοι λέξεις ἔχουν διπλῆν σημασίαν.

τοῦ ὀνείρου· εἶναι αἱ σχέσεις ὁμοιότητος, ἐπαφῆς καὶ ἀντιστοιχίας. Τὸ ὄνειρον τὰς χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν συμπυκνωτικήν του ἐργασίαν καὶ ἐξ ὅλων τῶν μᾶλλον ἧττον ὁμοίως στοιχείων σχηματίζει ἓν νέον σύνολον.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ βραχυτάτη αὕτη ἔκθεσις ὀλίγων στοιχειωδῶν παρατηρήσεων δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ δώσῃ μίαν ἰδέαν τῆς ἀπειρίας τῶν μέσων τὰ ὁποῖα τὸ ὄνειρον διαθέτει διὰ νὰ παραστήσῃ τὰς λογικὰς σχέσεις τῶν στοιχείων του. Ἕκαστον ἰδιαίτερον ὄνειρον ἐργάζεται δι᾽ ἰδίου τρόπου, ἄλλοτε λεπτῶς, ἄλλοτε ὀλιγώτερον λεπτῶς, ἄλλοτε ἀκολουθεῖ πιστώτατα τὸ θέμα του καὶ ἄλλοτε ἀπομακρύνεται μᾶλλον τούτου. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν χρησιμοποιεῖ εὐρύτερον τὰς μεθόδους τὰς ὁποίας ἐξεθέσαμεν καὶ τότε κυρίως τὸ ὄνειρον μᾶς φαίνεται σκοτεινόν, συγκεχυμένον καὶ ἀσυνάρτητον. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν ὅτι, ὅτε τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου εἶναι ὑπερβολικῶς παράλογον, ὅτε παρουσιάζει ἐντονωτάτας ἀντιθέσεις, ὑπάρχει πάντοτε κεκρυμμένη πρόθεσις καὶ πολλάκις, ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν ταύτην περιφρόνησιν τῶν λογικῶν κανόνων, ἀνακαλύπτομεν ἔνδειξίν τινα ὅσον ἀφορᾷ τὸ συλλογιστικὸν περιεχόμενον τῶν ὀνειρικῶν ἰδεῶν. Ὁ παραλογισμὸς τοῦ ἐκδήλου περιεχομένου τοῦ ὀνείρου ἀντιστοιχεῖ, εἰς τὸ λανθάνον περιεχόμενόν του, εἰς αἴσθημα ἀντιθέσεως, μίσους ἢ περιφρονήσεως. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ καλλίτερον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς θεωρίας ἡ ὁποία ἤθελε ν' ἀποδώσῃ τὸ ὄνειρον εἰς ὕφεσιν καὶ ἀσυναρτησίαν τῶν διανοητικῶν λειτουργιῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τὴν ἐνισχύσωμεν δι᾽ ἑνὸς παραδείγματος.

«Βλέπω εἰς τὸν ὕπνον μου ὅτι γνωστός μου νέος, ὁ Μ. Χ..., κατηγορήθη σφοδρότατα εἰς ἄρθρον ἀντιπάλου του ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι, ἢ ὁ μέγας Γκαῖτε. Αἱ ἐπιθέσεις, κατὰ τὴν γνώμην ὅλων μας, εἶναι ἄδικοι ὅσον καὶ δριμεῖαι. Ὁ Μ. Χ..., κατόπιν τῶν ἄρθρων τούτων, χάνει τὴν καλὴν φήμην του. Παραπονεῖται δὲ ζωηρῶς διὰ τοῦτο εἰς μίαν τὰμπλ ντ᾽ ὅτ. Πάντως ὁ ἐνθουσιασμός του διὰ τὸν Γκαῖτε δὲν ἐμειώθη πο-

σῶς. Ἐγὼ προσπαθῶ νὰ διαφωτίσω ὡρισμένα χρονολογικὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα εὑρίσκω ἀπίθανα. Ὁ Γκαῖτε ἀπέθανε τὸ 1832. Ἡ πολεμική του μὲ τὸν Μ. Χ. ἐγένετο προηγουμένως, ἀλλὰ τότε ὁ Χ. ἦτο νεαρώτατος. Σκεπτόμενος καλλίτερον, νομίζω ὅτι ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ παραδεχθῶ ὅτι εἶχεν ἡλικίαν 18 ἐτῶν. Δὲν γνωρίζω ὅμως ἀκριβῶς εἰς ποῖον ἔτος εὑρισκόμεθα, καὶ ὁ συλλογισμός μου καθίσταται πολὺ σκοτεινός. Σημειωτέον ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄρθρα εὑρίσκονται εἰς τὸ διάσημον ἔργον τοῦ Γκαῖτε: «Φύσις».

Ὁ παραλογισμὸς τοῦ ὀνείρου φαίνεται σαφέστερος ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ Χ. εἶναι νεαρώτατος ἐπιχειρηματίας ὁ ὁποῖος οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Θὰ ἀναπτύξωμεν τώρα διὰ τῆς ἀναλύσεως τὸ περιεχόμενον καὶ θὰ δείξωμεν τὴν λογικὴν ἡ ὁποία κρύπτεται ὄπισθεν τοῦ παραλογισμοῦ.

1. Ὁ Μ. Χ., τὸν ὁποῖον ἐγνώρισα εἰς μίαν τὰμπλ ντ' ὄτ, μὲ παρεκάλεσεν ἡμέραν τινὰ νὰ ἐξετάσω τὸν μεγαλείτερον ἀδελφόν του ὁ ὁποῖος ἐδείκνυε σημεῖα ψυχικῆς διαταραχῆς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνομιλίας μου μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς, μοὶ ἐπροξένησε δυσάρεστον ἔκπληξιν τὸ γεγονὸς ὅτι τὸν ἤκουσα νὰ ὁμιλῇ χωρὶς νὰ δώσω εἰς αὐτὸν τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο, διὰ τὰς καταχρήσεις τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸν ἠρώτησα περὶ τῆς ἡμερομηνίας τῆς γεννήσεώς του (ἡμερομηνίας τοῦ θανάτου, εἰς τὸ ὄνειρον) καί, διὰ ν' ἀντιληφθῶ ὡρισμένας διαταραχὰς τῆς μνήμης του, τῷ εἶχον ὑποβάλλει νὰ ἐκτελέσῃ ὀλίγους ὑπολογισμούς.

2. Ἓν ἰατρικὸν περιοδικόν, τοῦ ὁποίου ἤμην συνεργάτης, εἶχε δημοσιεύσει σφοδροτάτην κριτικὴν τοῦ βιβλίου φίλου μου τινός, τοῦ Φ., ἐν Βερολίνῳ, ὑπογεγραμμένην παρὰ νεαρωτάτου συνεργάτου. Παρεπονέθην διὰ τοῦτο εἰς τὸν συντάκτην τοῦ ἄρθρου ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἐξέφρασεν εἰς ἐμὲ τὴν θλῖψίν του, ἠρνήθη πᾶσαν ἐπανόρθωσιν. Τότε ἐγὼ διέκοψα τὰς σχέσεις μου μετὰ τοῦ περιοδικοῦ· εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅμως τὴν ὁποίαν ἔστειλα, ἐξέφρασα τὴν ἐλπίδα ὅτι αἱ προσωπικαί μας σχέσεις οὐδόλως θὰ ἐπηρεάζοντο ἐκ τοῦ γεγονότος τοῦ-

του. Ἐνταῦθα εὑρίσκεται ἡ πραγματικὴ πηγὴ τοῦ ὀνείρου. Ἡ κακὴ ὑποδοχὴ τῆς ὁποίας ἔτυχε τὸ βιβλίον τοῦ φίλου μου μὲ εἶχε λυπήσει τόσον περισσότερον ὅσον τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει βιολογικὴν ἀνακάλυψιν τὴν ὁποίαν θεωρῶ ὡς σημαντικωτάτην καὶ τὴν ὁποίαν οἱ συνάδελφοί μου ἀρχίζουν—μετὰ τόσα ἔτη—νὰ ἐκτιμῶσι.

3. Μία πελάτις μοὶ εἶχεν ἐκθέσει πρὸ ὀλίγου τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀδελφοῦ της, ὁ ὁποῖος καταληφθεὶς ὑπὸ βιαιοτάτου παραληρήματος, ἤρχισε κραυγάζων: «**Φύσις**, φύσις!» Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἰατρῶν, ἡ ἀναφώνησις αὕτη ὠφείλετο εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἔργου τοῦ **Γκαῖτε** καὶ ἐμαρτύρει ὅτι ὁ ἀσθενὴς εἶχε πάθει ὑπερκόπωσιν ἐκ τῆς μελέτης. Ἐγὼ ὅμως ἐνόμισα ὅτι ἦτο ὀρθὸν νὰ παραδεχθῶ ὅτι ἡ ἀναφώνησις αὕτη: «**Φύσις**» ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ὑπὸ τὴν γενετήσιον ἔννοιαν τῆς λέξεως, τὴν ὁποίαν πάντες, ἀμόρφωτοι καὶ ἐπιστήμονες, ἐννοοῦν. Τὰ γεγονότα δέ, μὲ ἐδικαίωσαν, ἐφόσον βραδύτερον ὁ δυστυχὴς οὗτος ἠκρωτηρίασε τὰ γεννητικὰ αὐτοῦ ὄργανα. Ὅτε δὲ ἔλαβε χώραν ἡ κρίσις, ἦτο 18 ἐτῶν.

Εἰς τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου τούτου ὄπισθεν τοῦ «ἐγὼ» κρύπτεται ὁ τόσον κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῆς κριτικῆς φίλος μου. Προσπαθῶ νὰ διασαφηνίσω ὡρισμένα χρονολογικὰ σημεῖα. Τὸ βιβλίον τοῦ φίλου μου πραγματεύεται ἀκριβῶς ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως ὡρισμένα ζητήματα σχετικὰ πρὸς τὸν χρόνον· μεταξὺ ἄλλων δὲ ἀνάγει τὴν ζωὴν τοῦ Γκαῖτε εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν περιόδων. Τὸ ὄνειρον παρουσιάζει τὸ «ἐγὼ» τοῦτο ὡς πάσχον ἐκ προϊούσης παραλύσεως. «**Δὲν γνωρίζω εἰς ποῖον ἔτος εὑρισκόμεθα**». Ὥστε εἰς τὸ ὄνειρον ὁ τρελλὸς εἶναι φίλος μου. Ἐνταῦθα ἀντιλαμβανόμεθα τὸν παραλογισμόν. Μεταξὺ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν ὑπάρχει καὶ ἡ ἑξῆς εἰρωνικὴ σκέψις: «Αὐτὸς εἶναι τώρα ὁ φρενοβλαβής, ὁ τρελλός, καὶ σεῖς, οἱ μεγαλοφυεῖς, τὸν κρίνετε! Μήπως ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον;» Ἡ **ἀναστροφὴ** αὐτὴ εἰσέρχεται εἰς τὸ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὸν Γκαῖτε κατηγοροῦντα ἕνα νέον—πρᾶγμα παράλογον—ἐνῷ τὸ ἀντίθετον, νέον κατακρίνοντα τὸν Γκαῖτε, δυ-

νάμεθα θαυμάσια νὰ συναντήσωμεν εἰς τὴν ἐποχήν μας.

Τὸ ὄνειρον, ὡς παρετήρησα, ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ συναισθήματα· καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω ὄνειρον τὸ «ἐγὼ» παριστᾷ τὸν ἑαυτόν μου μᾶλλον ἢ τὸν φίλον μου. Ἂν ἐταυτίσθην πρὸς αὐτόν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ τύχη τῆς ἀνακαλύψεώς του συμβολίζει δι᾽ ἐμὲ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἰδικῆς μου θεωρίας. Ὅταν ἐκθέσω τὴν θεωρίαν μου ταύτην, ἡ ὁποία ἐπιρρίπτει εἰς τὴν γενετήσιον ὁρμὴν τὴν αἰτίαν ὅλων τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν (ἐξ οὗ καὶ ἡ διάγνωσίς μου περὶ τοῦ δεκαεπταετοῦς μου ἀσθενοῦς, «φύσις, φύσις...») θὰ συναντήσω ἀναμφιβόλως τὰς αὐτὰς ἐπικρίσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀπὸ σήμερον ἀντιτάσσω τὸ αὐτὸ εἰρωνικὸν συναίσθημα.

Συνεχίζοντες τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὀνείρου τούτου παρατηροῦμεν ὅτι οἱ συναντώμενοι παραλογισμοὶ ἔχουν τὴν ἀρχήν των εἰς ἓν αἴσθημα εἰρωνίας ἢ περιφρονήσεως. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ **Γκαῖτε** συνέλαβε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ περὶ κρανιακῶν σπονδύλων ἐν Βενετίᾳ, συλλέγων ἐπὶ τοῦ Λίντο τεμάχια κρανίου προβάτου. Ὁ φίλος μου, φοιτητὴς ὤν, εἶχε δημιουργήσει θόρυβον διὰ τὴν ἀπόταξιν γηραιοῦ καθηγητοῦ ὁ ὁποῖος διέπρεψεν ἄλλοτε (εἰς τοῦτον ἀκριβῶς τὸν κλάδον τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας) ἀλλ᾽ ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας του, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ διδάσκῃ. Μόνον ὁ θόρυβος τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ φίλος μου ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν, διότι εἰς τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια, ὅπου λησμονεῖται ὅτι ἡ ἡλικία δὲν ἐξασφαλίζει ἀπὸ τὴν βλακείαν, δὲν ὑπάρχει ὅριον ἡλικίας διὰ τὴν πανεπιστημιακὴν διδασκαλίαν. Εἰς τὸ ἐνταῦθα δημοτικὸν νοσοκομεῖον ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ἐργασθῶ ἐπὶ ἔτη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐσχατογήρου καὶ ὁμολογουμένως βλακὸς διευθυντοῦ, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ σκέπτεται κανεὶς νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῶν καθηκόντων του. Μία σχέσις διακρίνεται σαφῶς μεταξὺ τῆς λεπτομερείας ταύτης καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Λίντο. Οἱ νεαροὶ συνάδελφοί μου εἰς τὸ νοσοκομεῖον συνέθεσαν κάποτε διὰ τὸν διευθυντὴν τοῦτον μίαν παρῳδίαν τοῦ ἔργου τοῦ Gossenhauer τὸ ὁποῖον ἦτο τότε τοῦ συρμοῦ: «Δὲν εἶ-

ναι ὁ Γκαῖτε ποὺ γράφει ἔτσι... Δὲν εἶναι τοῦ Σίλλερ οἱ στίχοι αὐτοί...» κτλ.

Ζ´

Δὲν ἐπερατώσαμεν εἰσέτι τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου. Εἰς τὴν συμπύκνωσιν, τὴν μετάθεσιν καὶ τὴν συγκεκριμένην παράστασιν τοῦ ψυχικοῦ ὑλικοῦ πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλην ἐπεξεργασίαν, ἡ ὁποία δὲν συντελεῖ ἀναγκαίως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὀνείρου. Χωρὶς νὰ τὴν περιγράψωμεν λεπτομερῶς, ἂς εἴπωμεν ὅτι διὰ νὰ τὴν φαντασθῶμεν μὲ ποιάν τινα ἀκρίβειαν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀνακριβῆ προφανῶς ὑπόθεσιν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐπεξεργασία τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου, ἀφοῦ λάβωσι τὰ διάφορα μέρη του τὴν συμβολικήν των μορφήν. Τότε τὸ ὀνειρικὸν ἔργον θὰ συνίστατο εἰς τὴν διάταξιν τῶν συμβόλων τούτων εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ ἁρμονικὴ παράστασις. Οὕτω πως τὸ ὄνειρον ἀποκτᾷ εἶδος προσόψεως, ἀνεπαρκοῦς τῇ ἀληθείᾳ καὶ μὴ καλυπτούσης ὁμοίως πάντα τὰ μέλη του· τῇ βοηθείᾳ ὅμως ὀλίγων συμπληρώσεων, ἐλαφρῶν μεταβολῶν, δέχεται μίαν ἐξήγησιν προσωρινὴν καὶ ὅλως κατὰ προσέγγισιν. Ἄλλαις λέξεσι, ἡ τοιαύτη ἐπεξεργασία δὲν ἀποτελεῖ ἢ μίαν ὡραίαν μετεμφίεσιν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν. Ὅτε ἐπιχειροῦμεν μίαν ἀνάλυσιν, ἡ πρώτη μας φροντὶς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς ὑπερβολικῶς πνευματικῆς ἑρμηνείας των

Τί δικαιολογεῖ λοιπὸν τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος τοῦ ἔργου, τὴν τελικὴν ταύτην ἀναθεώρησιν τοῦ περιεχομένου του; Εὐκόλως βλέπει τις ὅτι ὁ μόνος σκοπὸς εἶναι νὰ καταστήσῃ τὸ ὄνειρον νοητόν· οὕτω πως ἀντιλαμβανόμεθα καὶ τὴν φύσιν τῆς τοιαύτης ἐπεξεργασίας. Δρᾷ ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς αὐτήν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὂν καὶ ἡ φυσιολογικὴ ψυχική μας ἐνέργεια ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς ἀντιλήψεως· παραλαμβάνει τὰς ἀντιλήψεις διὰ τῶν ἐννοιῶν τὰς ὁποίας ἔχει ἤδη, τὰς κατατάσσει εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν πλέον εὐνόητοι, διατρέχουσα οὕτω τὸν κίν-

δυνον νὰ τὰς παραλλάξῃ διότι ἐὰν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀντιλήψεως δὲν δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς οὐδὲν γνωστὸν ἀντικείμενον, θὰ λάβωσι χώραν τὰ παραδοξότερα τῶν λαθῶν. Πάντες γνωρίζουν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξετάσωμεν σειρὰν ξένων στοιχείων ἢ ἀγνώστων λέξεων χωρὶς νὰ σκεφθῶμεν ἀμέσως τοὺς γνωστοὺς ὅρους οἱ ὁποῖοι ὁμοιάζουν τὸ περισσότερον εἰς ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους τείνομεν νὰ τὰ ἐξομοιώσωμεν.

Τὰ ὄνειρα τὰ οὕτω πως ἐπεξειργασμένα ἐκ δευτέρου ὑπὸ ψυχικῆς ἐνεργείας ἀναλόγου πρὸς τὴν σκέψιν ἡμῶν ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως εἶναι καλῶς συντεθειμένα ὄνειρα. Ἄλλα ὅμως δὲν ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐξεργασίας ταύτης· οὐδεμία προσπάθεια ἐγένετο διὰ νὰ ἱκανοποιηθῶσιν ἢ νὰ λάβωσι μίαν ἔννοιαν, καὶ κατὰ τὴν ἐγρήγορσιν νομίζομεν ὅτι αἱ εἰκόνες αἱ ὁποῖαι ἔμειναν εἰς τὴν μνήμην μας εἶναι τελείως ἀσυνάρτητοι. Ἀπὸ ἀναλυτικῆς ὅμως ἀπόψεως ὁ σωρὸς οὗτος ἀνομοίων ὑλικῶν ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν μὲ ἓν «καλῶς συντεθειμένον» ὄνειρον· ἴσως μάλιστα ἡ πρώτη περίπτωσις μᾶς ἀπαλλάσσει τοῦ κόπου νὰ ὑπερπηδήσωμεν τὴν προσωρινὴν ταύτην τακτοποίησιν.

Θὰ ἠπατᾶτο ὅμως ὅστις εἰς τὴν πρόσοψιν ταύτην τοῦ ὀνείρου δὲν ἔβλεπεν ἢ παραδρομὴν ἢ ἰδιοτροπίαν τῆς ἐνσυνειδήτου ψυχικῆς ἡμῶν δράσεως. Διὰ νὰ δημιουργηθῇ, ἀπητήθη ἀριθμός τις ἐπιθυμιῶν, ὀνειροπολήσεων ὡς ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν τοῦ ὀνείρου καὶ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ὀνειροπολήσεις τὰς ὁποίας γνωρίζομεν ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως. Αἱ ὀνειροπολήσεις αὗται τὰς ὁποίας διακρίνει ἡ ψυχανάλυσις εἰς τὸ ὄνειρον τῆς νυκτός, παρουσιάζονναι εἰς ἡμᾶς ὑπὸ μορφὴν παιδικῶν σκηνῶν μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπεξειργασμένων καὶ μεταβεβλημένων· ἀποτελοῦν τὴν πρόσοψιν τοῦ ἔργου καὶ βλέπει τις πῶς εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων δυνάμεθα νὰ ἐγγίσωμεν ἀμέσως τὸν κεντρικὸν πυρῆνα του ὁ ὁποῖος μετημφιέσθη ἁπλῶς διὰ τῆς προσκομίσεως ἄλλων ὑλικῶν.

Ἡ τετραπλῆ αὕτη ἐπεξεργασία, τὴν ὁποίαν ἀνεπτύ-

ξαμεν, ἀποτελεῖ τὸ ὀνειρικὸν ἔργον. Δυνάμεθα ὅθεν νὰ ὁρίσωμεν τὸ τελευταῖον ὡς μετατροπὴν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν εἰς ἔκδηλον περιεχόμενον. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι οὐδέποτε τὸ ὀνειρικὸν ἔργον δημιουργεῖ, οὐδέποτε φαντάζεται τίποτε, οὐδέποτε κρίνει, οὐδέποτε συμπεραίνει. Ἡ ἐνέργειά του συνίσταται εἰς τὴν συμπύκνωσιν, μετάθεσιν καὶ ἀναθεώρησιν ὅλων τῶν ὑλικῶν τοῦ ὀνείρου ἵνα καταστήσῃ ταῦτα ἀντιληπτὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ἐν τέλει προστίθεται καὶ ἡ βοηθητικὴ ἐργασία τακτοποιήσεως τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν.

Πράγματι, εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου συναντᾶται ἱκανὸς ἀριθμὸς στοιχείων τὰ ὁποῖα θὰ ἔτεινέ τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀποτέλεσμα καθαρᾶς διανοητικῆς ἐνεργείας. Ἡ ἀνάλυσις ὅμως ἀποδεικνύει ὅτι **ἡ διανοητικὴ αὕτη ἐνέργεια εἶχεν ἤδη ἐκτελεσθῆ ἐπὶ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν τοῦ ὀνείρου καὶ ὅτι τὸ τελευταῖον τὰς ἀναπαρήγαγεν ἁπλῶς ὡς εἶχον.** Ὅτε εἰς τὸ ὄνειρον συναντᾶται ἓν λογικὸν συμπέρασμα, τοῦτο δὲν εἶναι ἢ ἀναπαράστασις τῆς λογικῆς τῶν ἰδεῶν τοῦ ὀνείρου· φαίνεται ὀρθοτάτη ὅτε μεταβαίνει ἀναλλοίωτος εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, γίνεται ὅμως ἀνόητος ὅτε, διὰ τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου, μεταφέρεται εἰς ἄλλα ὑλικά. Ὁμοίως ἡ παρουσία ἀριθμητικῆς πράξεως εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου δὲν σημαίνει ἢ ὅτι παρομοία πρᾶξις ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν, καὶ ἐκεῖ μὲν ἦτο ὀρθή, εἰς τὸ ἔκδηλον ὅμως περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, δίδει, ὡς ἐκ τῆς συμπυκνώσεως καὶ τῆς μεταφορᾶς της ἐπὶ ἄλλων ὑλικῶν, τὰ παραδοξότερα ἀποτελέσματα. Οἱ λόγοι μάλιστα τοὺς ὁποίους συναντῶμεν εἰς τὸ ὄνειρον οὐδέποτε εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς πραγματικούς, ἀλλὰ εἶναι μωσαϊκά, ὅπου συναντῶνται παντὸς εἴδους τεμάχια ληφθέντα ἀπὸ λόγους τοὺς ὁποίους ὁ κοιμώμενος δύναται νὰ ἔχῃ προφέρει, ἀκούσει ἢ ἀναγνώσει· ἡ μνήμη διετήρησε τὰ τεμάχια ταῦτα, τὸ ὄνειρον τὰ ἀναπαρέστησε κατὰ γράμμα, ἐλησμόνησεν ὅμως τὴν ὑπόθεσίν των καὶ μετέβαλε τὴν ἔννοιάν των κατὰ τὸν ἐκπληκτικώτερον τρόπον.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἄσκοπον νὰ ὑποστηρίξωμεν τοὺς

τελευταίους τούτους κανόνας δι' ὀλίγων παραδειγμάτων:

1. Ἰδοὺ τὸ ὄνειρον μιᾶς ἀσθενοῦς μου· εἶναι ὄνειρον καλῶς συντεθειμένον καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀσήμαντον. Ἡ κυρία αὕτη μεταβαίνει εἰς τὴν ἀγορὰν μετὰ τῆς μαγειρίσσης της, ἡ ὁποία φέρει τὸν κάλαθον. Ζητεῖ κάτι ἀπὸ τὸν κρεοπώλην, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ: Αὐτὸ δὲν βρίσκεται πιὰ» καὶ θέλει νὰ δώσει εἰς αὐτὴν ἄλλο τεμάχιον, τὸ ὁποῖον, καθὼς λέγει, εἶναι τῆς αὐτῆς ποιότητος· ἡ κυρία ὅμως ἀρνεῖται καὶ στρέφεται πρὸς τὸ λαχανοπωλεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ ἰδιοκτήτρια τῆς προσφέρει λάχανον, περίεργον τὴν ὄψιν, μέλαν καὶ δεμένον εἰς μάτσο. «Δὲν θέλω νὰ βλέπω αὐτό», τῆς ἀπαντᾷ ἡ ἀγοράστρια, «δὲν θὰ τὸ πάρω».

Ἡ φράσις: «Αὐτὸ δὲν βρίσκεται πιά», προέρχεται ἀπὸ λόγον λεχθέντα ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπισκέψεώς της. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχον εἰπεῖ εἰς τὴν ἀσθενῆ μου, ὅτι αἱ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας δὲν ἀνευρίσκονται πλέον ὡς τοιαῦται, ἀλλ' ὅτι τὰς συναντῶμεν μετατεθειμένας εἰς τὰ ὄνειρα. Ὥστε ἐμὲ παριστᾷ ἐνταῦθα ὁ κρεοπώλης.

Ἡ δευτέρα φράσις: «Δὲν θέλω νὰ βλέπω αὐτό», ἀνήκει εἰς ἄλλον συνειρμὸν ἰδεῶν. Τὴν προτεραίαν ἡ κυρία αὕτη εἶχε κάμει παρατήρησιν εἰς τὴν μαγείρισσάν της, ἐκείνην ἡ ὁποία παίζει ρόλον τινὰ εἰς τὸ ὄνειρον καὶ εἶχεν εἴπει εἰς αὐτήν: «Νὰ φέρεσαι καλά, δὲν θέλω νὰ τὸ βλέπω αὐτό...» δηλαδή: δὲν ἐπιτρέπω, δὲν θέλω νὰ βλέπω τοιαύτην διαγωγήν. Τὸ μᾶλλον ἀσήμαντον μέρος τοῦ λόγου τούτου ὑπέστη μετάθεσιν, ἡ ὁποία τὸ ἐμφανίζει εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου. Εἰς τὰς ἰδέας τοῦ ὀνείρου μόνον το ἄλλο μέρος ἔπαιζε ρόλον τινά, διότι ἰδοὺ τί συνέβη: τὸ ὀνειρικὸν ἔργον μετέβαλεν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστήση ἀγνώριστον καὶ τελείως ἀθώαν, μίαν κατάστασιν ἡ ὁποία ὑπῆρχε μόνον εἰς τὴν φαντασίαν τῆς ἀσθενοῦς καὶ ὅπου ἐγὼ συμπεριεφερόμην πρὸς τὴν κυρίαν ταύτην κατὰ τρόπον ὀλίγον ἀπρεπῆ. Καὶ ἡ φανταστικὴ αὕτη κατάστασις δὲν εἶναι ἢ ἀντιγραφὴ καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀσθενὴς εὑρέθη πραγματικῶς εἰς ἐποχὴν πολὺ παλαιοτέραν.

2. Ἰδοὺ ὄνειρον πολὺ ἀσήμαντον κατὰ τὸ φαινόμενον, ὅπου βλέπομεν νὰ παρουσιάζωνται ἀριθμοί :

Κυρία τις ὀνειρεύεται ὅτι θέλει νὰ κάμῃ μίαν πληρωμήν· ἡ κόρη της λαμβάνει τὸ βαλάντιον ἐκ τῆς χειρός της καὶ βγάζει 3 φλωρίνια καὶ 65 κρόϋτσερ. Τότε αὐτὴ τῆς λέγει : «Τί κάμνεις ; αὐτὸ δὲν κοστίζει παρὰ 21 κρόϋτσερ».

Ἡ κυρία αὕτη εἶναι ξένη. Ἐνέγραψε τὴν κόρην της εἴς τι παρθεναγωγεῖον τῆς Βιέννης καὶ σκέπτεται νὰ ὑποβληθῇ ὑπ᾽ ἐμοῦ εἰς θεραπείαν ἐφόσον ἡ μικρὰ θὰ μένῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Τὴν προτεραίαν τοῦ ὀνείρου ἡ διευθύντρια τοῦ παρθεναγωγείου τὴν ἠρώτησεν ἐὰν θὰ ἀπεφάσιζε νὰ ἀφίσῃ τὴν κόρην της ἐπὶ ἓν ἔτος ἀκόμη, πράγμα τὸ ὁποῖον θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ παρατείνῃ καὶ τὴν θεραπείαν της κατὰ τὸ ἔτος αὐτό. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν ἔννοιαν τῶν ἀριθμῶν τοῦ ὀνείρου πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι «ὁ χρόνος εἶναι χρῆμα». Εἷς χρόνος ἰσοῦται πρὸς 365 κρόϋτσερ ἢ 3 φλωρίνια καὶ 65 κρόϋτσερ. Τὰ 21 κρόϋτσερ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς 3 ἑβδομάδας αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ὀνείρου ὑπελείποντο μέχρι τοῦ τέλους τῶν μαθημάτων καὶ τῆς θεραπείας. Βλέπει τις ὅτι χρηματιστικοὶ λόγοι ἠνάγκασαν τὴν κυρίαν ταύτην νὰ ἀπορρίψῃ τὴν πρότασιν τῆς διευθυντρίας καὶ ὅτι εἰς τοὺς λόγους τούτους ὀφείλεται τὸ ἀσήμαντον τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον πληρώνεται κατὰ τὸ ὄνειρον.

3. **Νεαρὰ γυνή, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπανδρευθεῖσα, μανθάνει ὅτι γνωστή της, συνομήλικος σχεδὸν πρὸς αὐτήν, ἡ δὶς Ἐλίζα Λ., ἠρραβωνίσθη. Τὴν ἀκόλουθον νύκτα, βλέπει κατὰ τὸν ὕπνον της ὅτι εὑρίσκεται μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς τὸ θέατρον. Πολλαὶ θέσεις τῆς ὀρχήστρας δὲν εἶχον καταληφθῆ ἀκόμη. Ὁ σύζυγος διηγεῖται ὅτι ἡ Ἐλίζα Λ. καὶ ὁ μνηστήρ της εἶχον σκοπὸν νὰ ἔλθουν, ἀλλ᾽ ὅτι δὲν ἔμενον ἢ θέσεις τοῦ φλωρινίου καὶ 50 κρόϋτσερ διὰ 3 ἄτομα καὶ ὅτι τὰς ἐθεώρησαν ἀπαραδέκτους. Αὕτη ἀπαντᾷ ὅτι τὸ δυστύχημα δὲν εἶναι μέγα.**

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα εἶναι νὰ μάθωμεν πῶς προῆλθον οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τὰς λανθανού-

σας ἰδέας τοῦ ὀνείρου καὶ τὶ μεταμορφώσεις ὑπέστησαν. Πόθεν τὸ ποσὸν τοῦ 1 φλωρινίου καὶ 50 κρόϋτσερ; Τὸ ποσὸν τοῦτο προέρχεται ἐξ ἀσημάντου περιστατικοῦ τῆς προτεραίας: ἡ γυναικαδέλφη τῆς κυρίας ταύτης εἶχε λάβει παρὰ τοῦ συζύγου της δῶρον 150 φλωρινίων τὰ ὁποῖα ἐξώδευσεν ἀμέσως διὰ ν' ἀγοράσῃ ἓν κόσμημα. Σημειωτέον ὅτι 150 φλωρίνια εἶναι τὸ ἑκατονταπλάσιον τοῦ ἑνὸς φλωρινίου καὶ 50 κρόϋτσερ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν 3, ὁ ὁποῖος συνοδεύει τὴν τιμὴν τῶν εἰσιτηρίων τοῦ θεάτρου, ἕνα μόνον συνδυασμὸν εὑρίσκομεν: ἡ μνηστὴ Ἐλίζα Λ., εἶναι κατὰ τρεῖς μῆνας νεωτέρα τῆς φίλης της. Τὸ ὄνειρον ἀναπαριστᾷ ἀσήμαντον ἐπεισόδιον τὸ ὁποῖον πλέον ἢ ἅπαξ ἐγένετο ἀφορμὴ πειραγμάτων μεταξὺ τῶν συζύγων. Ἡ νεαρὰ γυνὴ εἶχε **σπεύσει** νὰ ἀγοράσῃ ἐκ τῶν προτέρων εἰσιτήρια διὰ τὸ θέατρον καὶ εἶχεν ἐμφανισθῆ εἰς τὴν αἴθουσαν ὅτε τμῆμα ὁλόκληρον τῆς ὀρχήστρας ἀπουσίαζεν ἀκόμη. Ἦτο περιττὴ λοιπὸν τοσαύτη σπουδή. Ἂς παρατηρήσωμεν τέλος ὅτι τὸ ὄνειρον τοῦτο περιέχει ἀνοησίαν τινά: τὸ γεγονὸς ὅτι δύο ἄτομα λαμβάνουν τρία εἰσιτήρια διὰ τὸ θέατρον.

Προφανῶς αἱ λανθάνουσαι ἰδέαι τοῦ ὀνείρου εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ἤμην ἀνόητος νὰ ὑπανδρευθῶ τόσον ταχέως. Τί ἀνάγκη εἶχον νὰ σπεύσω τόσον; Τὸ παράδειγμα τῆς Ἐλίζας δεικνύει εἰς ἐμὲ ὅτι πάντοτε θὰ κατώρθουν νὰ εὕρω σύζυγον, ὅτι δὲν εἶχον ἢ νὰ ἀναμείνω καὶ θὰ εὕρισκον ἕνα ἑκατοντάκις καλύτερον (σύζυγον ἢ κόσμημα). Διὰ τῶν χρημάτων τούτων (τῆς προικὸς) θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀγοράσω τρεῖς».

Η΄

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν μεθόδων ἐργασίας τοῦ ὀνείρου τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ θελήσῃ τις νὰ θεωρήσῃ τὴν ἐργασίαν ταύτην ὡς εἰδικὴν ψυχικὴν ἐξεργασίαν πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδὲν μέχρι τοῦδε γνωστὸν θὰ ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ· ἴσως δὲ προκαλεῖ ὀλίγον εἰς ἡμᾶς τὴν δεισιδαίμονα ἔκπληξιν τὴν ὁποίαν τὸ ἀποτέλεσμά της, τὸ ὄνειρον, προεκάλεσε πάντοτε.

Πράγματι τὸ ὀνειρικὸν ἔργον δὲν εἶναι ἢ τὸ πρῶτον καὶ τὸ καλλίτερον μελετηθὲν μέρος σειρᾶς ψυχικῶν ἐξεργασιῶν, ἐκείνων δηλαδὴ εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλεται ἡ παραγωγὴ τῶν ὑστερικῶν συμπτωμάτων, ἀγχῶν, ἐμμόνων ἰδεῶν, μανιῶν, κτλ. Πάντα τὰ φαινόμενα ταῦτα παρουσιάζουν ἐξ ἴσου τοὺς χαρακτῆρας τῆς συμπυκνώσεως καὶ τῆς μεταθέσεως, τὴν τελευταίαν κυρίως· ἐνῷ ἡ συμπληρωματικὴ ἐπεξεργασία χάριν τῆς ἀντικειμενικῆς παραστάσεως τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν εἶναι εἰδικὴ διὰ τὸ ὀνειρικὸν ἔργον.

Ἐὰν ὅθεν ὁ μηχανισμὸς τοῦ ὀνείρου εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ τὰς νοσηρὰς εἰκόνας, θὰ ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ καθορίσωμεν τὰς συνθήκας ὑφ᾿ ἃς λαμβάνει χώραν. Δὲν θὰ εἶναι μικρὰ ἡ ἔκπληξίς μας ἐὰν μάθωμεν ὅτι δύναται νὰ συμβῇ καὶ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ ὕπνου ἢ νόσου τινός, καὶ ὅτι πολλὰ φαινόμενα ἀνήκοντα εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον φυσιολογικῶν ἀτόμων, ἀφαιρέσεις, παραδρομαὶ τῆς γλώσσης καὶ ἄλλα, δημιουργοῦνται διὰ τοῦ αὐτοῦ μηχανισμοῦ διὰ τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνειρον καὶ πάντα τὰ νοσηρὰ συμπτώματα τὰ ὁποῖα ἀναφέρομεν ἀνωτέρω.

Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ προβλήματος συνίσταται εἰς τὸ φαινόμενον τῆς μεταθέσεως, τὸ ὁποῖον νομίζομεν ὅτι χρῄζει μεγίστης προσοχῆς. Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὸν κύριον ὅρον τῆς μεταθέσεως, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρόβλημα ἀπὸ καθαρῶς ψυχολογικῆς ἀπόψεως· θὰ ἴδωμεν τότε ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο λαμβάνει χώραν μόνον ὑπὸ τὸ κράτος ἀνάγκης καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ ὡρισμένων δυσχερειῶν τὰς ὁποίας δυσκόλως θὰ διαφύγῃ ὁ μελετῶν τὰ ὄνειρα.

Ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔργου τούτου ἔδωσα ὡς παράδειγμα ἀναλύσεως ἰδικόν μου ὄνειρον, ἠναγκάσθην νὰ διακόψω τὴν ἀναγραφὴν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν μου, διότι μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν τινές, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνάμην ν᾿ ἀνακοινώσω χωρὶς νὰ διαπράξω σοβαρὰν ἀπρέπειαν. Προσέθεσα δὲ ὅτι οὐδὲν ὄφελος θὰ εἶχεν ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἀναλύσεως ταύτης ὑπὸ ἄλλης, διότι, οἱ-

ονδήποτε ὄνειρον καὶ ἂν ἐξέλεγον, καὶ τὸ σκοτεινότερον καὶ περιπλοκώτερον ἀκόμη, θὰ προσέκοπτον ἐν τέλει ἐπὶ λανθανουσῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀνακοινώσω ἄνευ ἀδιακρισίας. Πάντως ὅμως, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνα τοὺς μάρτυρας τῶν ἐνδομύχων τούτων σκέψεων, ἐσυνέχισα κατ' ἰδίαν τὴν ἀνάλυσιν καὶ συνήντησα σκέψεις, αἱ ὁποῖαι μὲ ἐξέπληξαν βαθέως. Δὲν τὰς ἐγνώριζον· μοὶ ἐφαίνοντο ὄχι μόνον **ξέναι**, ἀλλὰ καὶ **καταθλιπτικαί**· τὰς ἀπέκρουον πάσῃ δυνάμει καὶ ἐν τούτοις ᾐσθανόμην, ὅτι ἐπεβάλλοντο εἰς ἐμὲ ὑπὸ τῆς ἀκάμπτου λογικῆς τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν. Κατὰ ἕνα μόνον τρόπον δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὸ γεγονὸς τοῦτο: παραδεχόμενος ὅτι αἱ σκέψεις αὗται ἐγένοντο πράγματι ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι εἶχον ποιάν τινα ἔντασιν ἢ ψυχικὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ὅτι εὑρίσκοντο εἰς ἰδιάζουσαν ψυχολογικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία δὲν μοὶ ἐπέτρεπε νὰ τὰς ἀντιληφθῶ. Τὴν ἰδιάζουσαν ταύτην κατάστασιν ὀνομάζω **κατάστασιν ἀπωθήσεως**. Ἀναγνωρίζω τότε ὅτι μεταξὺ τοῦ συγκεχυμένου ἐκδήλου ὀνείρου καὶ τῆς καταστάσεως ἀπωθήσεως τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν—ἢ ἄλλως τῆς ἀποστροφῆς τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι πρὸς τὴν συνειδητοποίησιν τῶν ἰδεῶν τούτων—ὑπάρχει σχέσις αἰτίου πρὸς αἰτιατόν· καὶ συμπεραίνω ὅτι ἐὰν τὸ ὄνειρον εἶναι σκοτεινόν, τοῦτο συμβαίνει κατ' ἀνάγκην καὶ διὰ νὰ μὴ προδώσῃ ὡρισμένας λανθανούσας ἰδέας **τὰς ὁποίας ἡ συνείδησίς μου δὲν ἐγκρίνει**. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ παραμορφωτικὴ ἐργασία τοῦ ὀνείρου, ἡ ὁποία εἶναι πραγματικὴ **μετεμφίεσις**.

Θὰ ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὸ ὄνειρον τὸ ὁποῖον προέτεινα πρὸς ἀνάλυσιν ποῖα ἐκ τῶν σκέψεών μου μετεμφιέζεται ἐκ φόβου μήπως προκαλέσῃ ἐκ μέρους μου ζωηρὰν ἀποδοκιμασίαν ἐὰν παρουσιάζετο ἀσυγκάλυπτος. Γνωρίζω ὅτι ὁ περίπατος ἐφ' ἁμάξης διὰ τὸν ὁποῖον ὡμίλησα μοὶ ὑπενθύμισεν ἄλλους πλέον πολυεξόδους μετὰ μέλους τῆς οἰκογενείας μου καὶ ὅτι ἡ σημασία τοῦ ὀνείρου φαίνεται νὰ εἶναι: «θὰ ἤθελον νὰ γνωρίσω ἀφιλοκερδῆ ἀγάπην». Ἀλλ' ὀλίγον χρόνον προτοῦ ἴδω τὸ ὄνειρον τοῦτο εἶχον ἐξοδεύσει σοβαρὸν χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον. Πρὸ τοῦ συν-

ειρμοῦ τούτου ἰδεῶν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ὁμολογήσω εἰς τὸν ἑαυτόν μου ὅτι **λυποῦμαι διὰ τὸ ἔξοδον τὸ ὁποῖον ἔκαμα.** Μόνον ἅμα ὁμολογήσω τὸ αἴσθημα τοῦτο, θὰ δυνηθῶ ν' ἀντιληφθῶ τί σημαίνει εἰς τὸ ὄνειρόν μου ἡ ἐπιθυμία **ἀγάπης ἀδαπάνου.** Δύναμαι ἐν τούτοις νὰ εἴπω μὲ πᾶσαν εἰλικρίνειαν, ὅτι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐδίστασα νὰ δαπανήσω τὸ ποσὸν τοῦτο· ἡ λύπη τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι ἀποτελεῖ μέρος συνόλου, τὸ ὁποῖον δὲν ἤγγισε τὴν συνείδησίν μου. Διατί; Τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ὡδήγει πολὺ μακράν. Ἡ ἀπάντησις τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμην νὰ δώσω ἀνήκει εἰς ἄλλον συνειρμὸν ἰδεῶν.

Ἂν ἀντὶ τοῦ ἰδικοῦ μου ὀνείρου ἀναλύσω τὸ ὄνειρον ξένου προσώπου, θὰ καταλήξω εἰς παρομοίας διαπιστώσεις· μόνον ὅτι τὰ μέσα τοῦ ἐλέγχου μου θὰ εἶναι ὀλίγον διαφορετικά. Ἂν τὸ πρὸς ἀνάπτυξιν ὄνειρον εἶναι φυσιολογικοῦ ἀτόμου, θὰ τὸ ὁδηγήσω εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀπωθηθεισῶν ἰδεῶν του, ἀποδεικνύων εἰς αὐτὸ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ὀνειρικῶν ἰδεῶν· καὶ παρ' ὅλον τοῦτο θὰ εἶναι ἐλεύθερον νὰ τὰς ἀρνηθῇ. Ἂν ὅμως πρόκειται περὶ νευροπαθοῦς, ὑστερικοῦ παραδείγματος χάριν, θὰ πρέπει διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς λανθανούσας ἰδέας του, νὰ δείξω εἰς αὐτὸν τὴν σχέσιν ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξὺ τούτων καὶ τῶν συμπτωμάτων τῆς νόσου του καὶ θὰ ἐπιμείνω ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ κατάστασίς του ἐβελτιώθη ἅμα αἱ ἀπωθηθεῖσαι ἰδέαι ἀντικατέστησαν τὰ συμπτώματα.

Ἂς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ παράδειγμα τῆς νεαρᾶς γυναικὸς ἡ ὁποία μοὶ διηγήθη τὸ ὄνειρον τῶν 3 εἰσιτηρίων τὰ ὁποῖα ἐτιμῶντο 1 φλωρίνιον καὶ 50 κρόϋτσερ. Ἡ ἀνάλυσις τῶν λανθανουσῶν αὐτῆς ἰδεῶν δεικνύει ὅτι οὐδόλως ἐκτιμᾷ τὸν σύζυγόν της, ὅτι θὰ προετίμα νὰ μὴ τὸν εἶχε νυμφευθῆ, ὅτι ἄνευ δυσαρεσκείας θὰ τὸν ἔβλεπε ἀντικαθιστώμενον ὑπὸ ἄλλου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι διατείνεται πὼς τὸν ἀγαπᾷ· δὲν παραδέχεται ὅτι ἡ περιφρόνησις τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται δι' αὐτὸν («εἷς ἄλλος ἠδύνατο νὰ εἶναι ἑκατοντάκις καλύτερος»), ἔχει ἔστω καὶ ἐλαχίστην ἀπήχησιν ἐπὶ τῆς συναισθηματικῆς της ζωῆς· ἐν

τούτοις, πάντα τὰ συμπτώματα ὁδηγοῦν εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τὸ ὄνειρον λύσιν· καὶ ἀρκεῖ ἡ ἀφύπνισις ἀπωθηθεισῶν ἀναμνήσεων ἐποχῆς καθ' ἣν εἶχε πλήρως συνείδησιν ὅτι δὲν ἠγάπα τὸν σύζυγόν της διὰ νὰ ἐξαφανισθῶσι πάντα τὰ συμπτώματα καὶ διὰ νὰ παύσῃ ἡ γυνὴ αὕτη νὰ διαμαρτύρεται διὰ τὴν ἑρμηνείαν μου.

Θ´

Ἀφοῦ καθωρίσθη ἡ ἔννοια τῆς ἀπωθήσεως, ὡς καὶ αἱ σχέσεις αἱ ὁποῖοι ὑπάρχουσι μεταξὺ τῆς παραμορφώσεως τοῦ ὀνείρου καὶ τοῦ ἀπωθηθέντος ψυχικοῦ ὑλικοῦ, εἶναι δυνατὸν νὰ συνοψίσωμεν δι' ὀλίγων τὰ κυριώτερα συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐξηγάγαμεν διὰ τῶν μελετῶν μας.

Γνωρίζομεν ὅτι τὰ λογικὰ καὶ εὐνόητα ὄνειρα εἶναι ἡ ἀπροκάλυπτος πραγματοποίησις ἐπιθυμίας· ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς ὁποίας μᾶς δεικνύουσι τὴν συγκεκριμμένην πραγματοποίησιν εἶναι ἐπιθυμία ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τῆς συνειδήσεως μὴ ἱκανοποιηθεῖσα κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀξία ὅμως παντὸς ἐνδιαφέροντος. Ἡ ἀνάλυσις τῶν συγκεχυμένων καὶ ἀκαταλήπτων ὀνείρων μᾶς διδάσκει κάτι ἀνάλογον: ἡ βάσις τῶν ὀνείρων τούτων εἶναι ἐπίσης πραγματοποιουμένη ἐπιθυμία, ἐπιθυμία τὴν ὁποίαν ἐξ ἄλλου μᾶς ἀποκαλύπτουν αἱ λανθάνουσαι ἰδέαι· ἀλλ' ἡ παράστασίς της εἶναι σκοτεινή· διὰ νὰ φωτισθῇ χρειάζεται νὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν, καὶ αὕτη ἄλλοτε μὲν θὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ἐπιθυμίαν ἀπωθηθεῖσαν καὶ ἀσυνείδητον, ἄλλοτε δὲ ἐπιθυμίαν στενῶς συνδεδεμένην πρὸς ἀπωθηθείσας ἰδέας καὶ τρόπον τινὰ φερομένην ὑπ' αὐτῶν. Τὰ ὄνειρα ταῦτα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς **συγκεκαλυμένας πραγματοποιήσεις ἀπωθηθεισῶν ἰδεῶν**. Σημειωτέον ἐξ ἄλλου ὅτι εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ λαϊκὴ σοφία διατείνεται ὅτι τὰ ὄνειρα μᾶς δεικνύουν τὸ μέλλον, καὶ πράγματι τὰ ὄνειρα μᾶς δεικνύουν τὸ μέΙλον, ὄχι ὅμως ὅπως θὰ εἶναι, ἀλλ' ὅπως τὸ θέλομεν νὰ εἶναι· καὶ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ κάμνει εἰς αὐτὸ ὅτι συνηθίζει νὰ κάμνει ἀλλαχοῦ: πιστεύει ὅ,τι ἐπιθυμεῖ.

Ἀπὸ ἀπόψεως πραγματοποιήσεως ἐπιθυμιῶν τὰ ὄνειρα δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: Ὑπάρχει κατὰ πρῶτον τὸ ὄνειρον τὸ ὁποῖον παριστᾷ ἄνευ μετεμφιέσεως μὴ ἀπωθηθεῖσαν ἐπιθυμίαν. Εἶναι τὸ ὄνειρον τοῦ παιδικοῦ τύπου, καὶ γίνεται ὁλοὲν σπανιώτερον ἐφ᾽ ὅσον τὸ παιδίον αὐξάνει κατὰ τὴν ἡλικίαν. Ὑπάρχει δεύτερον τὸ ὄνειρον τὸ ὁποῖον παριστᾷ μετημφιεσμένην ἀπωθηθεῖσαν ἐπιθυμίαν. Ἡ πλειονότης τῶν ὀνείρων μας εἶναι τοῦ τύπου τούτου καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ γίνωσιν ἀντιληπτὰ ἄνευ ἀναλύσεως. Τέλος ἔρχεται τὸ ὄνειρον τὸ ὁποῖον ἐκφράζει ἀπωθηθεῖσαν ἐπιθυμίαν ἀλλὰ **δὲν μετεμφιέζει ἢ τὴν μετεμφιέζει ὀλίγον**. Τὸ τελευταῖον τοῦτο συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ συναισθήματος ἄγχους, τὸ ὁποῖον ἀναγκάζει νὰ διακοπῇ καὶ φαίνεται νὰ εἶναι ἰσοδύναμον τῆς ἐργασίας μετεμφιέσεως, ἀφοῦ εἰς τὰ ὄνειρα τῆς δευτέρας κατηγορίας χάρις εἰς τὴν μετεμφίεσιν ἀποφεύγει ὁ κοιμώμενος τὸ ἄγχος. Εὐκόλως ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ προκαλοῦν τὸ ἄγχος ἐν τῷ ὀνείρῳ δὲν εἶναι ἢ παλαιὰ ἐπιθυμία μὴ πραγματοποιηθεῖσα καὶ ἀπωθηθεῖσα πρὸ πολλοῦ.

Μεταξὺ τῶν εὐνοήτων ὀνείρων ὑπάρχουν μερικὰ τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον εἶναι καταθλιπτικὸν καὶ τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις οὐδὲν αἴσθημα ἄγχους προκαλοῦν εἰς τὸν κοιμώμενον. Δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ συγκαταριθμήσωμεν μεταξὺ τῶν ὀνείρων μετ᾽ ἄγχους καὶ χρησιμεύουν ὡς ἐπιχείρημα δι᾽ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται πᾶσαν σημασίαν καὶ ἀξίαν εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ὀνείρου. Ἓν παράδειγμα θὰ μᾶς ἀρκέσῃ διὰ νὰ δείξωμεν ὅτι τὰ ὄνειρα ταῦτα δὲν εἶναι ἢ **συγκεκαλυμμέναι πραγματοποιήσεις ἀπωθηθεισῶν ἐπιθυμιῶν**, καὶ ἀνήκουσι σαφῶς εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν. Θὰ ἴδωμεν ἐπίσης πόσον ἐντέχνως μετεμφιέζεται διὰ τῆς μεταθέσεως ἡ ἐπιθυμία.

Νεαρὰ κόρη βλέπει ἐν ὀνείρῳ ὅτι τὸ δεύτερον τέκνον τῆς ἀδελφῆς της ἀποθνήσκει καὶ ὅτι εὑρίσκεται πρὸ τοῦ φερέτρου, ὅπως ἀκριβῶς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εὑρέθη πρὸ τοῦ φερέτρου τοῦ μεγαλειτέρου παιδίου τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Τὸ θέαμα τοῦτο δὲν τῆς φέρει οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην θλῖψιν.

Ἡ νεαρὰ κόρη ἀρνεῖται φυσικὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ὄνειρόν της ὡς μυστικὴν ἐπιθυμίαν. Οὔτε καὶ ἡ ἰδική μας ἑρμηνεία εἶναι τοιαύτη. Ἀλλὰ πλησίον τοῦ φερέτρου τοῦ πρώτου παιδίου συνηντήθη μὲ τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ· τῷ ὡμίλησε· ἀπὸ τότε δὲν τὸν ἐπανεῖδε πλέον. Ἀναμφιβόλως ἐὰν ἀπέθνησκε τὸ δεύτερον παιδίον, θὰ συνηντᾶτο ἐκ νέου μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἀδελφῆς της. Ἀγανακτεῖ ἐναντίον μιᾶς τοιαύτης ὑποθέσεως, εὔχεται ὅμως ζωηρῶς τὴν συνέπειάν της· τὴν συνάντησιν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ. Καὶ τὴν ἡμέραν ἡ ὁποία προηγήθη τοῦ ὀνείρου, ἔλαβεν εἰσιτήριον διὰ μίαν διάλεξιν ὅπου ἤλπιζε νὰ τὸν ἴδῃ. Ὥστε τὸ ὄνειρον εἶναι ἁπλοῦν ὄνειρον ἀνυπομονησίας, ὅπως πρὸ ἑνὸς ταξειδίου, πρὸ μιᾶς παραστάσεως θεάτρου, ἐν ἀναμονῇ οἱασδήποτε εὐχαριστήσεως. Πρέπει ὅμως νὰ κρυβῇ ἀπὸ τὴν νεαρὰν κόρην ἡ ἐπιθυμία της· διὰ τοῦτο, ἀντὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τῆς συναντήσεως παρουσιάζεται ἄλλη, ὅλως ἀκατάλληλος νὰ προκαλέσῃ χαράν. Καὶ ἐν τούτοις ἡ χαρὰ ὑπερισχύει εἰς τὴν κοιμωμένην. Ἂς παρατηρήσωμεν ἀκόμη ὅτι τὸ συναισθηματικὸν στοιχεῖον τοῦ ὀνείρου προσαρμόζεται πρὸς τὸ λανθάνον περιεχόμενόν του, τὸ ἀπωθηθέν· ἀφοῦ δὲ ἡ λανθάνουσα ἰδέα εἶναι ἡ ἰδέα μιᾶς συναντήσεως τὴν ὁποίαν ἡ κοιμωμένη ἐπεθύμει σφοδρότατα, δὲν δύναται νὰ συνδυασθῇ μὲ αἴσθημα θλίψεως.

Γ΄

Ἀφοῦ οἱ φιλόσοφοι δὲν εἶχον μέχρι τοῦδε εὐκαιρίαν ν' ἀσχοληθῶσι μὲ μίαν φιλοσοφίαν τῆς ἀπωθήσεως, νομίζομεν ἐπάναγκες, εἰς τὴν πρώτην ταύτην ἐπαφὴν μετὰ τοῦ μυστηριώδους προβλήματος τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὀνείρου, νὰ ἐπιχειρήσωμεν μίαν ὅσον τὸ δυνατὸν σαφῆ ἔκθεσιν αὐτῆς. Διὰ τὴν σχηματικὴν ταύτην ἔκθεσιν ἐπεκαλέσθημεν τὴν βοήθειαν καὶ ἄλλων μελετῶν πλὴν τῶν τοῦ ὀνείρου καὶ ἐὰν δύναται νὰ φανῇ ὀλίγον τι περίπλοκος ἐνομίσαμεν ὅτι οὐδεμία τῶν περιπλοκῶν της ἐπερίττευε.

Παραδεχόμεθα ὅτι εἰς τὸ ψυχικόν μας σύστημα ὑπάρχουν δύο σχηματισμοὶ δημιουργοῦντες σκέψεις. Ὁ δεύτερος ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι πάντα τὰ προϊόντα του συμμετέχουσιν ἀμέσως εἰς τὴν συνείδησιν, ἐνῷ ἡ δρᾶσις τοῦ πρώτου μένει ἀσυνείδητος ἢ δὲν φθάνει τὴν συνείδησιν ἢ μέσῳ τοῦ δευτέρου.

Κατὰ τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων σχηματισμῶν, εἰς ὃ ἀκριβῶς σημεῖον ὁ πρῶτος συναντᾷ τὸν δεύτερον, ἀσκεῖται λογοκρισία ἀφίνουσα νὰ διαλυθῇ μόνον ὅ,τι ἀρέσει εἰς αὐτὴν καὶ ἀπορρίπτουσα τὸ ὑπόλοιπον. Τὰ ἀπορριπτόμενα ὑπὸ τῆς λογοκρισίας προϊόντα εὑρίσκονται τότε, διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἰδίαν μας ἔκφρασιν, ἐν καταστάσει ἀπωθήσεως.

Ὑπὸ ὡρισμένας ὅμως συνθήκας, κατὰ τὸν ὕπνον ὁ ὁποῖος φέρει ποιάν τινα χαλάρωσιν τῆς λογοκρισίας, ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν δύο τούτων λειτουργιῶν δὲν θὰ παραμένῃ ἡ αὐτή· τὰ ἀπωθηθέντα προϊόντα δὲν δύνανται πλέον ν' ἀποβληθῶσι παντελῶς καὶ κατορθώνουν ν' ἀνοίξωσι διόδους μέχρι τῆς συνειδήσεως. Πάντως ἐπειδὴ ἡ λογοκρισία δύναται νὰ χαλαρωθῇ, οὐδέποτε ὅμως νὰ καταργηθῇ, πρέπει, διὰ νὰ γίνωσι δεκτὰ εἰς τὴν συνείδησιν τὰ ἀπωθηθέντα ἀντικείμενα, νὰ μετεμφιεσθῶσι κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἀπωλέσωσι τὸν ἀποκρουστικόν των χαρακτῆρα· καὶ τότε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται εἰς τὴν συνείδησιν εἶναι προϊὸν συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν τάσεων τῆς πρώτης λειτουργίας καὶ τῶν δισταγμῶν τῆς δευτέρας.

Ἂς παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῶν ὀνειρικῶν εἰκόνων, ἡ ἀπώθησις, ἡ χαλάρωσις τῆς λογοκρισίας καὶ ἡ παραδοχὴ συμβιβασμοῦ ἀνευρίσκονται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν σχηματισμοῦ ψυχοπαθητικῆς εἰκόνος, καὶ ὅτι εἰς τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον συμβάλλει ἀκριβῶς ἡ συμπύκνωσις, ἡ μετάθεσις καὶ ἡ προσωρινὴ καὶ ἐπιφανειακὴ τακτοποίησις ἀκόμη, τὰς ὁποίας ἐμελετήσαμεν εἰς τὸ ὀνειρικὸν ἔργον.

Δὲν προσπαθοῦμεν ν' ἀποκρύψωμεν ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω ἔκθεσιν κατέχει σπουδαίαν θέσιν εἶδος τι δαιμονολογίας. Ἐνομίσαμεν πράγματι ὅτι ὁ τρόπος σχηματισμοῦ

τοῦ σκοτεινοῦ ὀνείρου ὁμοιάζει πρὸς τὴν προσπάθειαν ὑφισταμένου ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ εἴπῃ λαθραίως ἕνα λόγον τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς μὴ ἀρέσκοντα εἰς τὸν προϊστάμενόν του. Ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τὴν παρομοίωσιν ταύτην διὰ νὰ καθορίσωμεν τὸν μηχανισμὸν τῆς μετεμφιέσεως τοῦ ὀνείρου καὶ τῆς λογοκρισίας καὶ προσεπαθήσαμεν νὰ μεταφράσωμεν τὴν ἐντύπωσίν μας διὰ μιᾶς ἀτελοῦς ἀκόμη ψυχαναλυτικῆς θεωρίας, ἀλλ' ὅσον τὸ δυνατὸν σαφοῦς. Ἐλπίζομεν ὅτι βαθυτέρα ἐξέτασις τοῦ θέματος θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ συνταυτισθῶσιν αἱ δύο λειτουργίαι τὰς ὁποίας ὠνομάσαμεν «πρώτην» καὶ «δευτέραν», καὶ ν' ἀποκαλυφθῶσιν οἱ συσχετισμοὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιβεβαιοῦν ὅ,τι καθωρίσαμεν ἐκ τῶν προτέρων: τὸν ἀνταγωνισμὸν δύο λειτουργιῶν, ἡ μία τῶν ὁποίων φυλλάσσει τὴν εἴσοδον τῆς συνειδήσεως καὶ δύναται ν' ἀποκλείσῃ τὴν ἄλλην.

Ὅταν ὑπερνικηθῇ ἡ κατάστασις ὕπνου, ἡ κριτικὴ ἐπανακτᾷ τὰ δικαιώματά της καὶ ἐξαφανίζει ὅ,τι ἐπεβλήθη εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀδυναμίας της. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπικυροῖ τὴν ὑπόθεσίν μας εἶναι ἡ ταχύτης μετὰ τῆς ὁποίας ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν μνήμην τὸ ὄνειρον, καθὼς καὶ ἓν πείραμα τὸ ὁποῖον συχνάκις ἔσχον τὴν ἀφορμὴν νὰ κάμω: Κατὰ τὴν ἐξήγησιν ἑνὸς ὀνείρου μας ἢ κατὰ τὴν ὑποβολήν του εἰς ἀνάλυσιν, συμβαίνει νὰ ἀναμνησθῶμεν ἀποτόμως λεπτομέρειαν τὴν ὁποίαν εἴχομεν λησμονήσει· καὶ πάντοτε σχεδὸν ἡ λεπτομέρεια αὕτη εἶναι ἡ βραχυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ὁδὸς διὰ νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν λανθάνουσαν ἔννοιαν τοῦ ὀνείρου. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς περιέπεσεν εἰς λήθην, ἡ ὁποία παριστᾷ τὴν ὑπερτάτην προσπάθειαν τῆς λογοκρισίας.

ΙΑ΄

Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου παριστᾷ πραγματοποιηθεῖσαν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐὰν ἡ σκοτεινότης τοῦ περιεχομένου του εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λογοκρισίας ἡ ὁποία μεταβάλλει καὶ μετεμφιέζει τὰ ἀπωθηθέντα ὑλικά, καθίσταται εὔκολος ὁ καθορισμὸς τῆς λει-

Παραδεχόμεθα ὅτι εἰς τὸ ψυχικόν μας σύστημα ὑπάρχουν δύο σχηματισμοὶ δημιουργοῦντες σκέψεις. Ὁ δεύτερος ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι πάντα τὰ προϊόντα του συμμετέχουσιν ἀμέσως εἰς τὴν συνείδησιν, ἐνῷ ἡ δράσις τοῦ πρώτου μένει ἀσυνείδητος ἢ δὲν φθάνει τὴν συνείδησιν ἢ μέσῳ τοῦ δευτέρου.

Κατὰ τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων σχηματισμῶν, εἰς ὃ ἀκριβῶς σημεῖον ὁ πρῶτος συναντᾷ τὸν δεύτερον, ἀσκεῖται λογοκρισία ἀφίνουσα νὰ διαλυθῇ μόνον ὅ,τι ἀρέσει εἰς αὐτὴν καὶ ἀπορρίπτουσα τὸ ὑπόλοιπον. Τὰ ἀπορριπτόμενα ὑπὸ τῆς λογοκρισίας προϊόντα εὑρίσκονται τότε, διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἰδίαν μας ἔκφρασιν, ἐν καταστάσει ἀπωθήσεως.

Ὑπὸ ὡρισμένας ὅμως συνθήκας, κατὰ τὸν ὕπνον ὁ ὁποῖος φέρει ποιάν τινα χαλάρωσιν τῆς λογοκρισίας, ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν δύο τούτων λειτουργιῶν δὲν θὰ παραμένῃ ἡ αὐτή· τὰ ἀπωθηθέντα προϊόντα δὲν δύνανται πλέον ν' ἀποβληθῶσι παντελῶς καὶ κατορθώνουν ν' ἀνοίξωσι διόδους μέχρι τῆς συνειδήσεως. Πάντως ἐπειδὴ ἡ λογοκρισία δύναται νὰ χαλαρωθῇ, οὐδέποτε ὅμως νὰ καταργηθῇ, πρέπει, διὰ νὰ γίνωσι δεκτὰ εἰς τὴν συνείδησιν τὰ ἀπωθηθέντα ἀντικείμενα, νὰ μετεμφιεσθῶσι κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἀπωλέσωσι τὸν ἀποκρουστικόν των χαρακτῆρα· καὶ τότε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται εἰς τὴν συνείδησιν εἶναι προϊὸν συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν τάσεων τῆς πρώτης λειτουργίας καὶ τῶν δισταγμῶν τῆς δευτέρας.

Ἂς παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῶν ὀνειρικῶν εἰκόνων, ἡ ἀπώθησις, ἡ χαλάρωσις τῆς λογοκρισίας καὶ ἡ παραδοχὴ συμβιβασμοῦ ἀνευρίσκονται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν σχηματισμοῦ ψυχοπαθητικῆς εἰκόνος, καὶ ὅτι εἰς τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον συμβάλλει ἀκριβῶς ἡ συμπύκνωσις, ἡ μετάθεσις καὶ ἡ προσωρινὴ καὶ ἐπιφανειακὴ τακτοποίησις ἀκόμη, τὰς ὁποίας ἐμελετήσαμεν εἰς τὸ ὀνειρικὸν ἔργον.

Δὲν προσπαθοῦμεν ν' ἀποκρύψωμεν ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω ἔκθεσιν κατέχει σπουδαίαν θέσιν εἶδος τι δαιμονολογίας. Ἐνομίσαμεν πράγματι ὅτι ὁ τρόπος σχηματισμοῦ

τοῦ σκοτεινοῦ ὀνείρου ὁμοιάζει πρὸς τὴν προσπάθειαν ὑφισταμένου ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ εἴπῃ λαθραίως ἕνα λόγον τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς μὴ ἀρέσκοντα εἰς τὸν προϊστάμενόν του. Ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τὴν παρομοίωσιν ταύτην διὰ νὰ καθορίσωμεν τὸν μηχανισμὸν τῆς μετεμφιέσεως τοῦ ὀνείρου καὶ τῆς λογοκρισίας καὶ προσεπαθήσαμεν νὰ μεταφράσωμεν τὴν ἐντύπωσίν μας διὰ μιᾶς ἀτελοῦς ἀκόμη ψυχαναλυτικῆς θεωρίας, ἀλλ' ὅσον τὸ δυνατὸν σαφοῦς. Ἐλπίζομεν ὅτι βαθυτέρα ἐξέτασις τοῦ θέματος θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ συνταυτισθῶσιν αἱ δύο λειτουργίαι τὰς ὁποίας ὠνομάσαμεν «πρώτην» καὶ «δευτέραν», καὶ ν' ἀποκαλυφθῶσιν οἱ συσχετισμοὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιβεβαιοῦν ὅ,τι καθωρίσαμεν ἐκ τῶν προτέρων: τὸν ἀνταγωνισμὸν δύο λειτουργιῶν, ἡ μία τῶν ὁποίων φυλλάσσει τὴν εἴσοδον τῆς συνειδήσεως καὶ δύναται ν' ἀποκλείσῃ τὴν ἄλλην.

Ὅταν ὑπερνικηθῇ ἡ κατάστασις ὕπνου, ἡ κριτικὴ ἐπανακτᾷ τὰ δικαιώματά της καὶ ἐξαφανίζει ὅ,τι ἐπεβλήθη εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀδυναμίας της. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπικυροῖ τὴν ὑπόθεσίν μας εἶναι ἡ ταχύτης μετὰ τῆς ὁποίας ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν μνήμην τὸ ὄνειρον, καθὼς καὶ ἓν πείραμα τὸ ὁποῖον συχνάκις ἔσχον τὴν ἀφορμὴν νὰ κάμω: Κατὰ τὴν ἐξήγησιν ἑνὸς ὀνείρου μας ἢ κατὰ τὴν ὑποβολήν του εἰς ἀνάλυσιν, συμβαίνει νὰ ἀναμνησθῶμεν ἀποτόμως λεπτομέρειαν τὴν ὁποίαν εἴχομεν λησμονήσει· καὶ πάντοτε σχεδὸν ἡ λεπτομέρεια αὕτη εἶναι ἡ βραχυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ὁδὸς διὰ νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν λανθάνουσαν ἔννοιαν τοῦ ὀνείρου. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς περιέπεσεν εἰς λήθην, ἡ ὁποία παριστᾷ τὴν ὑπερτάτην προσπάθειαν τῆς λογοκρισίας.

ΙΑ'

Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου παριστᾷ πραγματοποιηθεῖσαν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐὰν ἡ σκοτεινότης τοῦ περιεχομένου του εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λογοκρισίας ἡ ὁποία μεταβάλλει καὶ μετεμφιέζει τὰ ἀπωθηθέντα ὑλικά, καθίσταται εὔκολος ὁ καθορισμὸς τῆς λει-

τουργίας τοῦ ὀνείρου. Ἀντιθέτως ἀπὸ ὅ,τι παραδέχεται ἡ κοινὴ γνώμη ἡ ὁποία θεωρεῖ τὸ ὄνειρον ὡς διαταραχὴν τοῦ ὕπνου, καταλήγομεν εἰς τὸ παράδοξον συμπέρασμα ὅτι τὸ ὄνειρον εἶναι φύλαξ τοῦ ὕπνου. Τὸ παιδικὸν ὄνειρον θὰ μᾶς δώσῃ τὴν καλλιτέραν ἀπόδειξιν τούτου.

Ἡ κατάστασις ὕπνου, ἢ ἡ ψυχικὴ μετάβασις ἀπὸ τῆς καταστάσεως ἐγρηγόρσεως εἰς τὸν ὕπνον προκαλεῖται παρὰ τῷ παιδίῳ ὑπὸ αἰσθήματος κοπώσεως εἰς τὸ ὁποῖον προστίθεται καὶ ἐξωτερικὸς ἐξαναγκασμός, διότι, διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ μετάβασις αὕτη, ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ παιδίον πᾶν ἐρέθισμα τὸ ὁποῖον θὰ ἀπέσπα τὸ πνεῦμα του ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ ὕπνου. Τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα γνωρίζει τις πῶς νὰ τὰ ἀπομακρύνῃ· πῶς ὅμως νὰ σιγάσῃ πάσας τὰς ἐπιθυμίας αἱ ὁποῖαι κατέχουν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου καὶ τὸ διατηροῦν ἐν ἐγρηγόρσει; Παρατηρήσατε μίαν μητέρα προσπαθοῦσαν νὰ κοιμίσῃ τὸ τέκνον της τὸ ὁποῖον δὲν παύει νὰ ἀπαιτῇ εἴτε φίλημα εἴτε παιγνίδιον· ἐν μέρει μόνον ἱκανοποιεῖ τὰς ἐπιθυμίας του καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναβάλλει δι᾽ ἐπιβολῆς τὴν πραγματοποίησίν των διὰ τὴν ἑπομένην. Εἶναι φανερὸν ὅτι πᾶσαι αἱ κινήσεις αἱ ὁποῖαι ταράσσουν τὸ παιδίον εἶναι ἐμπόδια εἰς τὸν ὕπνον. Τίς ἀγνοεῖ τὴν ὡραίαν ἱστορίαν τοῦ κακοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον ἐγειρόμενον τὴν νύκτα, ἐκβάλλει κραυγὰς διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ ρινόκερως; Τὸ φρόνιμον παιδίον ἀντὶ νὰ κραυγάσῃ, ὠνειρεύετο ὅτι βλέπει τὸν ρινόκερω καὶ ὅτι παίζει μετ᾽ αὐτοῦ. Τὸ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον δεικνύει εἰς τὸ παιδίον τὴν ἐπιθυμίαν του πραγματοποιουμένην, γίνεται ἀσμένως δεκτὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ κατὰ τὸν ὕπνον του· ἀφοῦ ἡ ἐπιθυμία ἱκανοποιεῖται, ὁ ὕπνος συνεχίζεται. Ἐννοεῖται ὅτι, ἐὰν τὸ παιδίον πιστεύῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ὀνείρου του, τοῦτο συμβαίνει διότι αὕτη ὑποδύεται μορφὰς ἀληθοφανεῖς καὶ ὅτι ἐξ ἄλλου, τὸ πνεῦμα τοῦ παιδίου στερεῖται ἀκόμη τῆς ἱκανότητος τὴν ὁποίαν θ᾽ ἀποκτήσῃ βραδύτερον νὰ διακρίνῃ τὴν φαντασίαν καὶ τὰς ψευδαισθήσεις του ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐνήλικον, οὗτος ἔμαθε νὰ κάμνῃ

τὴν διάκρισιν ταύτην. Ἠννόησεν ἐπίσης ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ διατυπώσῃ εὐχὰς καὶ γνωρίζει ἐκ πείρας ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ συγκρατῇ τοὺς πόθους του μέχρις οὗ, διὰ πλαγίων ὁδῶν καὶ χάρις εἰς εὐνοϊκωτέρας συνθήκας θὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ τὰς ἱκανοποιήσῃ. Οὕτω πως εἰς τὸν ὕπνον τοῦ ἐνηλίκου σπανίως, ἴσως δὲ καὶ οὐδέποτε, παρουσιάζονται ἄμεσοι πραγματοποιήσεις ἐπιθυμιῶν, καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ ἐνηλίκου, τὸ ὁποῖον φαίνεται εἰς ἡμᾶς ὡς παιδικοῦ τύπου, παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἀνάλυσιν ὡς ἐξαιρετικῶς πολύπλοκον πρόβλημα. Διὰ τοῦτο, εἰς τὸν ἐνήλικον—εἰς πάντα ἀνεξαιρέτως φυσιολογικὸν ἐνήλικον—δημιουργεῖται κἄποια διαφοροποίησις τῶν ψυχικῶν ὑλικῶν, ἡ ὁποία δὲν ὑφίσταται παρὰ τῷ παιδίῳ. Μία λειτουργία σχηματίζεται ἐν αὐτῷ, λειτουργία ἡ ὁποία τροφοδοτεῖται ὑπὸ τῆς πείρας τῆς ζωῆς καὶ ἀσκεῖ ζηλοτύπως ἐπὶ ὅλων τῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς του κατασταλτικὴν καὶ ἀπαγορευτικὴν ἐπίδρασιν. Διὰ τῶν σχέσεών της πρὸς τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἑκουσίαν κίνησιν ἡ λειτουργία αὕτη εἶναι περιβεβλημένη διὰ σπουδαιοτάτης ἐξουσίας ἐπὶ τῆς συνόλου ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἐνηλίκου καὶ καταδικάζει ὡς ἀκαταλλήλους καὶ περιττὰς πολλὰς παιδικὰς τάσεις, θέτουσα οὕτως εἰς κατάστασιν ἀπωθήσεως πάσας τὰς σκέψεις καὶ τὰ συναισθήματα τὰ ὁποῖα κατάγονται ἀπὸ τὰς τάσεις ταύτας.

Ἀφ᾽ ἧς ὅμως ἡ λειτουργία αὕτη, εἰς ἣν θὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ φυσιολογικόν μας ἐγώ, ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου, τὴν βλέπομεν ἠναγκασμένην, ὑπὸ τὰς εἰδικὰς ψυχοφυσιολογικὰς συνθήκας τοῦ τελευταίου, νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ ν' ἀντιτάξῃ ἐλαχίστην ἀντίστασιν εἰς τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀπωθηθέντων στοιχείων. Ἡ χαλάρωσις αὕτη, ὀλίγον ἐνδιαφέρει αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτήν, καὶ δὲν θὰ ἔβλαπτε σοβαρῶς ἐὰν αἱ ἀπωθηθεῖσαι παιδικαὶ τάσεις εὕρισκον προσωρινῶς δίοδον. Ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὅσον θὰ διαρκῇ ὁ ὕπνος δὲν θὰ εὕρουν διέξοδον οὔτε εἰς τὴν ἐνσυνείδητον σκέψιν οὔτε εἰς τὴν κίνησιν, ὥστε δὲν δύνανται ἢ νὰ κατασιῶσιν ἐπικίνδυνοι εἰς τὸν ὕπνον καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος πρέπει ν᾽ ἀντιμετωπισθῇ. Θὰ χρειασθῇ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ κατὰ τὰς ὥρας ἀκόμη κατὰ τὰς

ὁποίας κοιμώμεθα βαθύτατα, ὑπάρχει ὡρισμένη ποσότης ἐλευθέρας προσοχῆς διαθέσιμος· φρουρεῖ, μὴ τυχὸν ὑπάρξῃ λόγος νὰ διακόψωμεν τὸν ὕπνον μας· πῶς ἄλλως νὰ ἐξηγήσωμεν ὅτι — ὡς παρατηρεῖ ὁ σοφὸς φυσιολόγος Burdach—ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, κατὰ τὸν ὕπνον του, παραμένει εὐαίσθητος εἰς ὡρισμένας ἐντυπώσεις ἐκ τῶν αἰσθητηρίων αἱ ὁποῖαι τὸν ἐνδιαφέρουν ἀτομικῶς: ἡ μήτηρ εἰς τὸν κλαυθμυρισμὸν τοῦ βρέφους της, ὁ μυλωθρὸς εἰς τὴν παῦσιν τοῦ κρότου τοῦ μύλου, καὶ ὅλοι γενικῶς οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματός των. Ἡ ἄγρυπνος διαρκὴς προσοχὴ αὕτη στρέφεται ἐπίσης καὶ πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ ἐρεθίσματα ἐκ τῶν ἀπωθηθεισῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἐκ τούτων δημιουργεῖ τὸ ὄνειρον, δηλαδή, ὡς εἴπωμεν ἀνωτέρω, συμβιβασμὸν ἱκανοποιοῦντα συγχρόνως ἀμφοτέρας τὰς τάσεις. Τὸ ὄνειρον εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ψυχικὴ ἱκανοποίησις ἐπιθυμίας εὑρισκομένης ἐκ καταστάσει ἀπωθήσεως, ἀφοῦ παριστᾷ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην πραγματοποιουμένην· καὶ συγχρόνως ἱκανοποιεῖ καὶ τὴν ἄλλην τάσιν, ἐπιτρέπον εἰς τὸν κοιμώμενον νὰ συνεχίσῃ τὸν ὕπνον του. Τὸ «ἐγὼ» ἡμῶν φέρεται εἰς τὸ ζήτημα τουτο ὡς παιδίον, καὶ προτιμᾷ νὰ πιστεύσῃ τὰς εἰκόνας τοῦ ὀνείρου. «Ναί, ναί», φαίνεται λέγον, «ἔχεις δίκαιον, ἀλλ᾽ ἄφισέ με νὰ κοιμηθῶ». Ἡ περιφρονητικὴ κρίσις τὴν ὁποίαν σχηματίζομεν ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως διὰ τὸ ὄνειρον, διὰ τὴν ἀσυναρτησίαν του καὶ τὴν ἔλλειψιν λογικῆς, εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ αὐτὴ μὲ τὴν κρίσιν τοῦ κοιμωμένου «ἐγὼ» περὶ τῶν προϊόντων τῆς ἀπωθήσεως· περιφρόνησις τόσῳ μᾶλλον δικαιολογημένη ὅσον οἱ ταραξίαι οὗτοι τοῦ ὕπνου δὲν κατορθοῦσι νὰ μᾶς κινήσωσι. Ἔχομεν συνείδησιν τούτου καὶ κατὰ τὸν ὕπνον μας ἀκόμη, διότι ὅτε αἱ ὀνειρικαὶ εἰκόνες δὲν ἀπελευθεροῦνται πολὺ τῆς λογοκρισίας σκεπτόμεθα: «Μπᾶ! εἶναι ἕνα ἁπλοῦν ὄνειρον!» καὶ συνεχίζομεν τὸν ὕπνον μας.

Ἴσως ἀντείπει τις, ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις, ὡς παραδείγματος χάριν εἰς τὰ ὄνειρα τὰ συνοδευόμενα ὑπὸ ἄγχους ὅπου τὸ ὄνειρον εἶναι ἀνίκανον νὰ προφυλάξῃ τὸν ὕπνον. Ἐκ τούτου ὅμως πρέπει ἁπλῶς νὰ συμπε-

ράνωμεν ὅτι τὸ ὄνειρον ἐκτελεῖ δύο λειτουργίας, ἡ δευτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ διακοπὴ τοῦ ὕπνου ὅτε παρίσταται ἀνάγκη. Δυνάμεθα κατὰ τοῦτο νὰ τὸ παραβάλωμεν πρὸς τὸν εὐσυνείδητον νυκτοφύλακα, καθῆκον τοῦ ὁποίου εἶναι κατὰ πρῶτον νὰ κατασιγάζῃ τοὺς θορύβους, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἐξυπνήσωσι τοὺς πολίτας· οὐδόλως ὅμως διστάζει νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τὸ ἀντίθετον καθῆκον, ἐγείρων ὅλους ὅτε οἱ θόρυβοι καθίστανται ἀνησυχαστικοὶ καὶ δὲν δύναται νὰ τοῖς ἐπιβληθῇ μόνος. Ἡ δευτέρα αὕτη λειτουργία τοῦ ὀνείρου καθίσταται ἰδιαιτέρως σαφής, ἐὰν παρατηρήσωμεν ἐπὶ τοῦ κοιμωμένου τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐρεθίσματα ἀσκοῦν συνήθως ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀνείρου· ἡ πειραματικὴ τούτου ἀπόδειξις ἐγένετο ἤδη· ἀνήκει εἰς τὸν μικρὸν ἀριθμὸν ἐρευνῶν τὰς ὁποίας οἱ ἰατροὶ ἐνήργησαν ἐπὶ τοῦ ὀνείρου καὶ εἰς τὰς ὁποίας, δυστυχῶς, ἐδόθη ὑπερβολικὴ σημασία. Καὶ ἐδῶ ἀκόμη εὑρισκόμεθα πρὸ αἰνίγματος : ὅτε ὁ κοιμώμενος ὑποβληθῇ ὑπὸ τοῦ πειραματισμοῦ εἰς οἱονδήποτε ἐρέθισμα δὲν ἀναγνωρίζει ἐν ὀνείρῳ τὸ ἐρέθισμα τουτο, ἀλλὰ ἀρνεῖται νὰ τὸ μεταφράσῃ, νὰ τὸ ἑρμηνεύσῃ...καὶ πῶς καθορίζεται ἡ ἐκλογή του μεραξὺ τόσων δυνατῶν μορφῶν ἑρμηνείας ; Ἡ ἐκλογὴ αὕτη δύναται νὰ μᾶς φανῇ αὐθαίρετος, ἀλλ' ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν ὅτι ψυχικὸν αὐθαίρετον δὲν ὑπάρχει.

Πράγματι ὁ κοιμώμενος δύναται διὰ πολλῶν τρόπων ν' ἀντιδράσῃ ἐναντίον παντὸς ἐξωτερικοῦ ἐρεθίσματος. Δύναται νὰ ἐξυπνήσῃ, δύναται ἐπίσης νὰ κατορθώσῃ νὰ παρατείνῃ τὸν ὕπνον του, καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν τὸ ἐπιτυγχάνει διὰ ποικιλωτάτων μέσων. Ἐὰν παραδείγματος χάριν, ὀνειρεύεται ὅτι εὑρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἐρέθισμα, θὰ κατορθώσῃ νὰ νικήσῃ τὸ τελευταῖον. Πρόσωπόν τι πάσχον ἐξ ἐπωδύνου ἀποστήματος τοῦ περιναίου, εἶδεν εἰς τὸν ὕπνον του ὅτι ἵππευε· τὸ κατάπλασμα τὸ ὁποῖον ἐσκόπει τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πόνου ἐγένετο τὸ ἐφίππιον τοῦ ὑποζυγίου του καὶ οὕτω πως ἐξηκολούθησε νὰ κοι-

μᾶται. Εἶναι ἐπίσης δυνατόν, καὶ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει, νὰ συμπεριληφθῇ τὸ ἐρέθισμα τὸ ὁποῖον ἀντιλαμβάνεται ὁ κοιμώμενος εἰς συνειρμὸν ἰδεῶν ἀνήκοντα εἰς ἀπωθηθεῖσαν ἐπιθυμίαν, ἡ ὁποία θέλει νὰ πραγματοποιηθῇ. Τὸ ἐρέθισμα χάνει τότε ἀμέσως τὴν πραγματικότητά του καὶ συμπεριλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ ψυχικοῦ ὑλικοῦ τοῦ κοιμωμένου. Οὕτως, εἷς φίλος μου ὀνειρεύεται ὅτι ἀπαγγέλλει κωμωδίαν πραγματοποιῶν οὕτω ζωηροτάτην του ἐπιθυμίαν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ θέατρον, ἡ πρώτη πρᾶξις λήγει ἐπιτυχῶς, θύελλα χειροκροτημάτων ἐκσπᾷ...Ἐδῶ, ὁ κοιμώμενος κατώρθωσε νὰ παρατείνῃ τὸν ὕπνον του, διότι ὅτε ἠγέρθη δὲν ἤκουσε πλέον τὸν ἐλάχιστον θόρυβον καὶ ὑπέθεσε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων ἀληθές, ὅτι ἐκεῖ πλησίον εἶχον τινάξει τάπητας. Πάντα τὰ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἀμέσως πρὸ τοῦ ὕπνου ἐκδηλοῦνται δι᾽ οἱουδήποτε θορύβου δὲν εἶναι ἢ προσπάθειαι ἀρνήσεως τοῦ θορύβου τούτου, ἀποδόσεως εἰς αὐτὸν ἄλλης ἑρμηνείας καὶ παρατάσεως τοῦ ὀνείρου ἐπί τινας στιγμάς.

ΙΒ′

Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ κυριώτερος λόγος τῆς παραμορφώσεως τοῦ ὀνείρου εἶναι αἱ ἀπαιτήσεις τῆς λογοκρισίας, οὐδόλως θὰ φανῇ παράδοξον εἰς ἡμᾶς τὸ γεγονὸς ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῶν ἀναλύσεων ἀνάγονται εἰς ἐρωτικὰς ἐπιθυμίας. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῶν ὀνείρων ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνήθως περιγράφονται ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐρωτικὰ ὄνειρα», καὶ τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἀκαλύπτους ἐρωτικὰς εἰκόνας· πᾶς ὅστις ἔχει ἴδει ὄνειρον, τὰ γνωρίζει· ἐν τούτοις εἶναι πάντοτε ἐκπληκτικά, εἴτε ἕνεκα τῆς ἐκλογῆς τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντικείμενα τῆς ἐπιθυμίας, εἴτε ἕνεκα τῆς καταργήσεως παντὸς φραγμοῦ τὸν ὁποῖον τὸ ἐν ἐγρηγόρσει εὑρισκόμενον ἄτομον φροντίζει ν᾽ ἀντιτάσσει εἰς τὰς γενετησίους ἀπαιτήσεις του, εἴτε τέλος ἕνεκα ὡρισμένων παραδόξων λεπτομερειῶν αἱ ὁποῖαι φαίνονται προσεγγίζουσαι εἰς τὴν διαστροφήν. Ἡ ἀνά-

λυσις μᾶς διδάσκει ὅτι καὶ πολλὰ ἄλλα ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν φαίνονται περιέχοντα ἐρωτικὰς ἀπασχολήσεις, ἀνάγονται δι' αὐτῆς εἰς πραγματοποίησιν γενετησίου ἐπιθυμίας, καὶ ὅτι διάφορα ὑλικὰ ἐκ τῆς ἐνσυνειδήτου σκέψεώς μας τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὸ ὄνειρον τῆς νυκτὸς ὡς «ὑπολείμματα τῆς ἡμέρας» δὲν ἐγένοντο δεκτὰ ἢ διὰ νὰ παίζουν ρόλον δευτερευόντων προσώπων εἰς τὴν παράστασιν ἐρωτικῶν ἐπιθυμιῶν.

Διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν μίαν κατάστασιν τῆς ὁποίας δὲν βλέπει τις τὸν θεωρητικὸν λόγον, ἂς ὑπενθυμίσωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχουν καλλίτερον ἀπωθηθεῖσαι καὶ καταπολεμηθεῖσαι διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τάσεις ἢ αἱ γενετήσιοι τάσεις· ἂς ὑπενθυμίσωμεν ἐπίσης ὅτι πᾶσαι αἱ τάσεις αὗται γνωρίζουν νὰ ἀποτινάσσωσι τὴν τυραννίαν τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ μελέτη τῆς παιδικῆς ἀφροδισίας, τῶν σκοτεινῶν καὶ παραβλεπομένων συνήθως ἐκδηλώσεών της, ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς πάντα σχεδὸν τὰ πεπολιτισμένα ἄτομα ἡ παιδικὴ ἐξέλιξις τῆς γενετησίου ζωῆς ἀνεκόπη εἰς ἓν σημεῖον· ὡς ἐκ τούτου αἱ ἀπωθηθεῖσαι γενετήσιοι ἐπιθυμίαι τοῦ παιδίου θὰ γίνωσι βραδύτερον πολυάριθμα καὶ ἰσχυρὰ ἐλατήρια διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ὀνείρων τοῦ ἐνηλίκου.

Διὰ νὰ μὴ παρουσιάσῃ οὐδὲ ἴχνος ἀφροδισίας τὸ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκδήλωσις ἐρωτικῶν ἐπιθυμιῶν, ἀπαιτεῖται κρυφία τις προπαρασκευή. Ἀφοῦ τὰ ὑλικὰ τῶν γενετησίων εἰκόνων δὲν δύνανται νὰ παρασταθῶσιν ὡς ἔχουσιν εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, θ' ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ σημείων, ἀλληγοριῶν ἢ παντὸς ἄλλου τρόπου ἐμμέσου ἐκφράσεως· ἀντιθέτως ὅμως ὅ,τι ἀπαιτεῖ τις συνήθως ἀπὸ τοιαύτας ἀλληγορίας, αἱ τοῦ ὀνείρου δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀμέσως νοηταί. Οὕτω πως ἐξηγεῖται τὸ γνωστότατον γεγονὸς τῆς συμβολικῆς παραστάσεως τῶν ὀνειρικῶν ἰδεῶν, φαινόμενον τόσῳ μᾶλλον χαρακτηριστικόν, ὅσον σήμερον εἶναι γνωστόν, ὅτι πάντα τὰ ἄτομα τὰ χρησιμοποιοῦντα τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, χρησιμοποιοῦν τὰ αὐτὰ σύμβολα· θὰ προσθέσω μάλιστα, ὅτι

πολλάκις ἡ ὁμοιότης τῶν συμβόλων ἐπεκτείνεται καὶ πέραν τῆς γλωσσικῆς ὁμοιότητος. Ἐφόσον δὲ ὁ βλέπων τὸ ὄνειρον ἀγνοεῖ τὴν ἔννοιαν τῶν συμβόλων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ, τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς αὐτῶν καὶ τῶν σχέσεών των πρὸς τὸ ἀντικείμενόν των μένει ἀπολύτως σκοτεινόν. Τὸ γεγονὸς ὅμως εἶναι βέβαιον καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει πρωτεύουσαν σημασίαν διὰ τὴν τεχνικὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ ὀνείρου. Εἶναι φανερὸν ὅτι, δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος γνωρίζει κατὰ βάθος τὴν συμβολικὴν ταύτην, ἡ ἔννοια τοῦ ὀνείρου καὶ ὅλων τῶν λεπτομερειῶν του καὶ ὡρισμένων τμημάτων του γίνεται εὐκολώτατα ἀντιληπτή, χωρὶς ὁ ἰδὼν τὸ ὄνειρον νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐρωτήσεις ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ ὀνείρου του. Οὕτω πως πλησιάζομεν εἰς τὸ λαϊκὸν ἰδεῶδες ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν προσφιλῆ εἰς τοὺς πρωτογόνους λαοὺς μέθοδον, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ὀνειρικαὶ εἰκόναι ἑρμηνεύονται ἀποκλειστικῶς διὰ τῶν συμβόλων των.

Ἂν καὶ οἱ εἰδικοὶ ἐπὶ τῆς συμβολικῆς τοῦ ὀνείρου δὲν πλησιάζουν ἀκόμη εἰς συμπεράσματα, δυνάμεθα ἤδη νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀσφαλεῖς ὡρισμένας γενικότητας καὶ ἀριθμόν τινα ἰδιαιτέρων παρατηρήσεων.

Ὑπάρχουν σύμβολα τὰ ὁποῖα μίαν μόνον ἐξήγησιν ἐπιδέχονται· οὕτω πως **αὐτοκράτωρ** καὶ **αὐτοκράτειρα**, **βασιλεὺς** καὶ **βασίλισσα** σημαίνουν **πατὴρ** καὶ **μήτηρ**. **Δωμάτιον** σημαίνει **γυνὴ** (*) καὶ αἱ θύραι εἰσόδου καὶ ἐξόδου παριστῶσι τὰς φυσικὰς ὀπὰς τοῦ σώματος. Τὰ ὑπὸ τοῦ ὀνείρου χρησιμοποιούμενα σύμβολα παριστῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνθρώπους, μέλη τοῦ σώματος ἢ πράξεις ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὴν ἀφροδισίαν· τὰ γεννητικὰ ἰδίως ὄργανα χρησιμοποιοῦν συλλογὴν περιέργων συμβόλων καὶ τὰ ποικιλώτερα ἀντικείμενα χρησιμεύουν ὡς τοιαῦτα. Παραδεχόμεθα ὅτι τὰ αἰχμηρὰ ὄργανα, τὰ μακρὰ καὶ σκληρὰ ἀντικείμενα, κορμοὶ δένδρων ἢ βακτηρίαι, παριστῶσι τὸ μόριον τοῦ ἀνδρός, ἐνῷ τὰ ἑρμάρια, τὰ κυτία, αἱ ἅμαξαι, αἱ θερμάστραι, ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὸ

(*) Εἰς τὴν Γερμανικὴν ἡ γυνὴ λέγεται Frau, λέγεται ὅμως καὶ Frauenzimmer· ἀλλὰ Zimmer σημαίνει δωμάτιον. Ὁ συμβολισμὸς λοιπὸν στηρίζεται εἰς τὸ ὁμόηχον τῶν λέξεων. (Σ.τ.μ.).

ὄνειρον τὸ θῆλυ ὄργανον· ὁ λόγος τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως εἶναι εὐνόητος· πάντα ὅμως τὰ σύμβολα τοῦ ὀνείρου δὲν περιέχουν τόσον σαφεῖς ἀλληγορίας καὶ ὅτε λέγουν εἰς ἡμᾶς ὅτι ὁ λαιμοδέτης εἶναι τὸ ἄρρεν ὄργανον, τὸ δὲ ξῦλον τὸ θῆλυ καὶ ὅτι ἡ πρὸς τὰ ἄνω κίνησις ἢ ἡ κλίμαξ παριστᾷ τὰς γενετησίους σχέσεις, ἀμφιβάλλομεν ἐνόσῳ ἡ ἀπόδειξις τῆς αὐθεντικότητος τῶν συμβόλων δὲν ἐγένετο ἄλλοθεν. Ἂς προσθέσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν συμβόλων τοῦ ὀνείρου εἶναι ἀμφοτερόφυλα, καὶ δύνανται, κατὰ τὰς περιστάσεις ν' ἀναφερθῶσιν εἰς τὰ ὄργανα ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Ὑπάρχουν σύμβολα γενικῆς φύσεως τὰ ὁποῖα συναντῶνται εἰς ἄτομα τῆς αὐτῆς γλώσσης καὶ τοῦ αὐτοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου. Ἄλλα, περιωρισμένης χρήσεως δημιουργοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀτόμου, ἐφ' ὅσον παρίσταται ἀνάγκη. Μεταξὺ τῶν πρώτων πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι φυσικῶς προωρισμένα ὡς ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν εἰς τὴν γλῶσσαν νὰ παριστῶσι γενετήσια πράγματα· ὅσα, παραδείγματος χάριν, ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν καλλιέργειαν: σπορά, γονιμοποίησις κτλ. Καί, κατὰ δεύτερον λόγον ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ σχέσις πρὸς τὰ γενετήσια πράγματα φαίνεται χρονολογουμένη ἀπὸ τὴν ἀρχέγονον ἐποχὴν καὶ δέν ἠδυνήθη νὰ γεννηθῇ ἢ εἰς τὸ σκοτεινότερον ὑποσυνείδητόν μας· εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ὅτι ὡρισμέναι πρόσφατοι ἀνακαλύψεις, ὅπως ἡ τοῦ ἀεροστάτου, ἐχρησιμοποιήθησαν ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης καὶ ἐπέρασαν εἰς τὰς τάξεις τῶν γενετησίων συμβόλων.

Θὰ ἦτο ὅμως πάντως λάθος νὰ φαντασθῶμεν ὅτι χάρις εἰς μίαν βαθυτέραν γνῶσιν τοῦ συμβολισμοῦ τοῦ ὀνείρου (τὸν ὀνειροκρίτην) θὰ ἠδυνάμεθα ἡμέραν τινὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ὑποβολὴν ἐρωτήσεων εἰς τὸν ἰδόντα τὸ ὄνειρον ἐπὶ τῶν σκέψεων τὰς ὁποίας ἔκαμεν ἐν καταστάσει ἐγρηγόρσεως καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς ἀρχικὰς μεθόδους ἑρμηνείας. Διότι πλὴν τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἀτομικὰ σύμβολα, καθὼς καὶ ἀναρίθμητοι ποικιλίαι εἰς τὴν χρῆσιν τῶν γενικῶν συμβόλων, εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίζωμεν ἐκ τῶν προτέρων ἐὰν τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ

ὀνείρου πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ τὴν συμβολικὴν ἢ τὴν κυρίαν ἔννοιαν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πάντα τὰ ὑλικὰ δὲν εἶναι σύμβολα. Ἡ γνῶσις τῶν συμβόλων δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς εὐρεῖαν κλίμακα νὰ ἑρμηνεύσωμεν ὅ,τι σκοτεινὸν ὑπάρχει εἰς τὸ ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου, δὲν καθιστᾷ ὅμως περιττὴν τὴν χρῆσιν τῆς ἀνωτέρω ἀναπτυχθείσης μεθόδου· δύναται ὅμως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέσον ἐρεύνης εἰς περίπτωσιν ἀνυπαρξίας ἢ ἀνεπαρκείας τῶν ὀνειρικῶν ἰδεῶν.

Ἡ συμβολικὴ τοῦ ὀνείρου φαίνεται ὁμοίως ἀπαραιτήτως εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ὀνείρων τῶν καλουμένων «τυπικῶν», τῶν κοινῶν δηλαδὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τῶν ἀτομικῶν ὀνείρων τῶν καλουμένων «περιοδικῶν». Ἐὰν ἐνταῦθα ἠρκέσθημεν νὰ ἐξετάσωμεν ἀκροθιγῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ζήτημα τῆς συμβολικῆς ἐκφράσεως τοῦ ὀνείρου, τὸ ἐπράξαμεν διότι, ὡς ἐκ τῆς σημασίας του, ὑπερβαίνει τὰ πλαίσια τῆς ἐργασίας μας, μᾶς ὁδηγεῖ πολὺ πέραν τῆς περιοχῆς τοῦ ὀνείρου, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λαϊκῆς φαντασίας θὰ ἴδωμεν τότε τὸ σύμβολον εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν παραμυθιῶν, τῶν μύθων καὶ τῶν θρύλων, εἰς τὸ κωμικὸν πνεῦμα καὶ τὸ φολκλόρ· θὰ ἀνακαλύψωμεν δι᾽ αὐτοῦ τὰς στενὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τοῦ ὀνείρου καὶ τῶν διαφόρων τούτων ἐκδηλώσεων, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι τὸ σύμβολον δὲν δημιουργεῖται ὑπὸ τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου, ὅτι δὲν εἶναι ἡ μορφὴ ἐκφράσεως τῆς ἀσυνειδήτου σκέψεώς μας καὶ ὅτι αὐτὸ παρέχει εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τὰ πρὸς συμπύκνωσιν, μετάθεσιν καὶ δραματοποίησιν ὑλικά.

ΙΓ΄

Ἀσφαλῶς πολὺ ὑπολειπόμεθα τῆς ὑποδείξεως ὅλων τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα τίθενται σχετικῶς πρὸς τὸ ὄνειρον, ἢ καὶ τῆς πλήρους λύσεως ἐκείνων τὰ ὁποῖα θέτομεν ἐνταῦθα. Τοὺς ἀναγνώστας οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ ζήτημα παραπέμπομεν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Sanete de Sanctis: I sogni, Τουρῖνον, 1899. Ὅσοι

ζητοῦν πληρεστέραν ἔκθεσιν τῆς ἰδικῆς μου περὶ ὀνείρου θεωρίας θὰ τὴν εὕρωσιν εἰς τὸ ἔργον μου: Die Traumdeutung (Ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου), Λειψία καὶ Βιέννη, 1900. Ἄς εἴπωμεν ἀκόμη πρὸς τίνα κατεύθυνσιν πρέπει νὰ συνεχίσῃ τις τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τοῦ ὀνείρου.

Ἀποδεικνύων ὅπως ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου συνίσταται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκδήλου αὐτοῦ περιεχομένου ὑπὸ τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν, ἐν ἄλλαις λέξεσι, εἰς τὸ ξέφτισμα τοῦ ὑφάσματος τὸ ὁποῖον ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ ὀνειρικοῦ ἔργου, ἀφ' ἑνὸς μὲν θέτω σειρὰν νέων ψυχολογικῶν προβλημάτων σχετικῶν πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν σχηματισμὸν ἐκείνου τὸ ὁποῖον ὠνόμασα ἀπώθησιν, καὶ ἀφ' ἑτέρου βεβαιῶ, τὴν ὕπαρξιν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν τοῦ ὀνείρου, ἀφθόνων δηλαδὴ ὑλικῶν δυναμένων νὰ δημιουργήσωσι πρώτης τάξεως ψυχολογικοὺς σχηματισμούς, καθ' ὅλα ὁμοίους πρὸς τὰ φυσιολογικὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι μόνον μετημφιεσμένοι ἀπὸ τὸ ὄνειρον δύνανται νὰ ἐκδηλωθῶσιν εἰς συνείδησιν. Αἱ λανθάνουσαι αὗται ἰδέαι ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ὅλοι, καὶ οἱ ὑγιέστεροι ἀκόμη, δύνανται νὰ βλέπωσιν ὄνειρα. Ἀπὸ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἀπώθησιν ἐξαρτῶνται ζητήματα πρωτίστης διὰ τὴν ψυχολογίαν σημασίας, τὴν λύσιν ὅμως τῶν ὁποίων πρέπει ν' ἀναβάλωμεν διὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν, διὰ τῆς ἀναλύσεως, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ρίψωμεν φῶς ἐπὶ τῆς προελεύσεως ὡρισμένων ἄλλων ψυχοπαθητικῶν καταστάσεων, ὡς τῶν ὑστερικῶν συμπτωμάτων καὶ τῶν ἐμμόνων ἰδεῶν.

ΤΕΛΟΣ

S. FREUD

ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΕΡΜΗ
ΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

S. FREUD: ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ